WYROK SĄDU (ósma izba)

z dnia 13 lipca 2011 r.*

W sprawie T-138/07

Schindler Holding Ltd, z siedzibą w Hergiswil (Szwajcaria),

Schindler Management AG, z siedzibą w Ebikon (Szwajcaria),

Schindler SA, z siedzibą w Brukseli (Belgia),

Schindler Deutschland Holding GmbH, z siedzibą w Berlinie (Niemcy),

Schindler Sàrl, z siedzibą w Luksemburgu (Luksemburg),

Schindler Liften BV, z siedzibą w Hadze (Niderlandy),

* Język postępowania: niemiecki.

reprezentowane przez adwokatów R. Bechtolda, W. Boscha, U. Soltésza oraz S. Hirsbrunnera,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez K. Mojzesowicz oraz R. Sauera, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

popieranej przez:

Radę Unii Europejskiej, reprezentowaną przez M. Simm oraz G. Kimberley, działające w charakterze pełnomocników,

interwenient,

której przedmiotem jest wniosek o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2007) 512 wersja ostateczna z dnia 21 lutego 2007 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] (sprawa COMP/E-1/38.823 – Windy i schody ruchome) oraz, tytułem ewentualnym, o obniżenie kwoty grzywny nałożonej na skarżące,

SĄD (ósma izba),

W składzie: M.E. Martins Ribeiro (sprawozdawca), prezes, N. Wahl i A. Dittrich, sędziowie,

sekretarz: K. Andová, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 17 września 2009 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Niniejsza sprawa dotyczy wniosku o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2007) 512 wersja ostateczna z dnia 21 lutego 2007 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] (sprawa COMP/E-1/38.823 – Windy i schody ruchome) (zwanej dalej „zaskarżoną decyzją"), której streszczenie zostało opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* z dnia 26 marca 2008 r. (Dz.U. C 75, s. 19) lub, tytułem ewentualnym, o obniżenie kwoty grzywien nałożonych na skarżących.

2 W zaskarżonej decyzji Komisja Wspólnot Europejskich stwierdziła, że następujące spółki naruszyły art. 81 WE:

— Kone Belgium SA (zwana dalej „Kone w Belgii"), Kone GmbH (zwana dalej „Kone w Niemczech"), Kone Luxembourg Sàrl (zwana dalej „Kone w Luksemburgu"), Kone BV Liften en Roltrappen (zwana dalej „Kone w Niderlandach") i Kone Oyj (zwana dalej „KC") (zwane dalej, łącznie lub osobno, „Kone");

— Otis SA (zwana dalej „Otis w Belgii"), Otis GmbH & Co. OHG (zwana dalej „Otis w Niemczech"), General Technic-Otis Sàrl (zwana dalej „GTO"), General Technic Sàrl (zwana dalej „GT"), Otis BV (zwana dalej „Otis w Niderlandach"), Otis Elevator Company (zwana dalej „OEC") i United Technologies Corporation (zwana dalej „UTC") (zwane dalej, łącznie lub osobno, „Otis");

— Schindler SA (zwana dalej „Schindler w Belgii"), Schindler Deutschland Holding GmbH (zwana dalej „Schindler w Niemczech"), Schindler Sàrl (zwana dalej Schindler w Luksemburgu), Schindler Liften BV (zwana dalej „Schindler w Niderlandach") i Schindler Holding Ltd (zwane dalej, łącznie lub osobno, „Schindler");

— ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV (zwana dalej „TKLA"), ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (zwane dalej „TKA"), ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH (zwana dalej „TKF"), ThyssenKrupp Elevator AG (zwana dalej „TKE"), ThyssenKrupp AG (zwana dalej „TKAG"), ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl (zwana dalej „TKAL") i ThyssenKrupp Liften BV (zwana dalej „TKL") (zwane dalej, łącznie lub osobno, „ThyssenKrupp") oraz

— Mitsubishi Elevator Europe BV (zwana dalej „MEE").

3 Schindler jest jednym z pierwszych światowych koncernów dostarczających windy i schody ruchome. Spółką dominującą koncernu jest Schindler Holding z siedzibą w Szwajcarii (motyw 27 zaskarżonej decyzji). Schindler prowadzi działalność w sektorze wind i schodów ruchomych za pośrednictwem spółek zależnych mających siedziby w różnych krajach. Do spółek tych należą między innymi Schindler w Belgii, Schindler w Niemczech, Schindler w Luksemburgu i Schindler w Niderlandach (motywy 28–32 zaskarżonej decyzji).

Postępowanie administracyjne

1. *Dochodzenie Komisji*

4 W lecie 2003 r. Komisji zostały przekazane informacje dotyczące możliwego wystąpienia kartelu pomiędzy czterema głównymi producentami europejskimi wind i schodów ruchomych prowadzącymi działalność gospodarczą w Unii, a mianowicie Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp (motywy 3, 91 zaskarżonej decyzji).

Belgia

5 Począwszy od dnia 28 stycznia 2004 r. oraz w marcu 2004 r. Komisja przeprowadzała kontrole na podstawie art. 14 ust. 2 i 3 rozporządzenia Rady nr 17, pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 1962, 13, s. 204), w szczególności w lokalach spółek zależnych Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp w Belgii (motywy 92, 93, 95, 97 zaskarżonej decyzji).

6 Kone, Otis, ThyssenKrupp i Schindler złożyły następnie wnioski na podstawie obwieszczenia Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3) (zwanego dalej „obwieszczeniem w sprawie współpracy z 2002 r."). Wnioski te zostały uzupełnione przez zainteresowane przedsiębiorstwa (motywy 94, 96, 98, 103 zaskarżonej decyzji).

7 W dniu 29 czerwca 2004 r. warunkowe zwolnienie z grzywien zostało przyznane na rzecz Kone w zastosowaniu ust. 8 lit. b) wskazanego obwieszczenia (motyw 99 zaskarżonej decyzji).

8 Między wrześniem a grudniem 2004 r., działając na podstawie art. 18 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), Komisja skierowała również do przedsiębiorstw, które dopuściły się naruszenia w Belgii, do wielu klientów w tym państwie członkowskim i do stowarzyszenia Agoria żądania przedstawienia informacji (motywy 101, 102 zaskarżonej decyzji).

Niemcy

9 Począwszy od dnia 28 stycznia 2004 r. oraz w marcu 2004 r. Komisja przeprowadzała kontrole na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17, w szczególności w lokalach spółek zależnych Otis i ThyssenKrupp w Niemczech (motywy 104, 106 zaskarżonej decyzji).

10 W dniach 12 i 18 lutego 2004 r. Kone uzupełniła wniosek dotyczący Belgii, sporządzony w dniu 2 lutego 2004 r. na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., o informacje dotyczące Niemiec. Podobnie Otis w okresie pomiędzy marcem 2004 r. a lutym 2005 r. uzupełniła swój wniosek dotyczący Belgii o informacje dotyczące Niemiec. W dniu 25 listopada 2004 r. Schindler złożyła na podstawie tego obwieszczenia wniosek zawierający informacje dotyczące Niemiec, które zostały uzupełnione pomiędzy grudniem 2004 r. a lutym 2005 r. Wreszcie w grudniu 2005 r. ThyssenKrupp przekazała Komisji wniosek dotyczący Niemiec, również na podstawie wskazanego obwieszczenia (motywy 105, 107, 112, 114 zaskarżonej decyzji).

11 Między wrześniem a listopadem 2004 r., działając na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003, Komisja skierowała do przedsiębiorstw, które dopuściły się naruszenia w Niemczech, do wielu klientów w tym państwie członkowskim i do stowarzyszeń VDMA, VFA i VMA żądania przedstawienia informacji (motywy 110, 111, 113 zaskarżonej decyzji).

Luksemburg

12 W dniu 5 lutego 2004 r. Kone uzupełniła swój wniosek dotyczący Belgii sporządzony w dniu 2 lutego 2004 r. o informacje dotyczące Luksemburga. Otis i ThyssenKrup złożyły w formie ustnej wnioski dotyczące Luksemburga na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Wniosek dotyczący Luksemburga sporządzony na podstawie wskazanego obwieszczenia złożyła także Schindler (motywy 115, 118, 119, 124 zaskarżonej decyzji).

13 Począwszy od dnia 9 marca 2004 r. Komisja przeprowadzała kontrole na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17, w szczególności w lokalach spółek zależnych Schindler i ThyssenKrupp w Luksemburgu (motyw 116 zaskarżonej decyzji).

14 W dniu 29 czerwca 2004 r. warunkowe zwolnienie z grzywien zostało przyznane na rzecz Kone w zastosowaniu pkt 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w odniesieniu do części wniosku, która dotyczyła Luksemburga (motyw 120 zaskarżonej decyzji).

15 We wrześniu i październiku 2004 r., działając na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003, Komisja skierowała również do przedsiębiorstw, które dopuściły się naruszenia w Niemczech, do wielu klientów w tym państwie członkowskim i do Fédération luxembourgeoise des ascensoristes (luksemburskiego zrzeszenia producentów wind) żądania przedstawienia informacji (motywy 110, 111, 113 zaskarżonej decyzji).

Niderlandy

16 W marcu 2004 r. Otis złożyła wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w zakresie dotyczącym Niderlandów. Wniosek ten został później uzupełniony. W kwietniu 2004 r. wniosek na podstawie wskazanego obwieszczenia, który również był kilkukrotnie uzupełniany, został sformułowany przez ThyssenKrupp. Wreszcie w dniu 19 lipca 2004 r. Kone uzupełniła wniosek z dnia 2 lutego 2004 r. dotyczący Belgii o informacje dotyczące Niderlandów (motywy 127, 129, 130 zaskarżonej decyzji).

17 W dniu 27 lipca 2004 r. warunkowe zwolnienie z grzywien zostało przyznane na rzecz Otis w zastosowaniu pkt 8 lit. a) wskazanego obwieszczenia (motyw 131 zaskarżonej decyzji).

18 W dniu 28 kwietnia 2004 r. Komisja wszczęła na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 kontrole, w szczególności w lokalach spółek zależnych Kone, Schindler, ThyssenKrupp i MEE w Niderlandach oraz w lokalach stowarzyszenia Boschduin (motyw 128 zaskarżonej decyzji).

19 We wrześniu 2004 r. Komisja skierowała żądania informacji na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 do spółek biorących udział w naruszeniu w Niderlandach, do kilku klientów w tym państwie członkowskim i do stowarzyszeń VLR i Boschduin (motywy 133, 134 zaskarżonej decyzji).

2. *Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów*

20 W dniu 7 października 2005 r. Komisja wystosowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które zostało skierowane między innymi do spółek wskazanych w pkt 2 powyżej. Wszyscy adresaci pisma w sprawie przedstawienia zarzutów przedstawili swoje uwagi na piśmie w odpowiedzi na zarzuty postawione przez Komisję (motywy 135, 137 zaskarżonej decyzji).

21 Nie zostało przeprowadzone spotkanie wyjaśniające, ponieważ żaden z adresatów pisma w sprawie przedstawienia zarzutów nie przedstawił wniosku o wysłuchanie (motyw 138 zaskarżonej decyzji).

3. *Zaskarżona decyzja*

22 W dniu 21 lutego 2007 r. Komisja wydała zaskarżoną decyzję, w której stwierdziła, że spółki, do których decyzja ta została skierowana, brały udział w czterech jednolitych, złożonych i ciągłych naruszeniach art. 81 ust. 1 WE w czterech państwach członkowskich poprzez podział rynków między siebie, uzgadnianie lub koordynację udzielania zamówień publicznych i umów dotyczących sprzedaży, instalacji, obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (motyw 2 zaskarżonej decyzji).

23 Co się tyczy adresatów zaskarżonych decyzji, Komisja stwierdziła, że inaczej niż w przypadku spółek zależnych omawianych przedsiębiorstw w Belgii, Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach, ich spółki dominujące powinny być uznane za odpowiedzialne solidarnie za naruszenie art. 81 WE, którego dopuściły się ich spółki zależne, ze względu na fakt, że mogły one wywierać decydujący wpływ na ich

politykę handlową w czasie trwania naruszenia i że można założyć, iż skorzystały z tych uprawnień (motywy 608, 615, 622, 627, 634–641 zaskarżonej decyzji). Spółki dominujące MEE nie zostały uznane za odpowiedzialne solidarnie za działania swoich spółek zależnych, ponieważ nie zdołano wykazać, że wywierały na nie decydujący wpływ (motyw 643 zaskarżonej decyzji).

24 Dla celów obliczenia kwoty grzywien Komisja zastosowała w zaskarżonej decyzji tryb postępowania wskazany w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 [EWWiS] (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwanych dalej „wytycznymi z 1998 r."). Zbadała ona również, czy i w jaki sposób omawiane przedsiębiorstwa spełniły wymogi określone w obwieszczeniu w sprawie współpracy z 2002 r.

25 Komisja zakwalifikowała naruszenia jako „bardzo poważne", mając na uwadze ich charakter oraz fakt, że każde z nich obejmowało całe terytorium danego państwa członkowskiego (Belgia, Niemcy, Luksemburg lub Niderlandy), choć ich rzeczywisty wpływ na rynek nie mógł zostać określony (motyw 671 zaskarżonej decyzji).

26 Celem uwzględnienia rzeczywistych możliwości ekonomicznych omawianych przedsiębiorstw odnośnie do spowodowania znacznej szkody w zakresie konkurencji Komisja dokonała dla każdego państwa członkowskiego podziału tych przedsiębiorstw na kilka kategorii wedle obrotów osiągniętych na rynku wind lub schodów ruchomych, w razie konieczności włącznie z usługami obsługi i modernizacji (motywy 672, 673 zaskarżonej decyzji).

27 Co się tyczy kartelu w Belgii, Kone i Schindler zostały sklasyfikowane w pierwszej kategorii, z ustaloną przy uwzględnieniu wagi naruszenia kwotą wyjściową grzywny w wysokości 40 000 000 EUR. Otis została sklasyfikowana w drugiej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 27 000 000 EUR. ThyssenKrup została sklasyfikowana w trzeciej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 16 500 000 EUR

(motywy 674, 675 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 45 900 000 EUR i do 33 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). W związku z tym, że naruszenie trwało siedem lat i osiem miesięcy (od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 75%. Kwoty wyjściowe grzywny zostały wobec tego zwiększone do 70 000 000 EUR w przypadku Kone, do 80 325 000 EUR w przypadku Otis, do 70 000 000 EUR w przypadku Schindler i do 57 750 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp (motywy 692, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697, 698 i 708–710 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 733, 734, 749, 750, 753–755 zaskarżonej decyzji). Na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Kone skorzystała z całkowitego zwolnienia z grzywien. Otis skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze tego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. ThyssenKrupp skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 20% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. (motywy 760–777 zaskarżonej decyzji).

28 Co się tyczy kartelu w Niemczech, Kone, Otis i ThyssenKrupp zostały sklasyfikowane w pierwszej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 70 000 000 EUR. Schindler została sklasyfikowana w drugiej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 17 000 000 EUR (motywy 676–679 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie

grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 119 000 000 EUR i do 140 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). W związku z tym, że naruszenie popełnione przez Kone, Otis i ThyssenKrupp trwało osiem lat i cztery miesiące (od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 80%. Ponieważ naruszenie popełnione przez Schindler trwało pięć lat i cztery miesiące (od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 6 grudnia 2000 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tego przedsiębiorstwa o 50%. Kwoty wyjściowe grzywny zostały wobec tego zwiększone do 126 000 000 EUR w przypadku Kone, do 214 200 000 EUR w przypadku Otis, do 25 500 000 EUR w przypadku Schindler i do 252 000 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp (motywy 693, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697–707 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 727–729, 735, 736, 742–744, 749, 750 i 753–755 zaskarżonej decyzji). Kone skorzystała, po pierwsze, z maksymalnego zmniejszenia w wysokości 50% kwoty grzywny przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Otis skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 25% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret drugie wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 15% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret trzecie wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. ThyssenKrupp skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 778–813 zaskarżonej decyzji).

29 Co się tyczy kartelu w Luksemburgu, Otis i Schindler zostały sklasyfikowane w pierwszej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 10 000 000 EUR. Kone i ThyssenKrupp zostały sklasyfikowane w drugiej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 2 500 000 EUR (motywy 680–683 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis

i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 17 000 000 EUR i do 5 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji). W związku z tym, że naruszenie trwało osiem lat i trzy miesiące (od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 80%. Kwoty wyjściowe grzywny zostały wobec tego zwiększone do 4 500 000 EUR w przypadku Kone, do 30 600 000 EUR w przypadku Otis, do 18 000 000 EUR w przypadku Schindler i do 9 000 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp (motywy 694, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697, 698 i 711–714 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 730, 749, 750, 753–755 zaskarżonej decyzji). Na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Kone skorzystała z całkowitego zwolnienia z grzywien. Otis skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze tego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler i ThyssenKrupp skorzystały jedynie ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 814–835 zaskarżonej decyzji).

30 W zakresie dotyczącym kartelu w Niderlandach Kone została sklasyfikowana w pierwszej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 55 000 000 EUR. Otis została sklasyfikowana w drugiej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 41 000 000 EUR. Schindler została sklasyfikowana w trzeciej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 24 500 000 EUR. ThyssenKrupp i MEE zostały sklasyfikowane w czwartej kategorii, z kwotą wyjściową grzywny w wysokości 8 500 000 EUR (motywy 684, 685 zaskarżonej decyzji). Do kwot wyjściowych grzywien zastosowany został mnożnik wynoszący 1,7 w przypadku Otis i mnożnik wynoszący 2 w przypadku ThyssenKrupp celem uwzględnienia ich rozmiarów i globalnych zasobów, w związku z czym kwoty wyjściowe nałożonych na nie grzywien zostały zwiększone odpowiednio do 69 700 000 EUR i do 17 000 000 EUR (motywy 690, 691 zaskarżonej decyzji).

W związku z tym, że naruszenie popełnione przez Otis i ThyssenKrupp trwało pięć lat i dziesięć miesięcy (od dnia 15 kwietnia 1998 r. do dnia 5 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 55%. Ponieważ naruszenie popełnione przez Kone i Schindler trwało cztery lata i dziewięć miesięcy (od dnia 1 czerwca 1999 r. do dnia 5 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tych przedsiębiorstw o 45%. Ponieważ naruszenie popełnione przez MEE trwało cztery lata i jeden miesiąc (od dnia 11 stycznia 2000 r. do dnia 5 marca 2004 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową grzywny w przypadku tego przedsiębiorstwa o 40%. Kwoty wyjściowe grzywny zostały wobec tego zwiększone do 79 750 000 EUR w przypadku Kone, do 108 035 000 EUR w przypadku Otis, do 35 525 000 EUR w przypadku Schindler, do 26 350 000 EUR w przypadku ThyssenKrupp i do 11 900 000 EUR w przypadku MEE (motywy 695, 696 zaskarżonej decyzji). Komisja uznała, że ThyssenKrupp powinna zostać uznana za przedsiębiorstwo powracające do naruszenia, i zwiększyła kwotę jej grzywny o 50%, biorąc pod uwagę tę okoliczność obciążającą (motywy 697, 698, 715–720 zaskarżonej decyzji). W przypadku omawianych przedsiębiorstw nie przyjęto wystąpienia żadnej okoliczności łagodzącej (motywy 724–726, 731, 732, 737, 739–741, 745–748, 751–755 zaskarżonej decyzji). Na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Otis skorzystała z pełnego zwolnienia z grzywien. ThyssenKrupp skorzystała, po pierwsze, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 40% w ramach przedziału przewidzianego w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tiret pierwsze wskazanego obwieszczenia, i po drugie, ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych. Schindler i MEE skorzystały ze zmniejszenia kwoty grzywny o 1% w związku z brakiem zakwestionowania okoliczności faktycznych (motywy 836–855 zaskarżonej decyzji).

31 Sentencja zaskarżonej decyzji brzmi następująco:

„Artykuł pierwszy

1. W zakresie dotyczącym Belgii – poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych

praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielenia między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi oraz celem zaniechania konkurowania między sobą w zakresie umów obsługi i modernizacji w dziedzinie wind i schodów ruchomych – następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

— Kone: [KC] i [Kone w Belgii]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004;

— Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Belgii]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Belgii]: od dnia 9 maja 1996 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.; oraz

— ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKLA]: od dnia 9 maja 1996 r do dnia 29 stycznia 2004 r.

2. W zakresie dotyczącym Niemiec – poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielenia między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi w dziedzinie wind i schodów ruchomych – następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

— Kone: [KC] i [Kone w Niemczech]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.;

— Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niemczech]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Niemczech]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 6 grudnia 2000 r.; oraz

— ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] i [TKF]: od dnia 1 sierpnia 1995 r. do dnia 5 grudnia 2003 r.

3. W zakresie dotyczącym Luksemburga – poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielenia między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi oraz celem zaniechania konkurowania między sobą w zakresie umów obsługi i modernizacji w dziedzinie wind i schodów ruchomych – następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

— Kone: [KC] i [Kone w Luksemburgu]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 29 stycznia 2004 r.;

— Otis: [UTC], [OEC], [Otis w Belgii], [GTO] i [GT]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Luksemburgu]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.; oraz

— ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKAL]: od dnia 7 grudnia 1995 r. do dnia 9 marca 2004 r.

4. W zakresie dotyczącym Niderlandów – poprzez regularne i kolektywne uzgodnienia dokonywane we wskazanych poniżej okresach w ramach porozumień i uzgodnionych praktyk na poziomie krajowym celem podziału rynku, rozdzielenia między sobą zamówień publicznych, a także prywatnych i innych umów zgodnie z wcześniej ustalonymi udziałami w rynku sprzedaży i obsługi oraz celem zaniechania konkurowania między sobą w zakresie umów obsługi i modernizacji w dziedzinie wind i schodów ruchomych – następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE]:

— Kone: [KC] i [Kone w Niderlandach]: od dnia 1 czerwca 1999 r. do dnia 5 marca 2004 r.;

— Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niderlandach]: od dnia 15 kwietnia 1998 r. do dnia 5 marca 2004 r.;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Niderlandach]: od dnia 1 czerwca 1999 r. do dnia 5 marca 2004 r.;

— ThyssenKrupp: [TKAG] i [TKL]: od dnia 15 kwietnia 1998 r. do dnia 5 marca 2004 r.; oraz

— [MEE]: od dnia 11 stycznia 2000 r. do dnia 5 marca 2004 r.

Arykuł 2

1. W związku z naruszeniami popełnionymi w Belgii, wskazanymi w art. 1 ust. 1, nałożone zostają następujące kary:

— Kone: [KC] i [Kone w Belgii], solidarnie: 0 EUR;

— Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Belgii], solidarnie: 47 713 050 EUR;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Belgii], solidarnie: 69 300 000 EUR; oraz

— ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKLA], solidarnie: 68 607 000 EUR.

2. W związku z naruszeniami popełnionymi w Niemczech, wskazanymi w art. 1 ust. 2, nałożone zostają następujące kary:

— Kone: [KC] i [Kone w Niemczech], solidarnie: 62 370 000 EUR;

— Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niemczech], solidarnie: 159 043 500 EUR;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Niemczech], solidarnie: 21 458 250 EUR; oraz

— ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] i [TKF], solidarnie: 374 220 000 EUR.

3. W związku z naruszeniami popełnionymi w Luksemburgu, wskazanymi w art. 1 ust. 3, nałożone zostają następujące kary:

— Kone: [KC] i [Kone w Luksemburgu], solidarnie: 0 EUR;

— Otis: [UTC], [OEC], [Otis w Belgii], [GTO] i [GT], solidarnie: 18 176 400 EUR;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Luksemburgu], solidarnie: 17 820 000 EUR; oraz

— ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] i [TKAL], solidarnie: 13 365 000 EUR.

4. W związku z naruszeniami popełnionymi w Niderlandach, wskazanymi w art. 1 ust. 4, nałożone zostają następujące kary:

— Kone: [KC] i [Kone w Niderlandach], solidarnie: 79 750 000 EUR;

— Otis: [UTC], [OEC] i [Otis w Niderlandach], solidarnie: 0 EUR;

— Schindler: Schindler Holding […] i [Schindler w Niderlandach], solidarnie: 35 169 750 EUR;

— ThyssenKrupp: [TKAG] i [TKL], solidarnie: 23 477 850 EUR; oraz

— [MEE]: 1 841 400 EUR.

[…]".

Przebieg postępowania i żądania stron

32 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 4 maja 2007 r. skarżące, Schindler Holding, Schindler Management AG, Schindler w Belgii, Schindler w Niemczech, Schindler w Luksemburgu i Schindler w Niderlandach, wniosły niniejszą skargę.

33 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 25 lipca 2007 r. Rada Unii złożyła wniosek o dopuszczenie do sprawy w charakterze interwenienta w celu poparcia żądań Komisji. Postanowieniem z dnia 8 października 2007 r. prezes ósmej izby Sądu dopuścił tę interwencję.

34 W dniu 26 listopada 2007 r. Rada przedstawiła uwagi interwenienta. Strony sporu ustosunkowały się do tych uwag.

35 Na podstawie sprawozdania sędziego Sąd (ósma izba) postanowił otworzyć postępowanie ustne i w ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu postępowania zadał stronom pytania na piśmie oraz zwrócił się do Komisji o przedstawienie pewnego dokumentu. Strony udzieliły odpowiedzi w wyznaczonym terminie.

36 Na rozprawie w dniu 17 września 2009 r. wysłuchano wystąpień stron oraz ich odpowiedzi na pytania ustne postawione przez Sąd.

37 Strony wnoszą do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji;

— tytułem żądania ewentualnego – obniżenie kwot nałożonych grzywien;

— umorzenie postępowania w przedmiocie skargi, na podstawie art. 113 regulaminu postępowania, w odniesieniu do Schindler Management;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania, w tym kosztami wynikającymi z umorzenia postępowania w przedmiocie skargi, w zakresie w jakim została ona wniesiona przez Schindler Management.

38 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

39 Rada wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi;

— wydanie stosownego rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów postępowania.

W przedmiocie żądania umorzenia postępowania w odniesieniu do Schindler Management

40 W wersji sporządzonej przed wniesieniem skargi art. 4 zaskarżonej decyzji wskazywał Schindler Management jako jedną z adresatów tego aktu.

41 Decyzją z dnia 4 września 2007 r., doręczoną Sądowi w dniu 30 czerwca 2009 r., Komisja sprostowała art. 4 zaskarżonej decyzji i powiadomiła o tym sprostowaniu spółki Schindler Holding i Schindler Management. Po sprostowaniu art. 4 zaskarżonej decyzji nie wymienia już Schindler Management wśród adresatów decyzji.

42 Według skarżących sprostowanie zaskarżonej decyzji uczyniło skargę bezprzedmiotową w odniesieniu do Schindler Management.

43 Należy stwierdzić, że zgodnie z twierdzeniami skarżących, wobec sprostowania zaskarżonej decyzji, niniejsza skarga stała się bezprzedmiotowa w odniesieniu do Schindler Management.

44 Należy zatem umorzyć postępowanie w przedmiocie skargi, w zakresie w jakim została ona wniesiona przez Schindler Management.

Co do istoty

1. *Uwagi wstępne*

45 Na poparcie skargi skarżące podniosły w swych pismach argumenty zgrupowane w ramach 13 zarzutów, które przedstawiły w następujący sposób. Zarzut pierwszy dotyczy naruszenia zasady legalności kar ze względu na fakt, że art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 przyznaje Komisji nieograniczony zakres uznania przy obliczaniu grzywien. Zarzut drugi dotyczy naruszenia zasady niedziałania prawa wstecz przy zastosowaniu wytycznych z 1998 r. i obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Zarzut trzeci odnosi się do naruszenia zasady legalności kar i braku po stronie Komisji kompetencji do wydania wytycznych z 1998 r. Zarzut czwarty dotyczy niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. ze względu na naruszenie zasad nemo tenetur se ipsum accusare, nemo tenetur se ipsum prodere (zwanych dalej łącznie „zasadą nemo tenetur"), in dubio pro reo oraz proporcjonalności. Zarzut piąty oparty jest na naruszeniu zasady podziału władzy i wymogów

rzetelnego procesu opartego na poszanowaniu zasady państwa prawa. Zarzut szósty dotyczy konfiskacyjnego charakteru grzywien nałożonych na skarżące. Zarzuty siódmy i ósmy dotyczą naruszenia wytycznych z 1998 r. przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywien i przy ocenie okoliczności łagodzących. Przedmiotem zarzutu dziewiątego jest naruszenie wytycznych z 1998 r. i obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. przy ustalaniu kwot grzywien nałożonych za naruszenia popełnione w Belgii, Niemczech i Luksemburgu. Zarzut dziesiąty dotyczy nieproporcjonalnego charakteru kwot grzywien. Zarzut jedenasty oparty jest na braku skutecznego doręczenia zaskarżonej decyzji spółce Schindler Holding. Zarzut dwunasty dotyczy braku odpowiedzialności po stronie Schindler Holding. Przedmiotem zarzutu trzynastego jest wreszcie naruszenie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003.

46 Chociaż skarga wniesiona przez skarżące ma podwójny przedmiot, mianowicie, tytułem żądania głównego, wniosek o stwierdzenie nieważności decyzji, a tytułem żądania ewentualnego – wniosek o obniżenie wysokości grzywien, skarżące podniosły w swych pismach różne zarzuty bez szczegółowego sprecyzowania przedstawionych żądań. Na rozprawie skarżące wskazały zasadniczo, w odpowiedzi na pytanie Sądu, że dziesięć pierwszych zarzutów i zarzut trzynasty mają na celu stwierdzenie nieważności art. 2 zaskarżonej decyzji, że zarzut jedenasty ma na celu stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w całości, w zakresie w jakim adresowana jest ona do Schindler Holding, i że zarzut dwunasty ma na celu stwierdzenie nieważności art. 1, 2 i 3 zaskarżonej decyzji, w zakresie w jakim skierowana jest ona do Schindler Holding.

47 W tym względzie należy stwierdzić, iż niektóre argumenty skarżących dotyczą kwestii zgodności z prawem całości zaskarżonej decyzji, wobec czego zostaną one zbadane w pierwszej kolejności. Chodzi tu mianowicie o argument skarżących przedstawiony w ramach zarzutu piątego, który dotyczy zasadniczo naruszenia art. 6 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC"). Do argumentów

odnoszących się do zgodności z prawem całości zaskarżonej decyzji należą także argumenty podniesione w ramach zarzutów jedenastego i dwunastego, dotyczące odpowiednio niezgodności z prawem zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim skierowana ona została do Schindler Holding, ze względu na brak ważnej notyfikacji, oraz niezgodności z prawem zaskarżonej decyzji ze względu na obciążenie odpowiedzialnością solidarną Schindler Holding.

48 Argumenty odnoszące się do kwestii zgodności z prawem art. 2 zaskarżonej decyzji, przedstawione w ramach innych zarzutów skargi, zostaną zbadane w drugiej kolejności. W tym względzie Sąd uważa za wskazane zbadanie argumentów skarżących w następujący sposób. Najpierw przeanalizowane zostaną zarzuty pierwszy, drugi, trzeci i czwarty, w ramach których skarżące wskazują kilka niezgodności z prawem, dotyczących art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych z 1998 r. i obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Następnie Sąd przeanalizuje zarzut szósty, według którego zaskarżona decyzja ma charakter konfiskacyjny. Na koniec Sąd zbada zarzuty siódmy, ósmy, dziewiąty, dziesiąty i trzynasty, w ramach których skarżące podniosły szereg argumentów dotyczących kwestii ustalania wysokości nałożonych na nie grzywien.

2. *W przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji w całości*

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC

49 Skarżące podnoszą, że ponieważ naruszenia postanowień traktatu WE w dziedzinie prawa konkurencji należą do dziedziny prawa karnego, postępowanie przed Komisją

powinno spełniać wymogi art. 6 ust. 1 EKPC. Władze administracyjne mogą nakładać sankcje karne tylko w sytuacji, gdy istnieje możliwość przeprowadzenia kontroli sądowej, zaś w niniejszej sprawie tak nie jest. Postępowanie w przedmiocie skargi o stwierdzenie nieważności przed sądem Unii jest bowiem tylko administracyjną procedurą kasacyjną, w ramach której badane są tylko konkretne zarzuty podniesione przez skarżącego i która nie spełnia wymogów określonych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (zwany dalej „ETPC") między innymi wyroku z dnia 21 lutego 1984 r. w sprawie Öztürk przeciwko Niemcom (seria A nr 73). Ponadto postępowania przed Komisją nie można uznać za postępowanie przed niezawisłym i bezstronnym sądem, ponieważ postępowanie dowodowe prowadzone przez Komisję na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., w którym instytucja ta opiera się na opisie okoliczności faktycznych uzyskanym w ramach „samooskarżenia", narusza wymogi postępowania państwa prawa, zwłaszcza że przedsiębiorstwa nie mają żadnej możliwości weryfikacji zasadności zarzutów, na przykład w drodze przesłuchania świadków oskarżenia.

50 Artykuł 6 ust. 1 EKPC stanowi:

„1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu […] o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej […]".

51 Należy przypomnieć, iż Trybunał uznał zasadę podstawową prawa Unii, zgodnie z którą każdy ma prawo do rzetelnego procesu (wyrok Trybunału z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawie C-411/04 P Salzgitter Mannesmann przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-959, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo) Zasada ta, potwierdzona także w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, proklamowanej w dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz.U. C 364, s. 1) (zwanej dalej „kartą"), wywodzi się z praw

podstawowych, stanowiących integralną część ogólnych zasad prawa Unii, których poszanowanie zapewnia Trybunał, opierając się na wspólnych tradycjach konstytucyjnych państw członkowskich oraz wskazówkach udzielonych w szczególności przez ETPC. (ww. wyrok w sprawie Salzgitter Mannesmann przeciwko Komisji, pkt 41).

52 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do twierdzenia, że postępowanie przed Komisją nie spełnia wymogów art. 6 ust. 1 EKPC, należy stwierdzić, iż zgodnie z orzecznictwem ETPC do zastosowania art. 6 EKPC wystarczy, aby dane naruszenie miało charakter karnoprawny lub aby narażało ono zainteresowany podmiot na sankcję, która ze względu na swój charakter i dotkliwość ma generalnie swe źródło w prawie karnym (zob. wyrok ETPC z dnia 23 listopada 2006 r. w sprawie Jussila przeciwko Finlandii, *Recueil des arrêts et décisions,* 2006-XIII, § 31 i przytoczone tam orzecznictwo). Z orzecznictwa ETPC wynika w tym względzie, że dokonując autonomicznej wykładni pojęcia „oskarżenie w dziedzinie karnej", organy EKPC stworzyły podstawy dla stopniowego rozszerzania zastosowania unormowań karnych zawartych w art. 6 o dziedziny, które formalnie nie należą do tradycyjnych instytucji prawa karnego, takich jak sankcje pieniężne nakładane za naruszenie prawa konkurencji. Jednakże, co się tyczy instytucji, które nie stanowią trzonu prawa karnego, ETPC wyjaśnił, że gwarancje zawarte w unormowaniach karnych art. 6 nie muszą być stosowane w sposób bardzo rygorystyczny (zob. podobnie ww. wyrok ETPC w sprawie Jussila przeciwko Finlandii, § 43 i przytoczone tam orzecznictwo).

53 Ponadto, zgodnie z orzecznictwem sądu Unii i jak stanowi wyraźnie art. 23 ust. 5 rozporządzenia nr 1/2003, decyzje Komisji nakładające grzywny za naruszenie prawa konkurencji nie mają charakteru karnoprawnego (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 6 października 1994 r. w sprawie T-83/91 Tetra Pak przeciwko Komisji, Rec. s. II-755, pkt 235; z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95

Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 491, pkt 717; z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487, pkt 390).

54 Wbrew argumentacji skarżących należy stwierdzić, że procedura, w ramach której Komisja wydaje decyzję stwierdzającą naruszenie i nakładającą grzywny, która może później zostać poddana kontroli sądu Unii, spełnia wymogi art. 6 ust. 1 EKPC. Z pewnością Komisja nie jest sądem w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 29 października 1980 r. w sprawach połączonych od 209/78 do 215/78 i 218/78 Van Landewyck i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 3125, pkt 81; z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 7), jednakże Komisja zobowiązana jest do poszanowania ogólnych zasad prawa Unii w toku postępowania administracyjnego (wyrok Sądu z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie T-11/89 Shell przeciwko Komisji, Rec. s. II-767, pkt 39; ww. w pkt 53 wyrok w sprawach połączonych Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, pkt 718; ww. w pkt 53 wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, pkt 391).

55 Ponadto kontrola, jaką sprawuje sąd Unii nad decyzjami Komisji, gwarantuje spełnienie wymogów sprawiedliwego procesu, określonych w art. 6 ust. 1 EKPC (zob. pkt 50 powyżej).

56 Zgodnie z orzecznictwem ETPC konieczne jest w tym względzie, aby zainteresowane przedsiębiorstwo mogło zaskarżyć każdą wydaną w ten sposób decyzję, która go do dotyczy, przed organem sądowym o nieograniczonym prawie orzekania, uprawnionym w szczególności do zmiany podjętej decyzji w odniesieniu do wszelkich jej aspektów, zarówno faktycznych, jak i prawnych (zob. podobnie wyrok ETPC z dnia 23 lipca 2002 r. w sprawie Janosevic przeciwko Szwecji, *Recueil des arrêts et décisions,* 2002-VII, § 81 i przytoczone tam orzecznictwo). Tymczasem gdy Sąd przeprowadza kontrolę zgodności z prawem decyzji stwierdzającej naruszenie art. 81 WE, strony skarżące mogą się do niego zwrócić o dokonanie wyczerpującej weryfikacji zarówno istotnych ustaleń co do okoliczności faktycznych, jak i o zbadanie przedstawionej

przez Komisję oceny prawnej tych okoliczności. Ponadto, co się tyczy grzywien, Sąd posiada nieograniczone prawo orzekania na mocy art. 229 WE i art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie ww. w pkt 53 wyrok w sprawach połączonych Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, pkt 719).

57 W drugiej kolejności należy oddalić argument skarżących, wedle którego zainteresowane przedsiębiorstwa nie miały możliwości zweryfikowania zasadności zarzutów wytoczonych przez Komisję, na przykład w drodze przesłuchania ewentualnych świadków oskarżenia. Zgodnie bowiem z orzecznictwem żaden przepis ani żadna zasada ogólna prawa Unii nie zakazuje Komisji wykorzystania przeciwko przedsiębiorstwu oświadczeń innych przedsiębiorstw. W przeciwnym razie spoczywający na Komisji ciężar dowodu zachowań sprzecznych z art. 81 WE i 82 WE byłby niemożliwy do spełnienia i nie do pogodzenia z misją nadzoru właściwego stosowania tych przepisów, którą nakłada na Komisję traktat WE. Jednakże oświadczenie przedsiębiorstwa oskarżanego o udział w kartelu, którego ścisłość jest podważana przez kilka oskarżanych przedsiębiorstw, nie może być uważane za wystarczający dowód spornych okoliczności faktycznych bez poparcia przez inne elementy dowodowe (zob. wyrok Sądu z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4407, pkt 285 i przytoczone tam orzecznictwo). Poza tym trzeba w każdym wypadku stwierdzić, że w niniejszej sprawie skarżące wyraźnie potwierdziły okoliczności faktyczne przedstawione w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów.

58 W trzeciej kolejności, w odniesieniu do postępowania dowodowego prowadzonego przez Komisję na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., należy dodatkowo stwierdzić, że twierdzenie skarżących łączy się z ich argumentem dotyczącym niezgodności z prawem wskazanego obwieszczenia ze względu na naruszenie zasad nemo tenetur oraz in dubio pro reo, który to argument należy oddalić z przyczyn przedstawionych poniżej w pkt 146–164.

59 Wobec powyższego zarzut dotyczący naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego niezgodności z prawem zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim została ona skierowana do Schindler Holding, ze względu na brak ważnej notyfikacji

60 Skarżące przyznają, że zaskarżona decyzja została przekazana Schindler Holding z siedzibą w Szwajcarii. Jednakże akt ten nie został notyfikowany zgodnie z art. 254 ust. 3 WE. Postępowanie Komisji narusza szwajcarskie prawo karne i jest sprzeczne z prawem międzynarodowym. Notyfikacja w Szwajcarii wymaga bowiem zawarcia umowy prawa międzynarodowego ze Szwajcarią, która to umowa nie istnieje, wobec czego – ze względu na brak notyfikacji – zaskarżona decyzja jest nieważna, czyli nieistniejąca prawnie.

61 W tym względzie należy przypomnieć, iż Trybunał orzekł już, że uchybienia w procedurze notyfikacji decyzji nie są związane z aktem, a zatem nie mogą podważyć jego mocy prawnej (wyrok Trybunału z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, Rec. s. 619, pkt 39). Uchybienia takie mogą jedynie, w pewnych okolicznościach, unicestwić rozpoczęcie biegu terminu na wniesienie skargi, przewidzianego w art. 230 akapit piąty WE. W niniejszej sprawie Schindler Holding bez wątpienia powzięła wiedzę na temat treści zaskarżonej decyzji i skorzystała z prawa do wniesienia skargi w terminie wskazanym w art. 230 akapit piąty WE.

62 Należy zatem oddalić omawiany zarzut.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego niezgodności z prawem zaskarżonej decyzji ze względu na obciążenie odpowiedzialnością solidarną Schindler Holding

63 W ramach tego zarzutu skarżące kwestionują obciążenie odpowiedzialnością solidarną Schindler Holding – spółki dominującej grupy Schindler – za praktyki antykonkurencyjne jej spółek zależnych w Belgii, Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach.

64 Co się tyczy odpowiedzialności solidarnej spółki dominującej za zachowania jej spółki zależnej należy przypomnieć, że fakt, iż spółka zależna ma odrębną osobowość prawną, nie wystarcza, by wykluczyć możliwość przypisania jej zachowania spółce dominującej (ww. w pkt 61 wyrok w sprawie Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, pkt 132).

65 Unijne prawo konkurencji dotyczy bowiem działalności przedsiębiorstw, zaś pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (zob. wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

66 Sąd Unii wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (zob. wyrok Trybunału z dnia 12 lipca 1984 r. w sprawie 170/83 Hydrotherm Gerätebau, Rec. s. 2999, pkt 11; ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo; zob. także podobnie wyrok Sądu z dnia 29 czerwca 2000 r. w sprawie T-234/95 DSG przeciwko Komisji, Rec. s. II-2603, pkt 124). Sąd Unii podkreślił również, iż w celu stosowania reguł konkurencji formalna rozdzielność dwóch spółek, przejawiająca się w ich odrębnych osobowościach prawnych, nie ma charakteru rozstrzygającego, co jest widoczne w ich postępowaniu na rynku bez względu to, czy działają jako jednostka, czy nie. Może się zatem okazać niezbędne ustalenie, czy dwie spółki o odrębnych osobowościach prawnych tworzą jedno i to samo przedsiębiorstwo lub jednostkę gospodarczą, która przejawia jednolite postępowanie na rynku, lub należą do takiego przedsiębiorstwa lub jednostki gospodarczej (ww. w pkt 61 wyrok w sprawie Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, pkt 140; wyrok Sądu z dnia 15 września 2005 r. w sprawie T-325/01 DaimlerChrysler przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3319, pkt 85).

67 Jeżeli tego rodzaju podmiot gospodarczy narusza zasady konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (zob. ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akro Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).

68 Naruszenie prawa konkurencji Unii musi być przypisane bez wątpienia podmiotowi prawa, który będzie mógł ponieść grzywnę; również do tego podmiotu winno być skierowane pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Ważne jest również, by pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wskazywało, w jakim charakterze danemu podmiotowi prawa zarzucane są określone okoliczności (zob. ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

69 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej między innymi w przypadku, gdy mimo posiadania odrębnej podmiotowości prawnej spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania rynkowego, lecz stosuje zasadniczo instrukcje dawane jej przez spółkę dominującą, w szczególności z uwzględnieniem więzów ekonomicznych, organizacyjnych i prawnych łączących te podmioty prawa (zob. ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

70 W tego rodzaju sytuacji spółka dominująca i jej spółka zależna są bowiem częścią tej samej jednostki gospodarczej, a tym samym tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu orzecznictwa przywołanego w pkt 65 i 66 niniejszego wyroku. Zatem okoliczność, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, pozwala Komisji na skierowanie decyzji nakładającej grzywny do spółki dominującej, bez konieczności ustalania jej bezpośredniego zaangażowania w naruszenie (ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akro Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 59).

71 W szczególnym przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która popełniła naruszenie zasad konkurencji Unii, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej, a po drugie, istnieje wzruszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na swą spółkę zależną (zob. ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

72 W tych okolicznościach wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, aby przyjąć, że ta ostatnia wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swej spółki zależnej. Komisja będzie zatem mogła uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia domniemania, przedstawi wystarczające dowody mogące wykazać, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (zob. ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

73 Ponadto chociaż w pkt 28 i 29 wyroku z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-286/98 P Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, Rec. s. I-9925, Trybunał wskazał także inne okoliczności poza faktem posiadania 100% kapitału spółki zależnej, takie jak brak zakwestionowania wpływu wywieranego przez spółkę dominującą na politykę handlową jej spółki zależnej i wspólną reprezentację dwóch spółek w trakcie postępowania administracyjnego, to jednak wymienione okoliczności zostały przytoczone jedynie w celu przedstawienia całego szeregu elementów, na których Sąd oparł swoje rozumowanie, a nie w celu uzależnienia zastosowania domniemania, o którym mowa w pkt 71 niniejszego wyroku od przedstawienia dodatkowych wskazówek dotyczących rzeczywistego wywierania przez spółkę dominującą wpływu (ww. w pkt 65 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 62).

74 Omawiany zarzut należy zbadać w świetle przypomnianych wyżej zasad.

75 W motywie 627 zaskarżonej decyzji Komisja uznała, że Schindler Holding należy uznać za solidarnie odpowiedzialną za noszące znamiona naruszenia zachowania jej spółek zależnych Schindler w Belgii, Schindler w Niemczech, Schindler w Luksemburgu i Schindler w Niderlandach, ponieważ „jako jedyny właściciel i ostateczna

spółka dominująca mogł[a] on[a] wywierać decydujący wpływ na politykę handlową każdej ze s spółek zależnych w czasie trwania naruszenia, i że można założyć, iż skorzystał[a] z tych uprawnień".

76 W motywach 628 i 629 zaskarżonej decyzji Komisja uznała, że argument Schindler Holding, wedle którego rzeczone spółki zależne prowadzą działalność na rynku jako autonomiczne podmioty prawne, które same kształtują w istotnym zakresie swą politykę handlową, a także argument, wedle którego nie miała ona żadnego wpływu na bieżącą działalność tych spółek zależnych, były „niewystarczając[e] do obalenia domniemania, że spółki zależne Schindler Holding nie kształtują w sposób całkowicie autonomiczny swych zachowań na rynku".

77 W motywie 630 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła także, że „w trakcie postępowania administracyjnego [Schindler Holding] mogła dostarczyć dowody na to, że nie wywierała decydującego wpływu na swe spółki zależne […]". Według Komisji „[Schindler Holding] i jej spółki zależne nie dostarczyły jednak [tej instytucji] dowodów, które wyjaśniałyby stosunki między spółkami, strukturę hierarchiczną i obowiązki sprawozdawcze, tak aby móc obalić domniemanie, [zgodnie z którym] […] [Schindler Holding], jako jedyny właściciel swych spółek zależnych będących adresatami [zaskarżonej] decyzji, wykonywała swe uprawnienia kontrolne i podejmowała wszelkie dostępne jej środki w celu wywierania decydującego wpływu".

78 W motywie 631 zaskarżonej decyzji Komisja uznała, że „samo istnienie w spółce Schindler programu zgodności z regułami konkurencji nie pozwala[ło] ustalić, czy [Schindler Holding] udzielała instrukcji dotyczących naruszenia". Tak więc według Komisji w dalszym ciągu istnieje domniemanie, że „spółka w pełni zależna od [Schindler Holding] nie kształtowała w sposób autonomiczny swej polityki gospodarczej na rynku".

79 Wobec powyższego w motywie 632 zaskarżonej decyzji Komisja uznała, że „[Schindler Holding] i spółki zależne, w których posiadała ona 100% kapitału, nie obaliły domniemania odpowiedzialności za naruszenia popełnione w Belgii, Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach [i że] wobec tego [Schindler Holding] [należy] obciążyć, wraz ze wskazanymi spółkami zależnymi, odpowiedzialnością za naruszenia art. 81 WE będące przedmiotem [zaskarżonej] decyzji".

80 W pierwszej kolejności należy stwierdzić, iż okolicznością bezsporną jest to, że w czasie trwania naruszenia Schindler Holding posiadała bezpośrednio 100% kapitału zakładowego spółek Schindler w Belgii, Schindler w Niemczech i Schindler w Niderlandach, a pośrednio – poprzez spółkę Schindler w Belgii – również 100% kapitału spółki Schindler w Luksemburgu. Istniało zatem domniemanie, że Schindler Holding wywierała decydujący wpływ na zachowania swych spółek zależnych (zob. pkt 72 powyżej).

81 Schindler nie może twierdzić, że Komisja powinna była udowodnić, że Schindler Holding faktycznie wpływała na działalność operacyjną wskazanych spółek zależnych, w tym na ich zachowanie sprzeczne z art. 81 WE, i że spowodowała ona bądź popierała naruszenie.

82 Do przypisania spółce dominującej zachowania spółki zależnej stanowiącego naruszenie nie jest bowiem wymagany dowód, że spółka dominująca wywiera wpływ na politykę swojej spółki zależnej w konkretnej dziedzinie będącej przedmiotem naruszenia. Natomiast związki organizacyjne, gospodarcze i prawne istniejące pomiędzy spółką dominującą i jej spółką zależną mogą dowodzić o istnieniu wpływu tej pierwszej na strategię drugiej i tym samym uzasadniać uznanie ich za jedną jednostkę gospodarczą (wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05 Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5049, pkt 83). Tak więc jeśli Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, będzie mogła uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że spółka dominująca wykaże, iż jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (zob. pkt 72 powyżej). Należy również stwierdzić,

że Komisja jest upoważniona do skierowania decyzji nakładającej grzywny na spółkę dominującą w ramach grupy spółek nie ze względu na relację istniejącą pomiędzy spółką dominującą i jej spółką zależną związaną z namową i naruszeniem, ani tym bardziej ze względu na udział spółki dominującej w naruszeniu, ale ze względu na to, że stanowią one jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE (ww. wyrok z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58).

83 Skarżące nie mogą także powoływać się na domniemane naruszenie zasady winy (Schuldprinzip) ani na wyłączenie zasady pozwalającej zakwestionować odpowiedzialność wspólnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością bądź spółki akcyjnej za długi spółki i działania organów nią kierujących. Wystarczy w tym względzie stwierdzić, iż argumentacja taka opiera się na błędnym założeniu, że w stosunku do spółki dominującej nie stwierdzono żadnego naruszenia. W niniejszej sprawie tak jednak nie jest, gdyż z motywu 632 oraz z art. 1 i 2 zaskarżonej decyzji wynika, że Schindler Holding została indywidualnie skazana za naruszenia, których miała dopuścić się sama, ze względu na istniejące między nią a jej spółkami zależnymi powiązania natury ekonomicznej i prawnej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-294/98 P Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-10065, pkt 28, 34; wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-69/04 Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2567, pkt 74).

84 W drugiej kolejności należy zbadać przedstawione przez skarżące argumenty zmierzające do obalenia domniemania opisanego w pkt 71 powyżej, zgodnie z którym spółki zależne Schindler Holding kształtowały swą politykę handlową w sposób autonomiczny.

85 Po pierwsze, wskazana przez skarżące okoliczność, że Schindler Holding nie udzielała swym spółkom zależnym instrukcji, które w badanej sytuacji umożliwiły nawiązanie kontaktów sprzecznych z art. 81 WE lub stanowiły zachętę do ich nawiązania, oraz że nie wiedziała ona o istnieniu takich kontaktów – nawet gdyby zostałaby

udowodniona – nie może stanowić dowodu na to, że rzeczone spółki zależne były jednostkami autonomicznymi. Jak przypomniano w pkt 82 powyżej, do przypisania spółce dominującej zachowania spółki zależnej stanowiącego naruszenie nie jest bowiem wymagany dowód, że spółka dominująca wywiera wpływ na politykę swojej spółki zależnej w konkretnej dziedzinie będącej przedmiotem naruszenia.

86 Po drugie, oddalić należy również argument, że spółki zależne Schindler Holding zawsze działały w sposób autonomiczny we właściwych krajach, nie podlegając wpływowi ze strony Schindler Holding na ich bieżącą działalność, „pozyskiwanie zamówień", zawieranie umów bądź politykę cenową, zaś Schindler Holding była informowana tylko o transakcjach mogących przynieść straty. Z jednej bowiem strony skarżące, które podniosły ten argument, nie przedstawiły dowodów na poparcie swych twierdzeń, z drugiej zaś strony, tak czy inaczej twierdzenia te – nawet gdyby zostały udowodnione – nie wystarczą do obalenia domniemania opisanego w pkt 71 powyżej, gdyż zgodnie z orzecznictwem elementy inne niż wskazane przez skarżące także wchodzą w zakres pojęcia polityki handlowej spółki zależnej do celów zastosowania art. 81 WE w odniesieniu do ich spółki dominującej. W tym względzie należy wskazać, że w ramach analizy, czy wiele spółek należących do grupy tworzy jednolitą jednostkę gospodarczą, sąd Unii zbadał w szczególności, czy spółka dominująca mogła mieć wpływ na politykę cenową, działalność produkcyjną i dystrybucyjną, cele sprzedaży, marże brutto, koszty sprzedaży, przepływy gotówki, zapasy i marketing. Jednak nie można wnioskować na tej podstawie, że pojęcie polityki handlowej spółki zależnej do celów zastosowania art. 81 WE i 82 WE do spółki dominującej obejmuje jedynie te aspekty (zob. ww. w pkt 82 wyrok z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo).

87 Po trzecie, fakt, że spółki zależne Schindler Holding brały udział, odpowiednio w czterech krajach, w odrębnych naruszeniach o różnym charakterze, co przemawia przeciwko wywieraniu przez nią rzeczywistego wpływu na działalność operacyjną

jej spółek zależnych, również nie jest w stanie obalić domniemania odpowiedzialności. Z motywów 627–632 zaskarżonej decyzji wynika bowiem, że Komisja w celu przypisania Schindler Holding odpowiedzialności za zachowania jej spółek zależnych Komisja nie oparła się na ewentualnych podobieństwach między naruszeniami stwierdzonymi w czterech badanych krajach. Ponadto twierdzenie skarżących, że naruszenia mają odmienny charakter, jest błędne, gdyż w czterech badanych krajach, w okresach, które w znacznej mierze się pokrywają (od 9 maja 1996 r. do 29 stycznia 2004 r. w Belgii, od 1 sierpnia 1995 r. do 6 grudnia 2000 r. w Niemczech, od 7 grudnia 1995 r. do 9 marca 2004 r. w Luksemburgu i od 1 czerwca 1999 r. do 5 marca 2004 r. w Niderlandach) spółki zależne Schindler Holding uczestniczyły w naruszeniach mających podobny przedmiot, jakim było „niejawne porozumienie pomiędzy konkurującymi podmiotami podjęte w celu podziału rynku między sobą lub zamrożenia udziału rynkowego poprzez podział planów sprzedaży i instalacji nowych wind lub schodów ruchomych, i w celu zaniechania konkurowania między sobą w zakresie obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (poza Niemcami, gdzie działalność w zakresie obsługi i modernizacji nie stanowiła przedmiotu dyskusji między członkami kartelu)" (motyw 658 zaskarżonej decyzji).

88 Po czwarte, fakt, że Schindler Holding mogła zrobić wszystko, co możliwe, by zapobiec sprzecznym z art. 81 WE zachowaniom swych spółek zależnych, w szczególności zaś poprzez przyjęcie kodeksu postępowania zmierzającego do przeciwdziałania naruszaniu przez nie prawa konkurencji i odnoszących się do niego wytycznych, z jednej strony nie zmienia w żaden sposób faktu istnienia naruszenia, które zostało stwierdzone w odniesieniu do niej (zob. analogicznie wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 373), a z drugiej strony nie pozwala wykazać, że te spółki zależne w sposób autonomiczny kształtowały swą politykę handlową. Wprost przeciwnie, rzeczony kodeks postępowania świadczy raczej o skutecznym kontrolowaniu przez spółkę dominującą polityki handlowej jej spółek zależnych, zwłaszcza że same skarżące przyznały, iż przestrzeganie kodeksu postępowania było kontrolowane w drodze regularnych audytów oraz innymi środkami podejmowanymi przez odpowiedzialnego za zachowanie zgodności pracownika Schindler Holding (compliance oficer).

89 Po piąte, co się tyczy stosunków wewnątrz grupy kapitałowej, struktury zarządzania i wytycznych dotyczących sprawozdawczości w ramach Schindler Holding, w motywie 630 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że Schindler Holding i jej spółki zależne nie dostarczyły tej instytucji informacji, które wyjaśniałyby charakter powiązań między spółkami. Z akt sprawy wynika istotnie, że w trakcie postępowania administracyjnego skarżące rzeczywiście przekazały Komisji pewne informacje na temat stosunków w ramach grupy, struktury zarządzania i wytycznych dotyczących sprawozdawczości (reporting lines).

90 Jednakże informacje te nie pozwalają uznać, że spółki zależne Schindler są jednostkami autonomicznymi. Dostarczone informacje, którym nie towarzyszą zresztą żadne dowody, są niekompletne, jako że dotyczą zasadniczo zadań i obowiązków w zakresie sprawozdawczości (reporting obligations) pewnej części personelu kierowniczego Schindler w Luksemburgu i Schindler w Belgii, a także zadań pracownika Schindler Niemcy, przy czym nie zawierają one obszerniejszych wyjaśnień na temat stosunków służbowych między Schindler Holding a jej spółkami zależnymi, prowadzącymi działalność w poszczególnych państwach, ani na temat wpływu wywieranego na te spółki przez Schindler Holding.

91 W świetle opisanego w pkt 72 powyżej domniemania odpowiedzialności oraz faktu, że – jak wynika z pkt 84–90 powyżej – domniemanie to nie zostało obalone przez skarżące, Komisja postąpiła słusznie, przypisując Schindler Holding naruszenia popełnione przez jej spółki zależne.

92 Analizowany zarzut należy zatem oddalić.

3. *W przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności art. 2 zaskarżonej decyzji*

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, polegającej na naruszeniu zasady legalności kar

93 Skarżące utrzymują, że art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 przyznaje Komisji prawie nieograniczony zakres uznania przy ustalaniu wysokości grzywny, co jest sprzeczne z zasadą legalności kar określoną w art. 7 ust. 1 EKPC, wynikającą również z ogólnych zasad prawa, których podstawą są wspólne tradycje konstytucyjne państw członkowskich.

94 Należy przypomnieć w tym względzie treść art. 7 ust. 1 EKPC:

„Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony".

95 Zgodnie z orzecznictwem zasada legalności kar, która wynika z zasady pewności prawa, ogólnej zasady prawa Unii, stawia zwłaszcza wymóg, aby każde uregulowanie Unii było jasne i dokładne, w szczególności w przypadku gdy nakłada ono lub dopuszcza nałożenie sankcji, po to aby zainteresowane osoby mogły poznać jednoznacznie swoje prawa i obowiązki, które z niego wynikają, i aby mogły w konsekwencji

podjąć odpowiednie działania (zob. wyroki Sądu z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie T-279/02 Degussa przeciwko Komisji, Rec. s. II-897, pkt 66, i z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-43/02 Jungbunzlauer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3435, pkt 71 i przytoczone tam orzecznictwo).

96 Zasada legalności kar, która stanowi część ogólnych zasad prawa Unii znajdujących swe źródło w tradycjach konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, została także ugruntowana w różnych umowach międzynarodowych, a w szczególności w art. 7 EKPC. Zasada ta wymaga, aby prawo jasno definiowało naruszenia i grożące za nie kary. Warunek ten jest spełniony, jeśli zainteresowany na podstawie treści przepisu i w razie potrzeby na podstawie wykładni dokonanej przez sądy jest w stanie określić, jakie działania i zaniechania grożą pociągnięciem go do odpowiedzialności karnej. Ponadto zgodnie z orzecznictwem ETPC jasność ustawy jest oceniana nie tylko w świetle brzmienia stosownego przepisu, lecz także wyjaśnień poczynionych w ramach utrwalonego i opublikowanego orzecznictwa (zob. wyrok Trybunału z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie C-266/06 P Evonik Degussa przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 38–40 i przytoczone tam orzecznictwo).

97 Zasadę tę muszą uwzględniać zarówno normy natury karnej, jak i szczególne instrumenty administracyjne nakładające sankcje administracyjne lub dopuszczające ich nałożenie (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 18 listopada 1987 r. w sprawie 137/85 Maizena i in., pkt 15 i przytoczone tam orzecznictwo). Ma ona nie tylko zastosowanie do norm, które określają elementy składowe naruszenia, ale także do tych, które definiują konsekwencje wynikające z naruszenia tych norm (zob. ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 67; ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

98 Ponadto zgodnie z utrwalonym orzecznictwem prawa podstawowe są integralną częścią ogólnych zasad prawa, których poszanowanie zapewnia sąd Unii (zob. opinia Trybunału 2/94 z dnia 28 marca 1996 r., Rec. s. I-1759, pkt 33; wyrok Trybunału z dnia

29 maja 1997 r. w sprawie C-299/95 Kremzow, Rec. s. I-2629, pkt 14). W tym zakresie Trybunał i Sąd opierają się na tradycjach konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim oraz na wskazówkach zaczerpniętych z umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, przy tworzeniu których państwa członkowskie współpracowały lub do których przystąpiły. W tym względzie EKPC ma szczególne znaczenie (wyrok Trybunału z dnia 22 października 2002 r. w sprawie C-94/00 Roquette Frères, Rec. s. I-9011, pkt 23; ww. wyrok w sprawie Kremzow, pkt 14). Ponadto zgodnie z art. 6 ust. 2 UE „Unia szanuje prawa podstawowe zagwarantowane w [EKPC] oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw członkowskich, jako zasady ogólne prawa [Unii]".

99 Jak przypomniał wcześniej Sąd (ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 71), art. 7 ust. 1 EKPC nie wymaga, aby przepisy, na podstawie których są nałożone sankcje, były tak dokładnie sformułowane, żeby konsekwencje, które mogą wyniknąć z naruszenia tych przepisów, dały się przewidzieć z całkowitą pewnością. W istocie zgodnie z orzecznictwem ETPC przyznanie przez ustawę uprawnień dyskrecjonalnych nie jest sprzeczne z wymogiem przewidywalności, pod warunkiem że zakres i zasady wykonywania tych uprawnień są wystarczająco jasno określone z uwagi na uzasadnione interesy, które wchodzą w grę, w celu zapewnienia jednostce odpowiedniej ochrony przed arbitralnością (zob. wyrok ETPC z dnia 25 lutego 1992 r. w sprawie Margareta i Roger Andersson przeciwko Szwecji, seria A, nr 226, § 75). W tym względzie poza tekstem samej ustawy ETPC bierze także pod uwagę, czy niedookreślone pojęcia, które zostały użyte, zostały sprecyzowane w utrwalonym i opublikowanym orzecznictwie (zob. wyrok ETPC z dnia 27 września 1995 r. w sprawie G. przeciwko Francji, seria A, nr 325-B, § 25).

100 Uwzględnienie tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim nie prowadzi do innej niż wynikająca z powyższych rozważań wykładni podstawowej zasady prawa wspólnotowego, jaką jest zasada legalności kar (ww. w pkt 95 wyrok

w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 73). Argument skarżących, że na poziomie krajowym nie istnieje porównywalne upoważnienie organu, które daje mu prawo do nakładania grzywien w sposób „prawie nieograniczony", należy zatem oddalić.

101 Jeśli chodzi o rozpatrywaną niniejszej sprawie legalność art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, należy przede wszystkim stwierdzić, iż wbrew twierdzeniom skarżących prawodawca Unii nie przyznał Komisji nadmiernego ani arbitralnego uznania w kwestii ustalania grzywien za naruszenia reguł konkurencji (ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 74).

102 Należy bowiem, po pierwsze, zaznaczyć, chociaż art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 pozostawia Komisji szeroki zakres uznania, to jednak ogranicza on korzystanie z tego zakresu uznania poprzez ustanowienie obiektywnych kryteriów, które Komisja zobowiązana jest przestrzegać. W tym względzie, z jednej strony, należy przypomnieć, że kwota grzywny, jaka może zostać nałożona, ograniczona jest górną granicą określoną liczbowo i w sposób bezwzględny, obliczaną dla każdego przedsiębiorstwa w zależności od naruszenia, wobec czego maksymalna kwota grzywny, która może być nałożona na dane przedsiębiorstwo, może być z góry określona. Z drugiej strony, przepis ten nakłada na Komisję obowiązek ustalania grzywien z uwzględnieniem w każdym przypadku oprócz wagi naruszenia również okresu trwania tego naruszenia (ww. w pkt 96 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 50;, i ww. w pikt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 75).

103 Skarżące nie mogą podnosić, że ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji (pkt 66–88) lub ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Jungbunzlauer przeciwko Komisji (pkt 69–92), w którym przyjęta wykładnia zasady legalności kar odpowiada wykładni przyjętej w ww. w pkt 95 wyroku w sprawie Degussa przeciwko Komisji, opiera się na „błędnej analizie prawnej". W ww. w pkt 96 wyroku w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie (pkt 36–63) Trybunał potwierdził w postępowaniu

odwoławczym wykładnię zasady legalności kar przedstawioną przez Sąd w ww. w pkt 95 wyroku w sprawie Degussa przeciwko Komisji.

104 Wyroki wskazane w punkcie poprzednim odnoszą się wprawdzie do art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, podczas gdy podstawę do nałożenia grzywien na mocy zaskarżonej decyzji stanowi art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Kryteria oraz górna granica nakładania grzywien są jednak identyczne w przypadku obu tych przepisów, wobec czego orzecznictwo przywołane w punkcie poprzednim można zastosować także do art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003.

105 Po drugie, korzystając z zakresu uznania w odniesieniu do grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, Komisja powinna przestrzegać ogólnych zasad prawa, a w szczególności zasad równego traktowania i proporcjonalności, rozwiniętych w orzecznictwie Trybunału i Sądu (ww. w pkt 96 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 51; ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 77).

106 Po trzecie, w celu zapewnienia przewidywalności i przejrzystości działań Komisji korzystanie przez tę instytucję z jej zakresu uznania ograniczone jest także regułami postępowania, jakie wyznaczyła ona w obwieszczeniu w sprawie współpracy z 2002 r. oraz w wytycznych z 1998 r. W tym względzie należy stwierdzić, iż wskazane obwieszczenie i wytyczne z jednej strony określają normy postępowania, od których Komisja nie może odejść bez narażania się na sankcję za naruszenie ogólnych zasad prawa, takich jak zasada równego traktowania i zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań, a z drugiej strony zapewniają danym przedsiębiorstwom pewność prawa, albowiem określają metodologię, jaką narzuciła sobie Komisja przy ustalaniu kwoty grzywien nakładanych na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie ww. w pkt 96 wyrok Trybunału w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 52, 53; wyrok Trybunału z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie C-510/06 P Archer

Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1843, pkt 60; ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 78, 82). Ponadto, wbrew twierdzeniom skarżących, wydanie przez Komisję wytycznych z 1998 r., a następnie, w 2006 r., wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 1/2003 (Dz.U. C 210, s. 2), które wpisuje się w ramy prawne wyznaczone przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, i przez art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, przyczyniło się jedynie do sprecyzowania granic swobodnego uznania przysługującego Komisji już na podstawie tego przepisu, przy czym nie można stąd wywieść, że określenie przez prawodawcę Unii zakresu kompetencji Komisji w omawianej dziedzinie było początkowo niewystarczające (zob. podobnie ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 44).

107 Należy także dodać, że na podstawie art. 229 WE i art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 Trybunałowi i Sądowi przysługuje nieograniczone prawo do orzekania w przedmiocie skarg wniesionych na decyzje Komisji, w których Komisja ustaliła grzywny, i mogą one nie tylko stwierdzić nieważność decyzji wydanych przez Komisję, ale także uchylić, obniżyć albo podwyższyć nałożoną grzywnę. Praktyka administracyjna Komisji jest więc poddana nieograniczonej kontroli sądu Unii. Poprzez utrwalone i opublikowane orzecznictwo kontrola ta pozwoliła sprecyzować niedookreślone pojęcia, które mógł zawierać art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a także art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie ww. w pkt 96 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 54; ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 79).

108 Tak więc w świetle przedstawionych powyżej informacji rozsądny uczestnik obrotu gospodarczego może, w razie potrzeby zasięgając porady prawnej, przewidzieć w sposób wystarczająco dokładny metodę i rząd wielkości grzywien, które mu grożą za określone zachowanie. Fakt, że nie może on z góry dokładnie wiedzieć, jakiego

rzędu grzywny Komisja nałoży w każdym przypadku, nie stanowi naruszenia zasady legalności kar (ww. w pkt 96 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 55; ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 83).

109 Skarżące nie mogą zatem podnosić, że unormowania zawarte w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 nie zapewniają przewidywalności w stopniu, jakiego wymagają podstawowe zasady prawa karnego i państwa prawa. Przepis ten pozwala bowiem wystarczająco dokładnie przewidzieć metodę obliczania i wysokość nałożonych grzywien (zob. podobnie ww. w pkt 96 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 58).

110 W drugiej kolejności należy stwierdzić, że wbrew twierdzeniom skarżących praktyka decyzyjna Komisji w dziedzinie grzywien nie zmieniała się w sposób nieprzewidywalny czy przypadkowy.

111 Po pierwsze, w czasie, w którym trwały cztery stwierdzone w zaskarżonej decyzji naruszenia, nastąpiła tylko jedna modyfikacja metody ustalania grzywien, którą opublikowano w wytycznych z 1998 r. i którą Trybunał uznał za racjonalnie przewidywalną (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 231).

112 Po drugie, co się tyczy wzrostu poziomu grzywien po wydaniu wytycznych z 1998 r., zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Komisja może w każdej chwili dostosować wysokość grzywien, jeśli wymaga tego skuteczne stosowanie reguł konkurencji Unii (zob. ww. w pkt 54 wyrok w sprawach połączonych Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 109; wyrok Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-23/99 LR AF 1998 przeciwko Komisji, Rec. s. II-1705, pkt 237), a zatem taką zmianę praktyki administracyjnej może obiektywnie uzasadniać cel polegający na ogólnej prewencji naruszeń reguł konkurencji Unii. Kwestionowane i podnoszone przez skarżące podwyższenie w ostatnich latach poziomu grzywien nie może zatem samo w sobie być uznane za bezprawne w świetle zasady legalności kar, albowiem mieści się ono

w ramach prawnych określonych przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i przez art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, tak jak interpretują je sądy Unii (zob. podobnie ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 81; ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 43).

113 W trzeciej kolejności, co się tyczy argumentu, że przyjmując art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, Rada uchybiła ciążącemu na niej obowiązkowi wskazania w jasny sposób zakresu kompetencji przyznanych Komisji i przeniosła de facto na Komisję, z naruszeniem art. 83 WE, uprawnienie przysługujące jej na podstawie traktatu, należy stwierdzić, iż argument ten jest bezpodstawny.

114 Z jednej strony, jak zostało to przedstawione powyżej, wprawdzie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 pozostawiają Komisji szeroki zakres uznania, jednakże ograniczają one korzystanie z tego zakresu uznania, ustanawiając obiektywne kryteria, których Komisja musi przestrzegać. Z drugiej strony należy przypomnieć, że rozporządzenie nr 17 i rozporządzenie nr 1/2003 zostały wydane na podstawie art. 83 ust. 1 WE, który przewiduje, że „Rada, […] na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, wydaje rozporządzenia lub dyrektywy w celu zastosowania zasad ustanowionych w artykułach 81 [WE] i 82 [WE]". Zgodnie z art. 83 ust. 2 lit. a) i d) WE te rozporządzenia i dyrektywy mają zwłaszcza na celu „zapewnienie poszanowania zakazów ustanowionych w artykule 81 ustęp 1 [WE] i w artykule 82 [WE] przez wprowadzenie grzywien i okresowych kar pieniężnych" oraz „określenie roli Komisji i Trybunału Sprawiedliwości w stosowaniu postanowień określonych w niniejszym ustępie". Poza tym należy przypomnieć, że na mocy art. 211 tiret pierwsze WE Komisja „czuwa nad stosowaniem postanowień [tego] traktatu, jak również środków przyjętych przez instytucje na jego podstawie", a na mocy tiret trzeciego tego artykułu Komisja „ma własne uprawnienia decyzyjne"

(ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 86; ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 48).

115 Z powyższego wynika, że nie można uznać, iż uprawnienie do nakładania grzywien w przypadku naruszenia art. 81 WE i 82 WE pierwotnie należało do Rady, która z kolei przeniosła je na Komisję lub do którego wykonania ją upoważniła, w rozumieniu art. 202 tiret trzecie WE. Zgodnie z przywołanymi wcześniej postanowieniami traktatu WE uprawnienia te wynikają z funkcji przypisanej Komisji, która czuwa nad stosowaniem prawa Unii. Ta funkcja została sprecyzowana, ujęta w ramy i sformalizowana przez rozporządzenia nr 17 i 1/2003 w odniesieniu do art. 81 WE i 82 WE. Uprawnienie do nakładania grzywien przyznane Komisji na mocy tych rozporządzeń wynika zatem z postanowień samego traktatu i ma na celu umożliwienie skutecznego stosowania zakazów ustanowionych w tych postanowieniach (ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 87; ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 49).

116 Z powyższych rozważań wynika, że podniesiony przeciwko art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 zarzut niezgodności z prawem polegającej na naruszeniu zasady legalności kar należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem wytycznych z 1998 r., polegającej na naruszeniu zasady niedziałania prawa wstecz

117 Skarżące przypominają, że akt Unii nie może być stosowany przed jego publikacją i że art. 49 ust. 1 zdanie drugie karty stanowi, że nie wymierza się kary surowszej od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony. W analizowanym przypadku wytyczne z 1998 r. naruszają zasadę niedziałania prawa

wstecz, gdyż wykraczają one poza granice przewidywalności. Skarżące podkreślają w tym względzie, że zaostrzenie polityki decyzyjnej w dziedzinie grzywien leży w gestii Komisji, a nie prawodawcy.

118 Z orzecznictwa wynika, że zasada niedziałania wstecz prawa karnego, której poświęcony jest art. 7 EKPC, stanowi ogólną zasadę prawa Unii, której należy przestrzegać przy nakładaniu grzywien za naruszenie reguł konkurencji, i że z tej zasady wynika, że sankcje muszą odpowiadać sankcjom przewidzianym w czasie, w którym doszło do naruszenia (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 202; ww. w pkt 112 wyrok Sądu w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, pkt 218–221; wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-224/00 Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, Rec. s. II-2597, pkt 39–41).

119 Z orzecznictwa wynika również, że wydanie wytycznych mogących zmieniać zasady prowadzonej przez Komisję ogólnej polityki konkurencji w dziedzinie grzywien może co do zasady wchodzić w zakres stosowania zasady niedziałania prawa wstecz (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 222).

120 Po pierwsze, wytyczne mogą bowiem wywierać skutki prawne. Te skutki prawne wynikają nie z tego, że wytyczne mają samoistny charakter normy prawnej, ale z faktu wydania ich i opublikowania przez Komisję. To wydanie i publikacja wytycznych z 1998 r. pociągają za sobą wyznaczenie przez samą Komisję granic uznania, przy czym Komisja nie może odejść od tych wytycznych bez narażania się na karę, w odpowiednim przypadku, za naruszenie ogólnych zasad prawa, takich jak zasada równego traktowania, ochrony uzasadnionych oczekiwań i pewności prawa (zob. podobnie ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 209–212).

121 Z jednej strony, zgodnie z orzecznictwem ETPC odnoszącym się do art. 7 ust. 1 EKPC, postanowienie to sprzeciwia się retroaktywnemu zastosowaniu, na niekorzyść oskarżonego, nowej wykładni danej normy ustanawiającej naruszenie (zob. podobnie wyroki ETPC: z dnia 22 listopada 1995 r. w sprawie S.W. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, seria A nr 335-B, § 34–36; z dnia 22 listopada 1995 r. w sprawie C.R. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, seria A nr 335-C, § 32–34; z dnia 15 listopada 1996 r. w sprawie Cantoni przeciwko Francji, *Recueil des arrêts et décisions,* 1996-V, § 29–32; z dnia 22 czerwca 2000 r. w sprawie Coëme i in. przeciwko Belgii, *Recueil des arrêts et décisions,* 2000-VII, § 145) Zgodnie z tym orzecznictwem z takim przypadkiem mamy do czynienia w szczególności wtedy, gdy chodzi o wykładnię sądową, której wynik nie był rozsądnie przewidywalny w chwili, gdy dokonano naruszenia, w szczególności mając na uwadze wykładnię przyjmowaną w tamtym czasie w orzecznictwie dotyczącym spornego przepisu prawnego. Należy jednak wyjaśnić, iż z tego samego orzecznictwa wynika, że znaczenie pojęcia przewidywalności zależy w dużym zakresie od treści konkretnego tekstu, dziedziny, którą obejmuje, oraz liczby i właściwości jego adresatów. Przewidywalność ustawy nie wyklucza zatem konieczności zasięgnięcia przez zainteresowaną osobę porady w celu dokonania oceny, jakie konsekwencje wynikają w danym przypadku z konkretnego aktu. Zgodnie z ww. wyrokiem w sprawie Cantoni przeciwko Francji, § 35, dotyczy to w szczególności profesjonalistów, którzy przyzwyczajeni są podczas wykonywania swojego zawodu do zachowania szczególnej ostrożności. Można także od nich wymagać, aby z należytą starannością oceniali ryzyko, które stwarza ich zawód.

122 Wobec powyższego aby ustalić, czy zasada niedziałania prawa wstecz nie została naruszona, należy sprawdzić, czy analizowana zmiana, jaką stanowi przyjęcie wytycznych z 1998 r., była logicznie do przewidzenia w czasie, w którym dokonano naruszeń (zob. podobnie ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 224).

123 W tym względzie należy przede wszystkim stwierdzić, że domniemany wzrost poziomu grzywien wywołany zastosowaniem wytycznych z 1998 r. mieści się w ramach prawnych wyznaczonych przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, gdyż w pkt 5 lit. a) wytycznych wyraźnie wskazano, że

nakładane grzywny nie mogą w żadnym wypadku przekroczyć przewidzianej w tych przepisach górnej granicy 10% obrotu.

124 Trzeba także stwierdzić, iż zasadnicza nowość wytycznych polega na wzięciu za punkt wyjścia obliczeń kwoty podstawowej, określonej za pomocą widełek przewidzianych w tym celu w wytycznych, które odzwierciedlają zróżnicowany stopień wagi naruszeń, ale które nie mają związku z właściwym obrotem. Metoda ta opiera się więc zasadniczo na taryfikacji grzywien, aczkolwiek względnej i elastycznej (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 225; ww. w pkt 106 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 61).

125 Trzeba wreszcie przypomnieć, iż okoliczność, że w przeszłości Komisja stosowała grzywny na pewnym poziomie do pewnych typów naruszeń, nie może pozbawiać tej instytucji możliwości podwyższenia tego poziomu w granicach wytyczonych w rozporządzeniach nr 17 i 1/2003, jeżeli jest to konieczne do wprowadzania w życie polityki konkurencji Unii. Wprost przeciwnie, skuteczne stosowanie reguł konkurencji Unii wymaga, aby Komisja mogła w każdej chwili dostosować wysokość grzywien do potrzeb tej polityki (zob. podobnie ww. w pkt 54 wyrok Trybunału w sprawach połączonych Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 109; wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-196/99 P Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. I-11005, pkt 81; ww. w pkt 88 wyrok Trybunału w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 227; wyroki Sądu: z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie T-12/89 Solvay przeciwko Komisji, Rec. s. II-907, pkt 309; z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-304/94 Europa Karton przeciwko Komisji, Rec. s. II-869, pkt 89).

126 Oznacza to, że przedsiębiorstwa, których dotyczy postępowanie administracyjne mogące zakończyć się nałożeniem grzywny, nie mogą opierać swych uzasadnionych oczekiwań na fakcie, że Komisja nie przekroczy poziomu grzywien stosowanego dotychczas, ani na metodzie obliczania grzywien (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 228).

127 W konsekwencji przedsiębiorstwa te winny brać pod uwagę okoliczność, że w każdej chwili Komisja może zdecydować się podnieść wysokość grzywien w stosunku do poziomu stosowanego w przeszłości. Dotyczy to nie tylko sytuacji, w której Komisja podnosi poziom grzywien, nakładając je w indywidualnych decyzjach, ale również sytuacji, gdy do podniesienia poziomu grzywien dochodzi w drodze zastosowania do konkretnych przypadków ogólnie obowiązujących norm postępowania, takich jak wytyczne z 1998 r. (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 229, 230; ww. w pkt 106 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 59).

128 Wynika stąd, że skarżące niesłusznie podnoszą, że wytyczne z 1998 r. naruszają zasadę niedziałania prawa wstecz przez to, że doprowadziły one do nakładania grzywien wyższych niż te, które nakładane były w przeszłości, lub że w rozpatrywanych okolicznościach przekroczone zostały granice przewidywalności. Wytyczne, a w szczególności zawarta w nich nowa metoda obliczania grzywien – nawet jeśli jej zastosowanie skutkuje zwiększeniem wysokości nakładanych grzywien – była bowiem możliwa do racjonalnego przewidzenia przez przedsiębiorstwa takie jak skarżące, w czasie gdy popełnione zostały omawiane naruszenia (zob. podobnie ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 231). Z tych samych względów Komisja nie musiała także wskazywać w wytycznych z 1998 r., że wzrost poziomu grzywien jest konieczny do zapewnienia wprowadzenia w życie wspólnotowej polityki konkurencji.

129 Co się tyczy argumentu, że zaostrzenie polityki decyzyjnej w dziedzinie grzywien leży w gestii Komisji, a nie prawodawcy, należy stwierdzić, iż argument ten łączy się z argumentacją przedstawioną w ramach zarzutu niezgodności z prawem dotyczącego braku kompetencji Komisji i zostanie zbadany poniżej w pkt 131–137.

130 W świetle wszystkich powyższych rozważań rozpatrywany zarzut niezgodności z prawem również należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem wytycznych z 1998 r., dotyczącego braku kompetencji Komisji oraz – posiłkowo – braku przejrzystości i przewidywalności

131 Skarżące utrzymują, że istotne uprawnienia dyskrecjonalne przyznane Komisji w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 wymagają konkretyzacji o charakterze ogólnym i abstrakcyjnym, a mianowicie przepisu prawa materialnego. Tymczasem, w przeciwieństwie do Rady, Komisja nie posiada kompetencji do ustanowienia takiego przepisu. Ponadto nawet jeśli konkretyzacja „ram grzywny" przez Komisję jest zgodna z prawem, to wytyczne z 1998 r. tak czy inaczej są bezskuteczne, gdyż nie są one w stanie zapewnić minimalnego poziomu przejrzystości i przewidywalności, niezbędnego przy ustalaniu kwoty grzywny.

132 W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że skarżące nie wskazały w swych pismach przepisu, który ich zdaniem naruszyła Komisja, przyjmując wytyczne z 1998 r. Przesłuchiwane na tę okoliczność na rozprawie skarżące wyjaśniły, że zgodnie z zasadą legalności kar zadaniem Rady było ustanowienie abstrakcyjnych reguł obliczania grzywien.

133 Tymczasem wydanie wytycznych przez Komisję, które wpisuje się w ramy prawne wyznaczone przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a następnie przez art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, przyczyniło się jedynie do sprecyzowania granic swobodnego uznania przysługującego Komisji już na podstawie tego przepisu (zob. podobnie ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 44). W tych okolicznościach argument dotyczący braku kompetencji Komisji do wydania wytycznych należy oddalić.

134 W drugiej kolejności należy oddalić również argumenty dotyczące braku przejrzystości i przewidywalności wytycznych z 1998 r.

135 Z jednej bowiem strony to właśnie w celu zapewnienia przejrzystości i zwiększenia pewności prawa względem zainteresowanych przedsiębiorstw Komisja opublikowała rzeczone wytyczne, w których przedstawiła metodę obliczania, która wiąże ją w każdym rozpatrywanym przypadku. W tym względzie Trybunał stwierdził także, że przyjmując takie normy postępowania i ogłaszając poprzez publikację, iż będzie ona je stosować od tej pory do przypadków w nich przewidzianych, Komisja sama wyznacza sobie granice swobodnego uznania i nie może odejść od tych norm bez narażania się w danym przypadku na sankcję za naruszenie ogólnych zasad prawa, takich jak zasada równego traktowania lub zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań. Trybunał orzekł również, że wytyczne określają w sposób ogólny i abstrakcyjny metodę, jaką Komisja narzuciła sobie dla celów ustalenia kwoty grzywien nakładanych w tej decyzji i zapewniają w konsekwencji tym przedsiębiorstwom pewność prawa (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 211, 213; zob. także ww. w pkt 106 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 60).

136 Z drugiej strony rozsądny uczestnik obrotu gospodarczego może, zasięgając w razie potrzeby porady prawnej, przewidzieć w sposób wystarczająco dokładny metodę obliczeń i rząd wielkości grzywien, które mu grożą za określone zachowanie (ww. w pkt 96 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 55). Nie może on wprawdzie przewidzieć, w świetle wytycznych z 1998 r., dokładnej kwoty grzywny, jaką Komisja nałoży w każdym przypadku, jednakże ze względu na wagę naruszeń, które Komisja musi karać, cele represyjne i odstraszające uzasadniają sytuację, w której przedsiębiorstwa nie mogą ocenić korzyści, jakie odniosłyby z uczestnictwa w naruszeniu, uwzględniając z góry kwotę grzywny, która zostałaby na nie nałożona z powodu bezprawnego zachowania (ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 83).

137 Wobec powyższego zarzut niezgodności z prawem wytycznych z 1998 r., dotyczący braku kompetencji Komisji oraz – posiłkowo – braku przejrzystości i przewidywalności, nie jest zasadny.

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., dotyczącego naruszenia zasady niedziałania prawa wstecz i zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań

138 Skarżące utrzymują, że zastosowanie w niniejszej sprawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., w sytuacji gdy większość okoliczności faktycznych, do których odnosi się zaskarżona decyzja, zaistniała przed jego wejściem w życie, narusza zasadę niedziałania prawa wstecz. Zdaniem skarżących Komisja powinna była zastosować swój komunikat dotyczący nienakładania grzywien lub obniżenia ich kwoty w sprawach dotyczących karteli (Dz.U. 1996, C 207, s. 4) (zwany dalej „komunikatem w sprawie współpracy z 1996 r."), co pozwoliłoby im na skorzystanie z wynoszącej od 10% do 50% obniżki grzywny ze względu na brak zakwestionowania okoliczności faktycznych, zamiast z symbolicznej obniżki o 1%, której udzielono im w zaskarżonej decyzji (motywy 777, 806, 835 i 854 zaskarżonej decyzji). Stosując obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r., Komisja naruszyła także zasadę ochrony uzasadnionych oczekiwań.

139 Należy przypomnieć, że komunikat w sprawie współpracy z 1996 r. stanowił w pkt D, że przedsiębiorstwo mogło uzyskać „[…] zmniejszenie o 10–50% kwoty grzywny, która zostałaby na nie nałożona w braku współpracy […], jeśli […] po otrzymaniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów oświadczyło ono Komisji, że nie kwestionuje okoliczności faktycznych, na których Komisja oparła swe zarzuty". Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie przewiduje już zmniejszenia grzywny z tego względu.

140 Co się tyczy zarzucanego Komisji wstecznego działania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., należy stwierdzić, iż pkt 28 rzeczonego obwieszczenia stanowi, że „[z] dniem 14 lutego 2002 r. niniejsze obwieszczenie zastępuje [komunikat w sprawie współpracy] z 1996 r. we wszystkich przypadkach, w których żadne przedsiębiorstwo nie skontaktowało się z Komisją w celu skorzystania z preferencyjnego traktowania wymienionego w [komunikacie w sprawie współpracy] z 1996 r.". W świetle okoliczności, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. zostało opublikowane w dniu 19 lutego 2002 r., obwieszczenie to przewiduje zatem wyraźnie, że jego postanowienia stosowane będą z mocą wsteczną, która ograniczona została jednak do okresu od 14 lutego 2002 r. do 18 lutego 2002 r. włącznie. Ponieważ żaden z uczestników kartelu nie wystosował wniosku na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. przed dniem 2 lutego 2004 r. (motywy 94, 105, 115, 127 zaskarżonej decyzji), ewentualna niezgodność z prawem wynikająca z takiego wstecznego działania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. nie mogła mieć wpływu na zgodność z prawem zaskarżonej decyzji.

141 Jednakże w niniejszej sprawie skarżące kwestionują zastosowanie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. bezpośrednio do celów obliczenia grzywien dotyczących okoliczności faktycznych, które po części zaistniały przed 2002 r.

142 Po pierwsze, jak wynika z akt sprawy, należy stwierdzić, iż w trakcie postępowania administracyjnego skarżące co najmniej sześć razy wyraźnie zażądały zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

143 Po drugie, z orzecznictwa wynika w każdym wypadku, że zasada niedziałania prawa wstecz nie sprzeciwia się stosowaniu wytycznych, które z założenia skutkują zaostrzeniem poziomu nałożonych grzywien za naruszenia popełnione przed ich wydaniem, pod warunkiem że politykę, którą realizują, można logicznie przewidzieć w chwili, w której zostały popełnione naruszenia (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 202–232; wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawach połączonych T-101/05 i T-111/05 BASF i UCB przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4949, pkt 233; zob. także ww. w pkt 106 wyrok w sprawie Archer

Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 66). Tymczasem skarżące nie twierdzą, że zmiany, jaka nastąpiła w związku z wydaniem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. nie można było przewidzieć.

144 Co się tyczy zarzucanego Komisji naruszenia zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań, jakie wynikają z zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. do naruszeń popełnionych w części przed jego wejściem w życie, wystarczy stwierdzić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem podmioty gospodarcze nie powinny żywić uzasadnionych oczekiwań, że bez zmian pozostawać będzie sytuacja, która może zostać zmieniona przez instytucje w ramach ich dyskrecjonalnych uprawnień (zob. wyroki Trybunału z dnia 5 października 1994 r. w sprawie C-280/93 Niemcy przeciwko Radzie, Rec. s. I-4973, pkt 80; z dnia 30 czerwca 2005 r. w sprawie C-295/03 P Alessandrini i in. przeciwko Komisji, pkt 89 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponadto skarżące mogły w każdym wypadku doprowadzić do zastosowania komunikatu w sprawie współpracy z 1996 r. w dowolnym momencie, poprzez wystąpienie do Komisji z wnioskiem na podstawie tego komunikatu przed wejściem w życie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Oznacza to, że badany argument należy oddalić.

145 W konsekwencji zarzut niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., dotyczący naruszenia zasady niedziałania prawa wstecz, oraz argument dotyczący naruszenia zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., dotyczącego naruszenia ogólnych zasad prawa nemo tenetur, in dubio pro reo i zasady proporcjonalności, a także nadużycia uprawnień dyskrecjonalnych

146 Skarżące utrzymują, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. jest niezgodne z prawem ze względu na to, że narusza ono ogólne zasady prawa i wykracza poza

zakres przyznanych Komisji uprawnień dyskrecjonalnych. Według skarżących obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. narusza mianowicie zasadę nemo tenetur, zasadę in dubio pro reo oraz zasadę proporcjonalności. Wydając je, Komisja dopuściła się nadużycia swych dyskrecjonalnych uprawnień, co oznacza, że dowody zebrane na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. nie mogą zostać wykorzystane, gdyż zabronione jest posługiwanie się dowodami uzyskanymi w sposób niezgodny z prawem.

147 Poszczególne argumenty przedstawione w ramach rozpatrywanego zarzutu należy zbadać osobno.

W przedmiocie argumentu dotyczącego naruszenia zasady nemo tenetur

148 Skarżące przypominają, że zgodnie z zasadą nemo tenetur nikt nie może zostać zmuszony do oskarżenia samego siebie lub do zeznawania przeciwko samemu sobie. Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. narusza tę zasadę, ponieważ w praktyce zmusza przedsiębiorstwa do współpracowania z Komisją i do składania jej zeznań. Z jednej bowiem strony tylko przedsiębiorstwo, które jako pierwsze przedstawi dowody spełniające wymogi określone w pkt 8 lit. a) lub b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., może ubiegać się o zwolnienie z grzywny, wobec czego wszystkie przedsiębiorstwa uczestniczące w „wyścigu o pierwsze miejsce" składają Komisji kompletne (a niekiedy nawet zbyt obszerne) zeznania, nie mogąc przy tym porównać użyteczności współpracy prowadzącej do obniżenia grzywny z niekorzystnymi skutkami, z jakimi taka współpraca się wiąże; z drugiej strony, współpracując na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., przedsiębiorstwo pozbawia się możliwości zanegowania faktów, nawet tych nieprawdziwych, przedstawionych przez inne przedsiębiorstwa, ponieważ Komisja uznaje każde zanegowanie faktów za brak współpracy w rozumieniu pkt 11 i 23 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.,

co wiąże się z powstaniem poważnego ryzyka, że obniżka grzywny z tego tytułu nie zostanie przyznana.

149 Z jednej strony z orzecznictwa wynika, że zgodnie z ogólnymi zasadami prawa Unii, których integralną częścią stanowią prawa podstawowe i w świetle których należy dokonywać wykładni wszystkich tekstów prawa Unii, Komisja nie może przymuszać przedsiębiorstw do tego, aby przyznały się do uczestnictwa w naruszeniu (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 18 października 1989 r. w sprawie 374/87 Orkem przeciwko Komisji, Rec. s. 33283, pkt 35; z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, pkt 273).

150 Z drugiej strony o ile Komisja nie może zmusić przedsiębiorstwa do przyznania się do udziału w naruszeniu, to przy ustalaniu kwoty grzywny może wziąć pod uwagę pomoc w wykazaniu naruszenia udzieloną przez to przedsiębiorstwo z własnej woli (wyroki Trybunału z dnia 14 lipca 2005 r. w sprawie C-57/02 P Acerinox przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-6689, pk 87; w sprawach połączonych C-65/02 P i C-73/02 P Thyssen-Krupp przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-6773, pkt 50).

151 Skarżące nie mogą podnosić, że orzecznictwo przywołane w pkt 149 i 150 jest „nieaktualne". Przeciwnie, Trybunał potwierdził je wyraźnie po tym, jak powziął wiedzę o okolicznościach będących przedmiotem orzecznictwa ETPC, w szczególności zaś wyroku z dnia 25 lutego 1993 r. w sprawie Funke przeciwko Francji, seria A, nr 256 A, i wyroku z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie Saunders przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *Recueil des arrêts et décisions,* 1996-VI, na które to wyroki powołują się skarżące (ww. w pkt 149 wyrok w sprawach połączonych Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 273–280).

152 Zgodność z prawem obwieszczenia o współpracy z 2002 r. w kontekście zasady nemo tenetur należy zatem zbadać w świetle zasad sformułowanych w orzecznictwie przywołanym w pkt 149 i 150 powyżej.

153 W tym względzie należy stwierdzić, że współpraca na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. ma dla danego przedsiębiorstwa charakter całkowicie dobrowolny. Nie jest ono bowiem żaden sposób zmuszone do dostarczenia dowodów istnienia domniemanego kartelu. Zakres współpracy, jaką przedsiębiorstwo zamierza podjąć w toku postępowania administracyjnego, jest zatem przedmiotem jego swobodnego wyboru i nie jest on w żadnym razie narzucony przez obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. (zob. podobnie ww. w pkt 150 wyrok w sprawach połączonych ThyssenKrupp przeciwko Komisji, pkt 52; opinia rzecznika generalnego P. Légera przedstawiona w tej sprawie, Zb.Orz. s. I-6777, pkt 140).

154 Argument, że podejmując współpracę, przedsiębiorstwo pozbawia się możliwości podważenia faktów – nawet nieprawdziwych – przedstawionych przez inne przedsiębiorstwa jest wynikiem błędnej interpretacji obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

155 Po pierwsze, wbrew twierdzeniom skarżących, ani pkt 11 tego obwieszczenia, który wymaga, aby zainteresowane przedsiębiorstwo „współprac[owało] w pełni, stale i bez opóźnień, [w trakcie całego postępowania] administracyjne[go]", ani pkt 23 tego aktu, który stanowi, że Komisja „może […] uwzględnić zakres i ciągłość współpracy prowadzonej przez przedsiębiorstwo po dniu złożenia dowodów", nie wymagają, aby zainteresowane przedsiębiorstwo zrezygnowało z podważania bądź korygowania nieprawdziwych faktów przedstawionych przez inne przedsiębiorstwo. Ponadto twierdzenie skarżących oparte jest na błędnym założeniu, że do udowodnienia naruszenia wystarczające są nieprawdziwe jednostronne i niepoparte innymi dowodami oświadczenia pochodzące od jednego tylko przedsiębiorstwa, które uczestniczyło w kartelu.

156 Po drugie, w przeciwieństwie do obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie przewiduje żadnego obniżenia grzywny ze względu na brak zaprzeczania faktom. Nie można zatem uznać, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. „zobowiązuje" przedsiębiorstwa, które zamierzają z niego skorzystać do powstrzymania się od podważania faktów przedstawionych przez inne przedsiębiorstwa.

157 W każdym wypadku rzekome zobowiązanie przedsiębiorstwa do rezygnacji z podważania faktów, które nie zostały przedstawione przez nie samo, oparte jest na czysto teoretycznej hipotezie, że przedsiębiorstwo samo oskarży się o naruszenie, którego nie popełniło, w nadziei na to, że skorzysta z obniżenia grzywny, której nałożenia jednak się obawia. Takie założenie nie może stanowić uzasadnienia argumentacji dotyczącej naruszenia zasady nemo tenetur (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji, Rec. s. I-10157, pkt 58).

158 Wynika stąd, że pierwszy argument podniesiony w ramach zarzutu niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. należy oddalić.

W przedmiocie argumentu drugiego, dotyczącego naruszenia zasady in dubio pro reo

159 Skarżące podnoszą, że zgodnie z zasadą in dubio pro reo lub zasadą domniemania niewinności na Komisji spoczywa ciężar udowodnienia postępowania o znamionach naruszenia oraz winy przedsiębiorstwa. Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. narusza zasadę domniemania niewinności, ponieważ w praktyce prowadzi do sytuacji, w której przedsiębiorstwa dostarczają dowody dotyczące własnych naruszeń i zawinienia, a także naruszeń i zawinienia innych przedsiębiorstw.

160 Należy przypomnieć, że zasada domniemania niewinności, wynikająca w szczególności z art. 6 ust. 2 EKPC, należy do praw podstawowych, które zgodnie z orzecznictwem Trybunału, potwierdzonym także w art. 6 ust. 2 UE oraz w art. 47 karty, są uznane w porządku prawnym Unii. Biorąc pod uwagę charakter spornych naruszeń oraz charakter i surowość związanych z nimi sankcji, zasada domniemania

niewinności ma zastosowanie w szczególności do postępowań w sprawie naruszenia reguł konkurencji, stosowanych w przypadku przedsiębiorstw, które mogą zakończyć się nałożeniem grzywien lub kar pieniężnych (zob. ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 115 i przytoczone tam orzecznictwo).

161 Wbrew twierdzeniom skarżących obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie narusza zasady domniemania niewinności.

162 Po pierwsze, jak przypomniano w pkt 153 powyżej, współpraca na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. ma dla danego przedsiębiorstwa charakter całkowicie dobrowolny. Obwieszczenie to nie nakłada na przedsiębiorstwo żadnego zobowiązania do dostarczenia dowodów odnoszących się do naruszenia, w którym brało ono udział.

163 Po drugie, obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie wywiera wpływu na obowiązek przedstawienia przez Komisję, na której spoczywa ciężar udowodnienia stwierdzonych przez nią naruszeń, materiału dowodowego potwierdzającego w sposób wymagany prawem stan faktyczny odnoszący się do naruszenia. Jednakże w celu wykazania istnienia naruszenia Komisja może oprzeć się na wszelkich użytecznych dowodach, jakimi dysponuje. Tak więc bez naruszania zasady domniemania niewinności instytucja ta może oprzeć się nie tylko na dokumentach, które zgromadziła w toku kontroli przeprowadzanych na podstawie rozporządzeń nr 17 i 1/2003 lub które otrzymała w odpowiedzi na wystosowane na podstawie tych rozporządzeń żądania przedstawienia informacji, ale także na dowodach dobrowolnie dostarczonych jej przez przedsiębiorstwo na podstawie omawianego obwieszczenia.

164 Wobec powyższego argument dotyczący niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., polegającej na naruszeniu zasady domniemania niewinności, także nie może zostać uwzględniony.

W przedmiocie argumentu trzeciego, dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności

165 Skarżące utrzymują, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie jest ani konieczne, ani odpowiednie, wobec czego narusza zasadę proporcjonalności. Nie jest ono konieczne, gdyż rozporządzenie nr 1/2003, a w szczególności art. 18–21 tego aktu, zapewnia Komisji wystarczające środki ścigania karteli. Nie jest ono także odpowiednie ani proporcjonalne. Nawet jeśli obwieszczenie to ułatwia dowodzenie istnienia karteli, co leży w interesie wspólnotowym, to jednak nagradza ono przedsiębiorstwa, które naruszyły art. 81 WE, i defaworyzuje przedsiębiorstwa uczciwe, ponieważ prowadzi do tego, że przedsiębiorstwa, które uczestniczyły w naruszeniu i czerpały z niego korzyści, unikają grzywny. Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. narusza także interes wspólnotowy polegający na wymierzaniu sankcji za naruszenia prawa konkurencji.

166 Należy przypomnieć, iż zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zasada proporcjonalności, będąca jedną z ogólnych zasad prawa Unii, wymaga, by akty instytucji wspólnotowych nie wykraczały poza to, co odpowiednie i konieczne do realizacji uzasadnionych celów, którym mają służyć dane przepisy, przy czym w przypadku gdy istnieje możliwość wyboru spośród większej liczby odpowiednich rozwiązań, należy stosować to najmniej dotkliwe, a wynikające z tego niedogodności nie mogą być nadmierne w stosunku do zamierzonych celów (zob. wyrok z dnia 12 lipca 2001 r. w sprawie C-189/01 Jippes i in., Rec. s. I-5689, pkt 81 i przytoczone tam orzecznictwo)

167 Należy również przypomnieć, że w ramach rozporządzenia nr 1/2003 Komisja dysponuje swobodnym uznaniem przy określaniu wysokości grzywny, tak by nakłonić przedsiębiorstwa do przestrzegania reguł konkurencji (zob. podobnie ww. w pkt 57 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 134 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponieważ obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. wpisuje się

w politykę ustalania przez Komisję grzywien za stosowanie porozumień horyzontalnych naruszających art. 81 WE, przy ocenie argumentu dotyczącego zasady proporcjonalności należy wziąć pod uwagę ten zakres uznania.

168 Należy stwierdzić, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. wydaje się być instrumentem odpowiednim i niezbędnym do wykazywania istnienia tajnych porozumień horyzontalnych, a tym samym do nakłaniania przedsiębiorstw do przestrzegania reguł konkurencji.

169 Chociaż instrumenty przewidziane w art. 18–21 rozporządzenia nr 1/2003, a mianowicie żądania przedstawienia informacji i kontrole, stanowią środki niezbędne do ścigania naruszeń prawa konkurencji, to należy zaznaczyć, iż tajne porozumienia są często trudne do wykrycia i śledzenia bez współpracy zainteresowanych przedsiębiorstw. Chociaż uczestnik kartelu zawsze narażony jest na ryzyko, że pewnego dnia kartel zostanie wykryty, w szczególności w następstwie wniesienia skargi do Komisji bądź do władz krajowych, to podmiot ten, mimo zamiaru zakończenia swego uczestnictwa w kartelu, może być zniechęcony do informowania o nim Komisji, gdyż naraziłby się w ten sposób na wysoką grzywnę. Przewidując przyznanie zwolnienia z grzywien lub znaczące obniżenie grzywny w odniesieniu do przedsiębiorstw, które dostarczą Komisji dowodów istnienia porozumienia horyzontalnego, obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. ma na celu zapobieżenie sytuacji, w której podmiot taki rezygnuje z powiadomienia Komisji o istnieniu kartelu.

170 Argument, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. umożliwia nagradzanie pewnych przedsiębiorstw, które uczestniczyły w porozumieniach kartelowych zabronionych przez art. 81 WE, należy oddalić. W ust 4 omawianego obwieszczenia Komisja podkreśliła bowiem, że „[d]la konsumentów i obywateli ważniejsze jest zapewnienie, że poufne porozumienia kartelowe są wykrywane i karane, niż samo

tylko ukaranie tych przedsiębiorstw, co umożliwia Komisji wykrycie i zakazanie takich praktyk".

171 Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie wykracza zatem w oczywisty sposób poza granice tego, co odpowiednie i konieczne do realizacji uzasadnionego celu, któremu służy.

172 W świetle wszystkich powyższych rozważań argument dotyczący niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., polegającej na naruszeniu zasady proporcjonalności, nie jest zasadny.

W przedmiocie argumentu czwartego, dotyczącego nadużycia uprawnień dyskrecjonalnych

173 Według skarżących wydając obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r., Komisja przekroczyła zakres dyskrecjonalnych uprawnień, jakie zostały jej przyznane w art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003. Przepis ten wymaga od Komisji, aby przy ustalaniu kwoty grzywny uwzględniała wagę i czas trwania naruszenia, co nie jest możliwe w przypadku „całkowitego zwolnienia z kary". Tytuł A obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. jest zatem niezgodny z prawem, co prowadzi do wniosku, że akt ten jest w całości niezgodny z prawem.

174 Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 „Komisja może, w drodze decyzji, nałożyć grzywny na przedsiębiorstwa […], jeżeli umyślnie lub w wyniku zaniedbania […] naruszają art. 81 [WE] lub 82 [WE]". Oznacza

to, że z samego brzmienia tego przepisu wynika, iż Komisja ma możliwość, ale nie obowiązek, nałożenia grzywny na przedsiębiorstwo, które dopuściło się naruszenia art. 81 WE.

175 Ponadto art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003 nie wymienia w sposób wyczerpujący kryteriów, które Komisja może uwzględnić w celu ustalenia kwoty grzywny. Zachowanie przedsiębiorstwa w trakcie postępowania administracyjnego może zatem być jednym z elementów, jakie należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu tej kwoty (zob. podobnie ww. w pkt 157 wyrok w sprawie Finnboard przeciwko Komisji, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).

176 Tak więc Komisja nie przekroczyła zakresu uprawnień, jakie przysługują jej na mocy rozporządzenia nr 1/2003, ustanawiając w obwieszczeniu w sprawie współpracy z 2002 r. reguły postępowania, którymi zamierza się kierować przy wykonywaniu swych dyskrecjonalnych uprawnień w dziedzinie ustalania grzywien, po to by uwzględnić w szczególności zachowanie przedsiębiorstw w trakcie postępowania administracyjnego i wzmocnić tym samym gwarancję równego traktowania zainteresowanych przedsiębiorstw (zob. podobnie ww. w pkt 157 wyrok w sprawie Finnboard przeciwko Komisji, pkt 57).

177 Oznacza to, że ten ostatni argument także nie jest zasadny.

178 W świetle wszystkich powyższych rozważań zarzut niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. należy w całości oddalić.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego konfiskacyjnego charakteru zaskarżonej decyzji, oznaczającego naruszenie prawa międzynarodowego

W przedmiocie dopuszczalności

179 Komisja podkreśla, że zarzut dotyczący konfiskacyjnego charakteru zaskarżonej decyzji, oznaczającego naruszenie prawa międzynarodowego, nie spełnia wymogów art. 44 § 1 lit. c) regulaminu postępowania, wobec czego jest niedopuszczalny. Z punktu widzenia okoliczności faktycznych w skardze nie wyjaśniono bowiem, w jakim sensie nałożone grzywny mogłyby rzeczywiście mieć drastyczne konsekwencje dla zdolności do przetrwania na rynku spółek zależnych Schindler Holding. Z prawnego punktu widzenia skarżące nie wskazały traktatów, które miałyby tu zastosowanie, ani norm, które zostały naruszone.

180 Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 21 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości, mającego zastosowanie do postępowania przed Sądem na podstawie art. 53 akapit pierwszy tego aktu, a także zgodnie z art. 44 § 1 lit. c) regulaminu postępowania, skarga powinna zawierać w szczególności zwięzłe przedstawienie stawianych zarzutów. Informacje te powinny być wystarczająco wyraźne i precyzyjne, aby umożliwić stronie pozwanej przygotowanie obrony, a Sądowi orzeczenie w przedmiocie skargi, w razie potrzeby bez dodatkowych informacji na jej poparcie. Celem zagwarantowania pewności prawa i prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości, aby skarga była dopuszczalna, zasadnicze elementy faktyczne i prawne, na których została ona oparta, powinny być zawarte w samej jej treści przynajmniej w skrócie, lecz w sposób spójny i zrozumiały (wyroki Sądu: z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie T-195/95 Guérin automobiles przeciwko Komisji, Rec. s. II-679, pkt 20; z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie T-154/01 Distilleria Palma przeciwko Komisji, Rec. s. II-1493, pkt 58; z dnia 12 marca 2008 r. w sprawie T-332/03 European Service Network przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 229).

181 W niniejszej sprawie skarżące wskazały w skardze w sposób wystarczająco wyraźny i precyzyjny, że nałożenie grzywien na Schindler na mocy zaskarżonej decyzji ma charakter konfiskacyjny i narusza prawo międzynarodowe.

182 Komisja nie może krytykować okoliczności, że w skardze nie wskazano mających zastosowanie traktatów. Skarżące nie podniosły bowiem w skardze zarzutu naruszenia żadnej dwustronnej ani wielostronnej umowy dotyczącej ochrony inwestycji. Powołują się one tylko na istnienie takich umów, po to by wykazać, że istnieje norma zwyczajowego prawa międzynarodowego, która została naruszona w niniejszej sprawie. Skarżące wyjaśniają mianowicie w swej skardze, że chociaż nie istnieje ogólna konwencja dotycząca ochrony inwestycji pomiędzy Wspólnotą Europejską a Szwajcarią, to wynikający ze zwyczajowego prawa międzynarodowego zakaz wywłaszczania bez odszkodowania inwestorów zagranicznych nie może być w sposób poważny kwestionowany. Wbrew stanowisku Komisji naruszona norma, czyli norma zwyczajowego prawa międzynarodowego, została wyraźnie wskazana w skardze.

183 Skarżące wyjaśniają poza tym, że konfiskacyjny charakter nałożonych grzywien wiąże się ze znaczną dewaloryzacją inwestycji spółki Schindler dokonanych w Belgii, Luksemburgu i Niderlandach. Według skarżących waga uszczuplenia wartości majątku Schindler Holding staje się widoczna po porównaniu grzywien z kapitałem własnym, rocznym obrotem i rocznym wynikiem gospodarczym spółek Schindler w Belgii, Schindler w Luksemburgu i Schindler w Niderlandach.

184 Z całości powyższych rozważań wynika, że omawiany zarzut spełnia wymogi określone w przepisach przywołanych powyżej w pkt 180. Zarzut ten jest zatem dopuszczalny.

Co do istoty

185 Skarżące podnoszą, że ochrona inwestorów zagranicznych przewidziana jest w licznych dwustronnych u wielostronnych umowach o ochronie inwestycji. W świetle tych umów posiadanie przez podmiot zagraniczny udziałów w przedsiębiorstwie z innego państwa wchodzi w zakres pojęcia inwestycji i korzysta z ochrony, w myśl której, po pierwsze, wywłaszczenie dopuszczalne jest tylko po spełnieniu bardzo surowych warunków, a po drugie, inwestorzy zagraniczni muszą być traktowani w sposób lojalny i sprawiedliwy w państwie, w którym dokonują inwestycji. Ochrona tego rodzaju uznawana jest także w zwyczajowym prawie międzynarodowym.

186 Z punktu widzenia skutków gospodarczych grzywny nałożone na spółkę prawa szwajcarskiego Schindler Holding są równoznaczne ze sprzecznym z prawem międzynarodowym wywłaszczeniem odnoszącym się do inwestycji dokonanych przez Schindler Holding w Belgii, Luksemburgu i Niderlandach. Chociaż obciążenie grzywną formalnie nie stanowi wywłaszczenia, to jednak stanowi ono wywłaszczenie faktyczne, ponieważ inwestycje Schindler Holding w Belgii, Luksemburgu i Niderlandach uległy znacznej dewaloryzacji. Waga uszczuplenia wartości majątku Schindler Holding staje się widoczna zwłaszcza po porównaniu grzywien z kapitałem własnym, rocznym obrotem i rocznym wynikiem gospodarczym spółek Schindler w Belgii, Schindler w Luksemburgu i Schindler w Niderlandach.

187 Należy przypomnieć, że kompetencje Wspólnoty powinny być wykonywane z poszanowaniem prawa międzynarodowego (zob. wyrok Trybunału z dnia 3 września 2008 r. w sprawach połączonych C-402/05 P i C-415/05 P Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, Zb.Orz. s. I-6351, pkt 291 i przytoczone tam orzecznictwo).

188 Prawo własności chronione jest nie tylko przez prawo międzynarodowe, ale także należy do zasad ogólnych prawa Unii (zob. ww. w pkt 187 wyrok w sprawach połączonych Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, pkt 355 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponieważ jednak pierwszeństwo

prawa międzynarodowego względem prawa Unii nie obejmuje prawa pierwotnego, a w szczególności zasad ogólnych, do których należą prawa podstawowe (ww. w pkt 187 wyrok w sprawach połączonych Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, pkt 308), w ramach niniejszego zarzutu należy zbadać, czy grzywny nałożone na Schindler Holding naruszają prawo podstawowe do poszanowania własności.

189 W tym względzie należy przypomnieć, że prawo własności nie stanowi prawa absolutnego, lecz musi być widziane w perspektywie jego funkcji społecznej. Wobec tego wykonywanie prawa własności może zostać poddane ograniczeniom, pod warunkiem że ograniczenia te rzeczywiście odpowiadają celom Wspólnoty Europejskiej służącym dobru ogólnemu i nie stanowią, w stosunku do swego celu, ingerencji nieproporcjonalnej i niemożliwej do przyjęcia, która naruszałaby istotę tego prawa (zob. wyrok Trybunału z dnia 11 lipca 1989 r. w sprawie 265/87 Schräder HS Kraftfutter, Rec. s. 2237, pkt 15, ww. w pkt 144 wyrok w sprawie Niemcy przeciwko Radzie, pkt 78; ww. w pkt 187 wyrok w sprawach połączonych Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, pkt 355).

190 Artykuł 3 ust. 1 lit. g) WE stanowi, że w celu realizacji zadań Wspólnoty, jej działalność obejmuje „system zapewniający niezakłóconą konkurencję na rynku wewnętrznym". Oznacza to, że stosowanie art. 81 WE i 82 WE stanowi jeden z aspektów wspólnotowego interesu publicznego. Wobec tego korzystanie z prawa własności może doznawać ograniczeń na podstawie tych przepisów, pod warunkiem że ograniczenia takie nie są nieproporcjonalne i nie naruszają samej istoty tego prawa (wyrok Sądu z dnia 23 października 2003 r. w sprawie T-65/98 Van den Bergh Foods przeciwko Komisji, Rec. s. II-4653, pkt 170).

191 Należy zatem zbadać, czy grzywny nałożone na Schindler Holding stanowią nieproporcjonalną i niemożliwą do przyjęcia interwencję, naruszającą samą istotę prawa podstawowego do poszanowania własności.

192 Po pierwsze, należy stwierdzić, że sporna decyzja nie wywiera wpływu na strukturę własności spółki Schindler.

193 Po drugie, chociaż zapłata grzywny z pewnością wpływa na wartość majątku spółki będącej jej dłużnikiem, to nie można uznać, że w niniejszej sprawie grzywny nałożone na Schindler Holding i jej spółki zależne wyczerpały całą wartość tych spółek. Z akt sprawy wynika bowiem, że wszystkie grzywny nałożone w zaskarżonej decyzji na spółki grupy Schindler nie osiągnęły łącznie górnej granicy wynoszącej 10% skonsolidowanego obrotu Schindler Holding uzyskanego w roku gospodarczym, który poprzedzał datę wydania zaskarżonej decyzji. Tymczasem górna granica 10% przewidziana w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 służy w szczególności ochronie przedsiębiorstw przed nadmiernym poziomem grzywien, który mógłby zniszczyć ich substancję gospodarczą (wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych T-71/03, T-74/03, T-87/03 i T-91/03 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 389).

194 Po trzecie, w odniesieniu do twierdzenia skarżących, że na spółki zależne w czterech wskazanych krajach nałożono nadmierne grzywny, należy stwierdzić, że w zaskarżonej decyzji Schindler Holding została obciążona grzywną za każde naruszenie solidarnie z właściwą spółką zależną (zob. także pkt 63–91 powyżej). Jak podkreśla Komisja, określenie części grzywny przypadających na poszczególne spółki należące do tej samej grupy, obciążone solidarną odpowiedzialnością za jej zapłatę, należy do tychże spółek. Zaskarżona decyzja nie musi zatem wpływać na wartość inwestycji, jakich Schindler Holding dokonała w swych spółkach zależnych.

195 Po czwarte, co się tyczy twierdzenia skarżących, że za popełnione naruszenia nałożone zostały grzywny nadmierne w stosunku do wielkości obrotu i rocznego zysku poszczególnych spółek, należy zaznaczyć, że argument ten łączy się z zarzutem dotyczącym niezgodności prawem zaskarżonej decyzji, polegającej na obciążeniu Schindler Holding odpowiedzialnością solidarną. Nałożone w niniejszej sprawy grzywny mogą bowiem naruszyć prawo własności tylko w sytuacji, gdyby okazało się, że krajowe

spółki zależne nie stanowią wraz z Schindler Holding jednego przedsiębiorstwa, rozumianego jako jednostka gospodarcza ponosząca odpowiedzialność za objęte sankcjami naruszenia. Grzywny takie byłyby w każdym wypadku niezgodne z prawem, ponieważ naruszałyby art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Tymczasem z pkt 63–91 powyżej wynika, że Komisja słusznie przypisała Schindler Holding naruszenia, których dopuściły się poszczególne spółki zależne.

196 Oznacza to, że rozpatrywany zarzut należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia wytycznych z 1998 r. i obowiązku uzasadnienia przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywien

Uwagi wstępne

197 Na wstępie należy przypomnieć, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, że Komisja dysponuje szerokim zakresem uznania w odniesieniu do metody obliczania grzywien. Owa metoda, określona w wytycznych z 1998 r., obejmuje różne elementy cechujące się elastycznością, umożliwiające Komisji skorzystanie z przysługującego jej uznania w sposób zgodny z przepisami art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawach połączonych C-322/07 P, C-327/07 P i C-338/07 P Papierfabrik August Koehler i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7191, pkt 112 i przytoczone tam orzecznictwo).

198 Wagę naruszeń prawa konkurencji Unii należy ustalić na podstawie licznych okoliczności, do których należą szczególne okoliczności sprawy, jej kontekst i odstraszające działanie grzywien, przy czym nie ma potrzeby ustalania wiążącej lub wyczerpującej listy kryteriów, które należy obowiązkowo uwzględnić (ww. w pkt 106 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 72; wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 54).

199 Jak zostało wyjaśnione w pkt 24 powyżej, Komisja ustaliła w niniejszym przypadku kwotę grzywien, stosując metodę zdefiniowaną w wytycznych z 1998 r.

200 Wytycznych z 1998 r. nie można uznać za normę prawną, której administracja musi przestrzegać w każdym wypadku, lecz za normę postępowania, która stanowi pewną wskazówkę dla praktyki administracyjnej i od której administracja nie może odstąpić w konkretnym przypadku bez podania powodów, które byłyby zgodne z zasadą równego traktowania (zob. ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 209 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-73/04 Carbone Lorraine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2661, pkt 70).

201 Jak wskazano w pkt 135 powyżej, przyjmując takie normy postępowania i ogłaszając poprzez publikację, że będzie ona je stosować od tej pory do przypadków w nich przewidzianych, Komisja sama wyznacza sobie granice swobodnego uznania i nie może odejść od tych norm bez narażania się w danym przypadku na sankcję za naruszenie ogólnych zasad prawa, takich jak zasada równego traktowania lub zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań (zob. ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 211 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone Lorraine przeciwko Komisji, pkt 71).

202 Ponadto wytyczne z 1998 r. określają w sposób generalny i abstrakcyjny tryb postępowania, jaki narzuciła sobie Komisja dla celów ustalenia kwoty grzywien nałożonych w tej decyzji, i zapewniają w konsekwencji tym przedsiębiorstwom pewność prawa (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 211, 213).

203 Należy wreszcie przypomnieć, że wytyczne z 1998 r. przewidują w pierwszej kolejności ocenę wagi naruszenia jako takiego, na podstawie którego może zostać ustalona ogólna kwota wyjściowa (pkt 1A akapit drugi). W drugiej kolejności waga naruszenia jest analizowana pod kątem rodzaju popełnionego naruszenia i charakterystyki danego przedsiębiorstwa, w szczególności jego rozmiaru i jego pozycji na danym rynku, co prowadzi do wyważenia kwoty wyjściowej, do klasyfikacji przedsiębiorstw w kategoriach i do określenia kwoty wyjściowej (pkt 1A akapity od trzeciego do siódmego).

Zaskarżona decyzja

204 W pierwszej kolejności, w części zaskarżonej decyzji poświęconej wadze naruszenia (pkt 13.6.1), Komisja zbadała równolegle cztery naruszenia stwierdzone w art. 1 tego aktu, ze względu na to, że „charakteryzowały się [one] pewnymi wspólnymi elementami" (motyw 657 zaskarżonej decyzji). W ramach tego punktu wyodrębniono trzy podpunkty, z których pierwszy zatytułowany jest „Charakter naruszeń" (ppkt 13.6.1.1), drugi – „Rozmiar właściwego rynku geograficznego" (ppkt 13.6.1.2), a trzeci – „Wnioski dotyczące wagi naruszenia" (ppkt 13.6.1.3).

205 W podpunkcie zatytułowanym „Charakter naruszeń" Komisja wyjaśnia, w motywach 658 i 659 zaskarżonej decyzji, co następuje:

„658 Naruszenia będące przedmiotem niniejszej decyzji stanowią zasadniczo niejawne porozumienie pomiędzy konkurującymi podmiotami podjęte w celu podziału rynku między sobą lub zamrożenia udziału rynkowego poprzez podział planów sprzedaży i instalacji nowych wind lub schodów ruchomych i w celu zaniechania konkurowania między sobą w zakresie obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (poza Niemcami, gdzie działalność w zakresie obsługi i modernizacji nie stanowiła przedmiotu dyskusji między członkami kartelu). Tego rodzaju ograniczenia horyzontalne są ze swej natury najcięższymi naruszeniami art. 81 [WE]. Naruszenia w tej sprawie sztucznie pozbawiły klientów korzyści, których mogliby oczekiwać, gdyby istniał mechanizm konkurencyjnej oferty. Należy również wskazać, że niektóre z projektów, w ramach których dopuszczono się oszustwa, stanowiły zamówienia publiczne finansowane z podatków i realizowane właśnie w celu uzyskania konkurencyjnych ofert przedstawiających dobry stosunek jakości do ceny.

659 Celem dokonania oceny wagi naruszenia elementy dotyczące jego przedmiotu są generalnie bardziej istotne od elementów dotyczących jego skutków, w szczególności gdy porozumienia, jak w niniejszej sprawie, dotyczą bardzo poważnych naruszeń, takich jak ustalenie cen i podział rynku. Skutki porozumienia stanowią zasadniczo kryterium niewpływające na ocenę ważności naruszenia".

206 Komisja stwierdza, że „nie usiłowała wykazać w sposób precyzyjny skutków naruszenia, ponieważ niemożliwe jest ustalenie z wystarczającą pewnością mających zastosowanie czynników konkurencji (cena, warunki handlowe, jakość, innowacja i inne) w sytuacji, gdyby naruszenie nie wystąpiło" (motyw 660 zaskarżonej decyzji). Mimo to uważa ona, iż „jest […] oczywiste, że naruszenia miały rzeczywisty wpływ na

rynek", i wyjaśnia w tym względzie, iż „okoliczność, że różne uzgodnienia antykonkurencyjne zostały podjęte przez członków kartelu, wskazuje sama w sobie na wystąpienie wpływu na rynek, nawet jeśli wpływ rzeczywisty jest trudny do określenia, ponieważ nie wiadomo w szczególności, czy w ramach innych projektów dopuszczono się oszustwa w zakresie ofert, a jeśli tak, to w ilu projektach to nastąpiło ani ile projektów mogło być przedmiotem podziału pomiędzy członków kartelu bez konieczności kontaktowania się między nimi" (motyw 660 zaskarżonej decyzji). W tymże motywie Komisja dodaje, że „duże łączne udziały w rynku konkurentów wskazują na możliwe skutki antykonkurencyjne i stosunkowa stabilność tych udziałów w rynku podczas całego okresu naruszenia potwierdza wystąpienie tych skutków".

207 W motywach 661–669 zaskarżonej decyzji Komisja odpowiada na argumenty podniesione przez skarżących w toku postępowania administracyjnego zmierzające do wykazania ograniczonego wpływu naruszeń na rynek.

208 W podpunkcie zatytułowanym „Rozmiar właściwego rynku geograficznego" Komisja podnosi, w motywie 670 zaskarżonej decyzji, że „kartele będące przedmiotem zaskarżonej decyzji obejmowały odpowiednio całe terytorium Belgii, Niemiec, Luksemburga i Niderlandów" oraz że „z orzecznictwa wynika w sposób jasny, że krajowy rynek obejmujący pod względem geograficznym całe państwo członkowskie stanowi już jako taki istotną część wspólnego rynku".

209 W podpunkcie zatytułowanym „Wnioski dotyczące wagi naruszenia" Komisja wskazuje, w motywie 671 zaskarżonej decyzji, że każdy jej adresat dopuścił się przynajmniej jednego bardzo poważnego naruszenia art. 81 WE, „mając na uwadze charakter tych naruszeń oraz okoliczność, że każde z nich obejmowało całe terytorium danego państwa członkowskiego (Belgię, Niemcy, Luksemburg i Niderlandy)". Komisja wywodzi stąd wniosek, że „w związku z charakterem tych czynników naruszenia powinny zostać uznane za bardzo poważne, nawet jeśli ich rzeczywisty wpływ nie może zostać stwierdzony".

210 W drugiej kolejności, w punkcie zaskarżonej decyzji zatytułowanym „Odmienne traktowanie" (pkt 13.6.2), Komisja ustala kwotę wyjściową grzywny dla każdego z przedsiębiorstw, które uczestniczyły w poszczególnych porozumieniach (zob. pkt 27–30 powyżej), przy uwzględnieniu – zgodnie z motywem 672 zaskarżonej decyzji – „rzeczywistych możliwości ekonomicznych omawianych przedsiębiorstw odnośnie do spowodowania znacznej szkody w zakresie konkurencji". W motywie 673 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia, że „w tym celu przedsiębiorstwa zostały podzielone na kilka kategorii, wedle obrotów osiągniętych na rynku wind lub schodów ruchomych, w razie potrzeby włącznie z usługami obsługi i modernizacji".

W przedmiocie uznania naruszeń za „bardzo poważne"

211 W pierwszej kolejności skarżące podnoszą, że przedstawiona przez Komisję ocena wagi naruszeń jest błędna. Według skarżących, uznając naruszenia za „bardzo poważne", Komisja dokonała uogólnienia i nie wzięła przy tym pod uwagę, po pierwsze, okoliczności, że porozumienia zawarte w poszczególnych państwach członkowskich skonstruowane były w bardzo różny sposób, a po drugie, konkretnego oddziaływania naruszeń. Tymczasem oddziaływanie to było minimalne.

212 Tak więc skarżące powołują się na spadek cen na rynkach niemieckim i luksemburskim, na zmienność udziałów w rynkach niemieckim, belgijskim i luksemburskim, nieskuteczność i nieprzestrzeganie porozumień na rynkach niemieckim, belgijskim, luksemburskim i niderlandzkim, a także na fakt, że w Luksemburgu i Niderlandach kartele dotyczyły tylko niektórych projektów. Ponadto skarżące podnoszą, że w Niemczech spółka Schindler prowadziła działalność jedynie w zakresie schodów ruchomych. Wreszcie zgodnie z praktyką decyzyjną Komisji naruszenie popełnione w Luksemburgu należało uznać za „poważne", gdyż dotyczyło ono tylko jednego państwa członkowskiego o niewielkim rozmiarze.

213 Należy przypomnieć, że w odniesieniu do oceny wagi naruszenia pkt 1A akapit pierwszy i drugi wytycznych z 1998 r. wskazuje, że:

„Przy ocenie wagi naruszenia należy wziąć pod uwagę je[go] charakter, rzeczywisty wpływ na rynek tam, gdzie może to być zmierzone, oraz rozmiar właściwego rynku geograficznego.

Naruszenia będą więc zaliczane do jednej z trzech kategorii: naruszenia o małym znaczeniu, poważne naruszenia oraz bardzo poważne naruszenia".

214 Zgodnie z pkt 1A akapit pierwszy wytycznych z 1998 r. przy ocenie wagi naruszenia Komisja powinna zatem zbadać jego konkretny wpływ na rynek tylko w sytuacji, gdy wydaje się, że wpływ ten jest możliwy do zmierzenia (zob. podobnie ww. w pkt 198 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 74 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. w pkt 118 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, pkt 143; ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 216).

215 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w celu oceny rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek Komisja jest zobowiązana do przyjęcia za punkt odniesienia konkurencji, jaka normalnie istniałaby w przypadku braku naruszenia (zob. ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 83 i przytoczone tam orzecznictwo).

216 W niniejszej sprawie Komisja wskazuje w motywie 660 zaskarżonej decyzji, że „nie usiłowała wykazać w sposób precyzyjny skutków naruszenia, ponieważ niemożliwe jest ustalenie z wystarczającą pewnością mających zastosowanie czynników

konkurencji (cena, warunki handlowe, jakość, innowacja i inne) w sytuacji, gdyby naruszenie nie wystąpiło". Choć Komisja oceniła w motywie 660 zaskarżonej decyzji, że jest oczywiste, iż kartele miały rzeczywisty wpływ na rynek od samego początku ich trwania, i choć Komisja oddaliła w motywach 661–669 argumenty wskazanych przedsiębiorstw zmierzające do wykazania zmniejszonego wpływu karteli, należy jednak stwierdzić, że w ramach oceny wagi naruszeń w zaskarżonej decyzji nie uwzględniono ich ewentualnego wpływu na rynek.

217 W związku z tym, w motywie 671 zaskarżonej decyzji, Komisja opiera swe wnioski w zakresie oceny wagi naruszeń wyłącznie na charakterze tych naruszeń i na ich zakresie geograficznym. Komisja dochodzi bowiem we wskazanym motywie do wniosku, że „mając na uwadze charakter tych naruszeń oraz okoliczność, że każde z nich obejmowało całe terytorium danego państwa członkowskiego (Belgia, Niemcy, Luksemburg i Niderlandy) […] [należy stwierdzić, że] każdy adresat decyzji dopuścił się jednego lub większej liczby bardzo poważnych naruszeń art. 81 WE".

218 Trzeba stwierdzić, że skarżące nie wykazały, iż w niniejszej sprawie konkretny wpływ karteli był możliwy do zmierzenia, lecz ograniczyły się do podkreślenia w replice, iż istnieją różne metody naukowe pozwalające na zmierzenie wpływu gospodarczego kartelu, poprzestając na stwierdzeniu, że jego skutki musiały być znikome. W tym względzie przywoływane przez skarżące okoliczności, dotyczące spadków cen, zmienności udziałów w rynkach czy też nieprzestrzegania bądź nieskuteczności porozumień (zob. pkt 212 powyżej), nawet gdyby zostały dowiedzione, nie pozwalają uznać, że skutki karteli były możliwe do zmierzenia na analizowanych rynkach, zwłaszcza że skarżące nie kwestionują twierdzeń Komisji, wedle których w niniejszej sprawie nie istniała możliwość ustalenia z wystarczającą pewnością czynników konkurencji, które miałby zastosowanie, gdyby naruszenia nie wystąpiły.

219 Wobec tego skarżące nie wykazały, że w niniejszej sprawie Komisja była zobowiązana, zgodnie z wytycznymi z 1998 r. i orzecznictwem przywołanym powyżej w pkt 214, do uwzględnienia konkretnego wpływ naruszeń na rynek, w celu dokonania oceny ich wagi.

220 Ponadto nawet przy założeniu, że konkretny wpływ naruszeń na rynek był możliwy do zmierzenia i że argumenty skarżących przytoczone powyżej w pkt 211 i 212 są zasadne w zakresie, w jakim dowodzą, że kartele miały ograniczony wpływ na właściwe rynki, należy stwierdzić, że uznanie omawianych naruszeń za „bardzo ciężkie" i tak pozostaje uzasadnione.

221 Po pierwsze, należy zaznaczyć, że niezależnie od domniemanego zróżnicowania struktury karteli, z samej swej natury naruszenia stwierdzone w zaskarżonej decyzji są jednymi z najcięższych naruszeń art. 81 WE, ponieważ ich przedmiotem były „tajne porozumienia pomiędzy konkurentami podjęte w celu podziału rynku lub zamrożenia udziałów w rynku poprzez rozdzielenie projektów sprzedaży i instalacji nowych wind i schodów ruchomych oraz w celu zaniechania konkurencji w zakresie dotyczącym obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (poza Niemcami, gdzie działalność w zakresie obsługi i modernizacji nie stanowiła przedmiotu ustaleń pomiędzy członkami kartelu)" (motyw 658 zaskarżonej decyzji). W tym względzie z wytycznych z 1998 r. wynika, że naruszenia „bardzo poważne" polegają przede wszystkim na ograniczeniach horyzontalnych, takich jak kartele cenowe i podział rynku lub inne praktyki wymierzone we właściwe funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Naruszenia te znajdują się również wśród przykładów porozumień wyraźnie uznanych za niezgodne ze wspólnym rynkiem w art. 81 ust. 1 lit. c) WE. Porozumienia te, poza ciężkim zakłóceniem gry rynkowej, którą za sobą pociągają z uwagi na to, że zobowiązują strony do zachowania odrębnych rynków, często ograniczonych granicami krajowymi, powodują izolację tych rynków, naruszając w ten sposób fundamentalny cel traktatu WE dotyczący integracji rynku wspólnotowego. Naruszenia tego rodzaju, w szczególności w zakresie porozumień horyzontalnych, są również kwalifikowane

przez orzecznictwo jako „szczególnie poważne" lub „naruszenia oczywiste" (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie T-148/89 Tréfilunion przeciwko Komisji, Rec. s. II-1063, pkt 109; z dnia 15 września 1998 r. w sprawach połączonych T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94 European Night Services i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-3141, pkt 136; z dnia 18 lipca 2005 r. w sprawie T-241/01 Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2917, pkt 85).

222 Po drugie, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że skutek praktyki antykonkurencyjnej nie jest sam w sobie kryterium rozstrzygającym dla oceny odpowiedniej wysokości grzywny. W szczególności elementy objęte aspektem zamiaru mogą być istotniejsze niż elementy dotyczące tych skutków, przede wszystkim gdy chodzi o naruszenia, które są poważne same z siebie, takie jak podział rynków (wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-194/99 P Thyssen Stahl przeciwko Komisji, Rec. s. I-10821, pkt 118; ww. w pkt 198 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 96; wyrok Sądu z dnia 13 grudnia 2001 r. w sprawach połączonych T-45/98 i T-47/98 Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji, Rec. s. II-3757, pkt 199; ww. w pkt 95 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 251).

223 Wobec tego charakter naruszenia odgrywa zasadniczą rolę, w szczególności przy badaniu przesłanek „bardzo poważnych" naruszeń. Z opisu bardzo ciężkich naruszeń zawartego w wytycznych z 1998 r. wynika, że porozumienia lub uzgodnione praktyki, których celem jest między innymi, jak w tym przypadku, podział rynków, mogą na podstawie samego swego charakteru spowodować uznanie ich za „bardzo ciężkie", bez konieczności dokonania charakterystyki tych zachowań z punktu widzenia wpływu na rynek czy określonego obszaru geograficznego (zob. podobnie ww. w pkt 198 wyrok Trybunału w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 75). Wniosek ten poparty jest faktem, że o ile opis poważnych naruszeń wyraźnie wspomina o wpływie na rynek oraz skutkach wywoływanych na dużych obszarach wspólnego rynku, o tyle opis bardzo poważnych naruszeń nie zawiera żadnego wymogu konkretnego wpływu na rynek ani skutków dotyczących określonego obszaru (zob. podobnie ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 171 i przytoczone tam orzecznictwo). Wobec powyższego należy

oddalić argument skarżących, wedle którego w niniejszej sprawie nie chodzi nie o podział rynków, ale „zasadniczo o porozumienia w sprawie limitów", gdyż zamrożenie udziałów w rynku musi oznaczać, że właściwe rynki zostały podzielone wcześniej.

224 Naruszenia, o których mowa w zaskarżonej decyzji, są zatem z natury, ze względu na swój przedmiot, naruszeniami bardzo poważnymi, nawet jeśli zdołano by wykazać, że kartele nie dotyczyły całości badanych rynków produktów i że nie wywołały spodziewanych skutków.

225 Poza tym, zważywszy że praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-167/04 P JCB Service przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8935, pkt 201, 205; z dnia 7 czerwca 2007 r. w sprawie C-76/06 P Britannia Alloys & Chemicals przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-4405, pkt 60; ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 92) i mając w każdym wypadku na względzie analizę przeprowadzoną w pkt 221–224 powyżej, należy oddalić argument skarżących dotyczący praktyki decyzyjnej Komisji, wedle którego naruszenie w Luksemburgu należało uznać za „poważne" z uwagi na niewielki rozmiar tego państwa członkowskiego. Ponadto trzeba w tym względzie zaznaczyć, że to właśnie wzięcie pod uwagę między innymi „wielkości rynku luksemburskiego względem rynków innych państw członkowskich" (motyw 666 zaskarżonej decyzji) skłoniło Komisję do ustalenia ogólnej kwoty wyjściowej grzywny za to naruszenie na poziomie połowy minimalnego progu wynoszącego 20 mln EUR, który zgodnie z wytycznymi ma zwykle zastosowanie do bardzo poważnych naruszeń tego rodzaju (zob. pkt 1A akapit drugi tiret trzecie wytycznych z 1998 r.).

226 Wreszcie nawet przy założeniu, że Komisja zamierzała uwzględnić to fakultatywne kryterium rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek i że w związku z tym powinna była przedstawić w zaskarżonej konkretne, wiarygodne i wystarczające wskazówki pozwalające ocenić, jaki rzeczywisty wpływ na konkurencję na rynku mogło mieć naruszenie (ww. w pkt 198 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji,

pkt 82), należy stwierdzić, że instytucja ta spełniła w każdym wypadku wskazany obowiązek.

227 Z zaskarżonej decyzji wynika bowiem, że w odniesieniu do naruszenia w Belgii Komisja stwierdziła w szczególności, iż antykonkurencyjne porozumienia dotyczyły wszystkich segmentów rynku wind i schodów ruchomych, bez względu na wartość projektu, i że wobec wysokiego łącznego udziału w rynku odpowiednich przedsiębiorstw (motyw 50 zaskarżonej decyzji) nie były one znacząco narażone na presję konkurencji wywieraną przez mniejsze przedsiębiorstwa prowadzące działalność w sektorze wind i schodów ruchomych, która to presja uniemożliwiłaby im ustalanie cech wyższych niż ceny konkurencji i wywierających wpływ na rynek (motyw 662 zaskarżonej decyzji). Komisja wskazała ponadto, że przedstawiciele czterech przedsiębiorstw spotykali się regularnie (motywy 153, 160 zaskarżonej decyzji), regularnie odbywali także rozmowy telefoniczne na temat konkretnych projektów (motyw 153 zaskarżonej decyzji) oraz przewidzieli mechanizm wyrównujący ewentualne różnice między uzgodnionymi udziałami w rynku, a udziałami rzeczywistymi (motywy 162, 175 zaskarżonej decyzji). Sporządzane były także wykazy projektów, które umożliwiały poszczególnym przedsiębiorstwom regularne sprawdzanie i upewnianie się, czy każde z nich wykonywało swe zobowiązania, a także podejmowanie niezbędnych środków w sytuacji, gdyby wcześniejsze uzgodnienia nie były w pełni respektowane (motyw 166 zaskarżonej decyzji). Szczególnie wyrafinowane działania podejmowane były w celu ukrycia porozumień (motyw 153 zaskarżonej decyzji).

228 Co się tyczy naruszenia w Niemczech Komisja wskazała w szczególności, że na uczestników kartelu przypadało 60% wartości rynku wind i prawie 100% wartości rynku schodów ruchomych (motywy 51, 232 zaskarżonej decyzji) i że celem kartelu było zamrożenie udziałów w rynku poszczególnych przedsiębiorstw (motywy 236 i nast. zaskarżonej decyzji). Komisja zwróciła także uwagę na częstotliwość spotkań (motywy 217, 218 zaskarżonej decyzji) oraz środki ostrożności podejmowane przez

uczestników kartelu w celu ukrycia zawieranych umów (motywy 219–221 zaskarżonej decyzji).

229 Co się tyczy naruszenia w Luksemburgu Komisja stwierdziła, że przedsiębiorstwa, których dotyczyły porozumienia, osiągnęły łącznie prawie 100% sprzedaży wind i schodów ruchomych w 2003 r., wskazując jednocześnie, że lokalne spółki zależne Kone, Otis, Schindler i ThyssenKrupp były jedynymi dostawcami schodów ruchomych w Luksemburgu (motyw 52 zaskarżonej decyzji). Komisja zwróciła także uwagę na częstotliwość spotkań (motyw 302 zaskarżonej decyzji), środki ostrożności podejmowane w celu ukrycia spotkań i umów (motywy 304–307 zaskarżonej decyzji) oraz istnienie mechanizmu wyrównującego (motywy 317, 336 zaskarżonej decyzji).

230 W odniesieniu do naruszenia w Niderlandach Komisja wskazała wreszcie, że uzyskany przez uczestników kartelu łączny udział w rynku był bardzo wysoki (motyw 53 zaskarżonej decyzji). Zwróciła ona także uwagę na częstotliwość spotkań uczestników kartelu (motywy 383, 397–401 zaskarżonej decyzji), opracowany przez uczestników proces podziału rynku (motyw 411 i nast. zaskarżonej decyzji), środki ostrożności podejmowane w celu ukrycia umów zawieranych między uczestnikami (motyw 391 zaskarżonej decyzji), jak również istnienie mechanizmu wyrównującego de facto (motyw 434 zaskarżonej decyzji).

231 W motywie 660 zaskarżonej decyzji Komisja uznała także, że okoliczność, iż podjęte zostały różne uzgodnienia antykonkurencyjne, wskazuje sama w sobie na wystąpienie wpływu na rynek, nawet jeśli wpływ rzeczywisty jest trudny do określenia, ponieważ nie wiadomo w szczególności, czy w ramach innych projektów dopuszczono się oszustwa w zakresie ofert, a jeśli tak, to w ilu projektach to nastąpiło, ani ile projektów mogło być przedmiotem podziału pomiędzy członków kartelu bez konieczności kontaktowania się między nimi. Komisja dodała, że duże łączne udziały w rynku konkurentów wskazują na możliwe skutki antykonkurencyjne i stosunkowa stabilność tych

udziałów w rynku podczas całego okresu naruszenia potwierdza wystąpienie tych skutków.

232 W świetle wszystkich powyższych rozważań argumenty skarżących przytoczone w pkt 211 i 212 powyżej nie mogą podważyć zgodności z prawem uznania za „bardzo ciężkie" naruszeń stwierdzonych w art. 1 zaskarżonej decyzji, wobec czego należy je oddalić.

233 W drugiej kolejności skarżące podnoszą, że Komisja zignorowała zasadę domniemania niewinności, nakładając na oskarżone przedsiębiorstwa ciężar przeprowadzenia dowodu na okoliczność, że kartel nie wywarł wpływu na rynek.

234 Trzeba stwierdzić, iż zgodnie z pkt 1A wytycznych z 1998 r. do Komisji należy wykazanie rzeczywistego wpływu kartelu na rynek, tam gdzie jest on możliwy do zmierzenia. Jednakże w niniejszej sprawie Komisja uznała w motywie 660 zaskarżonej decyzji, że rzeczywisty wpływ na rynek nie był możliwy do zmierzenia, przy czym skarżące nie podważyły skutecznie tego twierdzenia (zob. pkt 211–232 powyżej).

235 Wobec powyższego brak uwzględnienia rzeczywistego wpływu naruszeń na rynek nie mógł doprowadzić do naruszenia zasady domniemania niewinności, skoro w niniejszej sprawie waga naruszeń mogła zostać ustalona, zgodnie z pkt 1A wytycznych z 1998 r., bez konieczności dowodzenia, że wpływ taki wystąpił.

236 Argument dotyczący naruszenia zasady domniemania niewinności także nie może zatem zostać uwzględniony.

237 Wszystkie argumenty dotyczące uznania naruszeń za „bardzo poważne" należy wobec tego oddalić.

W przedmiocie podnoszonej niezgodności z prawem kwot wyjściowych grzywien

238 Skarżące podkreślają, że Komisja naruszyła pkt 1A wytycznych z 1998 r., ponieważ w zaskarżonej decyzji nie wzięła pod uwagę rozmiaru rynku kontrolowanego przez ukarane przedsiębiorstwa i objętego porozumieniami w celu ustalenia kwot podstawowych grzywien. Skarżące podnoszą ponadto, że kwoty podstawowe grzywien są nieproporcjonalne i niespójne względem rozmiaru analizowanego wyniku oraz wielkości obrotu spółek zależnych Schindler. W replice skarżące wskazały ponadto, że bez względu na uznanie naruszeń za „bardzo poważne" argumenty przedstawione w pkt 211 i 212 powyżej uzasadniają obniżenie kwot wyjściowych grzywien. Skarżące twierdzą również, że Komisja nie dokonała wystarczającego rozróżnienia między poszczególnymi przedsiębiorstwami. W odpowiedzi na postawione na rozprawie pytanie o zasięg tego zarzutu skarżące wyjaśniły, że wbrew temu, co wskazały w swych pismach, podniesione przez nie argumenty nie dotyczą kwot podstawowych grzywien, lecz kwot wyjściowych.

239 W szczególności, co się tyczy naruszenia w Luksemburgu, skarżące podnoszą, że kwota wyjściowa grzywny wynosząca 10 mln EUR jest nieproporcjonalna, gdyż stanowi prawie jedną trzecią wartości rynku luksemburskiego objętego porozumieniem. Skarżące dodają, że wskazana kwota [*poufne*] [1]. Co się tyczy kartelu w Niemczech, konkretna kwota wyjściowa odpowiadała [*poufne*]. Wreszcie co się tyczy kartelu

1 – Ukryte dane poufne.

w Niderlandach, skarżące podkreślają, że konkretna kwota wyjściowa grzywny wynosząca [*poufne*] została zawyżona, mimo że udział Schindler w rynku niderlandzkim był niewielki.

240 Jak przypomniano w pkt 203 powyżej, wytyczne z 1998 r. przewidują w pierwszej kolejności ocenę wagi naruszenia jako takiego, na podstawie którego może zostać ustalona ogólna kwota wyjściowa (pkt 1A akapit drugi). W drugiej kolejności waga naruszenia jest analizowana pod kątem rodzaju popełnionego naruszenia i charakterystyki danego przedsiębiorstwa, w szczególności jego rozmiaru i jego pozycji na danym rynku, co prowadzi do wyważenia kwoty wyjściowej, do klasyfikacji przedsiębiorstw w kategoriach i do określenia kwoty wyjściowej (pkt 1A akapity od trzeciego do siódmego) (ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 73).

241 W tym względzie należy stwierdzić przede wszystkim, że argumenty skarżących oparte na naruszeniu wytycznych z 1998 r. lub zasady proporcjonalności poprzez niewzięcie pod uwagę rozmiaru rynków objętych porozumieniami oraz braku spójności kwot wyjściowych grzywien względem rozmiaru badanych rynków dotyczą ogólnych kwot wyjściowych grzywien, gdyż odnoszą się one do wewnętrznej wagi naruszeń. Tak samo jest w przypadku argumentów dotyczących struktury porozumień bądź ich ograniczonego oddziaływania, które to argumenty, chociaż podniesione zostały w celu zakwestionowania kwalifikacji naruszeń jako „bardzo poważnych", to uzasadniają one według skarżących obniżenie kwot wyjściowych grzywien. Następnie argumenty skarżących oparte na braku proporcjonalności kwot wyjściowych grzywien i braku ich spójności względem wielkości obrotu spółek zależnych Schindler lub braku wystarczającego rozróżnienia pomiędzy poszczególnymi przedsiębiorstwami odnoszą się do konkretnych kwot wyjściowych grzywien, gdyż argumenty te dotyczą podziału przedsiębiorstw na kategorie. Skarżące podnoszą wreszcie zarzut dotyczący braku uzasadnienia zaskarżonej decyzji w odniesieniu do kwestii ustalenia kwot wyjściowych grzywien.

— W przedmiocie podnoszonego braku uzasadnienia

242 Skarżące podniosły w swych pismach, że kwoty podstawowe grzywien, jakie zostały przyjęte w zaskarżonej decyzji, nie są uzasadnione. Jak wskazano w pkt 238 powyżej, z wyjaśnień przedstawionych na rozprawie wynika jednak, że argument ten dotyczy braku uzasadnienia kwot wyjściowych grzywien. Skarżące nie były w stanie zweryfikować, w oparciu o jakie zasady i podstawy materialne ustalono te kwoty. Ponieważ kwoty wyjściowe grzywien stanowią podstawę dalszych obliczeń, skrupulatność, z jaką Komisja oblicza zwyżki i obniżki kwoty wyjściowej, utraci całe swe znaczenie, jeśli kwota ta zostanie ustalona w sposób arbitralny.

243 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że istotne wymogi proceduralne, do których należy obowiązek uzasadnienia, są spełnione pod warunkiem wskazania przez Komisję w swej decyzji elementów oceny, które umożliwiły jej zmierzenie wagi i czasu trwania naruszenia, przy czym nie ma ona obowiązku umieszczania w niej bardziej szczegółowego wyjaśnienia lub danych liczbowych dotyczących sposobu obliczenia grzywny (wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-279/98 P Cascades przeciwko Komisji, Rec. s. I-9693, pkt 44; ww. w pkt 149 wyrok w sprawach połączonych Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 463, 464; wyrok Sądu z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie T-15/02 BASF przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-497, pkt 131).

244 Tymczasem Komisja wyjaśniła przede wszystkim, w motywach 657–671 zaskarżonej decyzji, że kwoty wyjściowe grzywien zostały ustalone przy uwzględnieniu charakteru naruszeń i rozmiaru właściwego rynku geograficznego. Z motywów 672–685 zaskarżonej decyzji wynika ponadto, że Komisja przeanalizowała wagę naruszeń w świetle charakterystyki ich uczestników, różnicując – w odniesieniu do każdego naruszenia – badane przedsiębiorstwa według wielkości ich obrotu odnoszącej się do produktów stanowiących przedmiot kartelu w państwach objętych naruszeniem.

245 Elementy oceny, które umożliwiły Komisji zmierzenie wagi stwierdzonych naruszeń, zostały zatem dostatecznie wyjaśnione w zaskarżonej decyzji. Wobec tego argument dotyczący naruszenia art. 253 WE należy oddalić.

— W przedmiocie ogólnych kwot wyjściowych grzywien

246 W pierwszej kolejności należy podkreślić, że skarżące nie zakwestionowały zgodności z prawem trybu postępowania wskazanego w pkt 1A wytycznych z 1998 r. w zakresie dotyczącym określenia ogólnej kwoty wyjściowej grzywny. Tymczasem ten tryb postępowania opiera się na zasadzie ryczałtu, wedle której ogólna kwota wyjściowa grzywny, określona na podstawie wagi naruszenia, jest obliczana z uwzględnieniem charakteru i geograficznego zakresu naruszenia oraz na podstawie jego rzeczywistego wpływu na rynek, tam gdzie może to być zmierzone (ww. w pkt 243 wyrok Sądu w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 134; wyrok Sądu z dnia 6 maja 2009 r. w sprawie T-116/04 Wieland-Werke przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1087, pkt 62).

247 Ponadto rozmiar rynku właściwego nie jest co do zasady kryterium obowiązkowym, lecz tylko jednym spośród wielu istotnych kryteriów oceny wagi naruszenia i ustalenia wysokości grzywny, a zgodnie z orzecznictwem Komisja nie jest zobowiązana do określenia granic właściwego rynku ani do oceny jego rozmiaru, gdy dane naruszenie ma charakter antykonkurencyjny (zob. podobnie ww. w pkt 198 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 55, 64). W związku z tym dla celów określenia kwoty wyjściowej grzywny Komisja może, nie mając jednak takiego obowiązku, uwzględnić wartość rynku, w zakresie którego doszło do naruszenia (zob. podobnie ww. w pkt 243 wyrok w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 134; ww. w pkt 246 wyrok w sprawie Wieland Werke przeciwko Komisji, pkt 63). Wytyczne z 1998 r. nie przewidują bowiem, iż kwota grzywien jest obliczana na podstawie

całkowitego obrotu albo obrotu uzyskanego przez przedsiębiorstwa na danym rynku. Nie stoją one jednak na przeszkodzie temu, aby takie obroty zostały wzięte pod uwagę przy ustalaniu kwoty grzywny, tak by przestrzegane były ogólne zasady prawa Unii oraz gdy wymagają tego okoliczności (ww. w pkt 118 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, pkt 187).

248 Wobec powyższego argumenty skarżących należy oddalić w zakresie, w jakim skarżące podnoszą, że kwoty wyjściowe grzywien, które zostały ustalone w odniesieniu do naruszenia w Luksemburgu, są nadmierne. Wielkości obrotu uzyskane w tym państwie członkowskim zostały bowiem uwzględnione w celu dokonania podziału ukaranych przedsiębiorstw na kategorie, a zatem w celu ustalenia konkretnych kwot wyjściowych dla tych przedsiębiorstw (motywy 680, 684 zaskarżonej decyzji). W każdym razie, jak wskazano wyżej w pkt 225, to właśnie wzięcie pod uwagę między innymi „wielkości rynku luksemburskiego względem rynków innych państw członkowskich" (motyw 666 zaskarżonej decyzji) skłoniło Komisję do ustalenia ogólnej kwoty wyjściowej grzywny za to naruszenie na poziomie połowy minimalnego progu wynoszącego 20 mln EUR, który zgodnie z wytycznymi ma zwykle zastosowanie do bardzo poważnych naruszeń tego rodzaju (zob. pkt 1A akapit drugi tiret trzecie wytycznych z 1998 r.).

249 W drugiej kolejności skarżące podnoszą, że ustalenie ogólnych kwot wyjściowych dla różnych karteli nie jest spójne, i wyjaśniają, że kwota wyjściowa jest nieproporcjonalna do wielkości rynku w Luksemburgu.

250 Wbrew stanowisku Komisji argument ten spełnia wymogi art. 44 § 2 regulaminu postępowania. W ramach omawianego argumentu skarżące podkreślają bowiem, iż przy założeniu, że różne naruszenia należy uznać za podobne, Komisja powinna była zastosować, w szczególności w odniesieniu do naruszenia w Luksemburgu, podobną

kwotę wyjściową – wyrażoną jako procent rozmiaru rynku – do kwot przyjętych w odniesieniu do innych naruszeń.

251 Należy przypomnieć, że w świetle zasady ryczałtu leżącej u podstaw trybu postępowania wskazanego w pkt 1A wytycznych z 1998 r. przy ustalaniu ogólnej kwoty wyjściowej grzywny Komisja nie jest zobowiązana do uwzględnienia rozmiaru danego rynku (zob. pkt 246, 247 powyżej).

252 Nawet zakładając, że w sytuacji, gdy Komisja stwierdza kilka bardzo poważnych naruszeń w jednej decyzji, powinna zachować pewną spójność między ogólnymi kwotami wyjściowymi a rozmiarem poszczególnych rynków, nic nie wskazuje na to, że w niniejszej sprawie ogólne kwoty wyjściowe grzywien ustalone w odniesieniu do naruszeń w Belgii, Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach są niedostatecznie spójne.

253 Tak więc Komisja ustaliła ogólne kwoty wyjściowe tym większe, im większy był rozmiar danego rynku, nie stosując przy tym ścisłego wzoru matematycznego, do czego w żadnym razie nie była zobowiązana. W przypadku wyraźnie największego rynku w Niemczech, o wartości 576 mln EUR, ogólna kwota wyjściowa została określona na 70 mln EUR; w przypadku dwóch kolejnych rynków w hierarchii ważności, a mianowicie rynku w Niderlandach i w Belgii, o wartości, odpowiednio, 363 mln EUR i 254 mln EUR, ogólna kwota wyjściowa została określona odpowiednio na 55 mln EUR i 40 mln EUR; wreszcie w przypadku rynku luksemburskiego, o wyraźnie najmniejszym rozmiarze, w przypadku którego kwota ta wyniosła 32 mln EUR, Komisja uznała za stosowne ograniczenie kwoty ustalanej ze względu na wagę naruszenia do 10 mln EUR, mimo iż wytyczne z 1998 r. przewidują w odniesieniu do bardzo poważnych naruszeń kwotę wynoszącą „ponad 20 mln [EUR]”.

254 W trzeciej kolejności skarżące podniosły, że znikome skutki naruszeń uzasadniały ustalenie niższej kwoty wyjściowej grzywny. Argumentacja ta powinna również zostać odrzucona. Jak przypomniano bowiem w pkt 213–219 powyżej, przy ocenie wagi naruszenia Komisja powinna zbadać jego konkretny wpływ na rynek tylko w sytuacji, gdy wydaje się, że wpływ ten jest możliwy do zmierzenia, a w niniejszym przypadku tak nie było. Ponadto, jak wskazano w pkt 220–224 powyżej, nawet przy założeniu, że konkretny wpływ naruszeń na rynek był w tym przypadku możliwy do zmierzenia, uznanie omawianych naruszeń za „bardzo ciężkie" i tak pozostaje uzasadnione. Tymczasem skarżące nie przedstawiły innych argumentów, które – pomimo uznania naruszeń za „bardzo poważne" – mogłyby usprawiedliwić obniżenie ogólnej kwoty wyjściowej grzywien nałożonych przez Komisję.

— W przedmiocie konkretnych kwot wyjściowych grzywien

255 Należy przypomnieć, że w ramach obliczania grzywien nałożonych na podstawie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 różne traktowanie zainteresowanych przedsiębiorstw jest nierozłącznie związane z uprawnieniami przysługującymi Komisji na mocy tego przepisu. W ramach przysługującego Komisji swobodnego uznania jest ona bowiem zobowiązana do indywidualizacji kary na podstawie zachowań i cech właściwych zainteresowanym przedsiębiorstwom w celu zapewnienia w każdym przypadku pełnej skuteczności zasad konkurencji Unii (zob. podobnie ww. w pkt 54 wyrok w sprawach połączonych Musique française i in. przeciwko Komisji, pkt 109; ww. w pkt 225 wyrok w sprawie Britannia Alloys & Chemicals przeciwko Komisji, pkt 44).

256 Otóż wytyczne z 1998 r. stanowią, że w odniesieniu do naruszenia określonej wadze może wystąpić potrzeba – gdy w naruszeniu uczestniczy kilka przedsiębiorstw (np. kartele) – ważenia ogólnej kwoty wyjściowej w celu ustalenia konkretnej kwoty wyjściowej uwzględniającej wagę, a tym samym rzeczywisty wpływ nagannego zachowania każdego z przedsiębiorstw na konkurencję, w szczególności tam, gdzie istnieje

znaczna dysproporcja pomiędzy wielkością przedsiębiorstw popełniających naruszenie tego samego typu (pkt 1A akapit szósty). Konieczne jest zwłaszcza wzięcie pod uwagę rzeczywistych ekonomicznych możliwości sprawców naruszenia w zakresie wyrządzenia znaczących szkód innym podmiotom obecnym na rynku, w szczególności konsumentom (pkt 1A akapit czwarty).

257 Wytyczne z 1998 r. stanowią także, że zasada równej grzywny za takie samo postępowanie może, jeżeli wymagają tego okoliczności, prowadzić do nakładania różnych grzywien na przedsiębiorstwa bez potrzeby opierania tych różnic na rachunku arytmetycznym (pkt 1A akapit siódmy).

258 Z orzecznictwa wynika, że wytyczne z 1998 r. nie przewidują, iż kwota grzywien jest obliczana na podstawie całkowitego obrotu albo obrotu uzyskanego przez przedsiębiorstwa na danym rynku. Nie stoją one jednak na przeszkodzie temu, aby takie obroty zostały wzięte pod uwagę przy ustalaniu kwoty grzywny, tak by przestrzegane były ogólne zasady prawa Unii oraz gdy wymagają tego okoliczności (ww. w pkt 112 wyrok Sądu w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, pkt 283; wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-220/00 Cheil Jednak przeciwko Komisji, Rec. s. II-2473, pkt 82; ww. w pkt 57 wyrok Sądu w sprawie Danone przeciwko Komisji, pkt 157). Sąd podkreślił ponadto, że rozmiar przedsiębiorstwa i wysokość grzywny nie muszą pozostawać ze sobą w ściśle proporcjonalnym stosunku (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawach połączonych T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00 JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2501, pkt 534).

259 W niniejszej sprawie z motywów 672–685 zaskarżonej decyzji wynika, że w przypadku każdego z naruszeń stwierdzonych w art. 1 zaskarżonej decyzji „Komisja zastosowała odmienne traktowanie przedsiębiorstw, w celu uwzględnienia rzeczywistych możliwości ekonomicznych omawianych przedsiębiorstw odnośnie do spowodowania znacznej szkody w zakresie konkurencji" (motyw 672 zaskarżonej decyzji).

W przypadku każdego naruszenia instytucja ta podzieliła przedsiębiorstwa na kategorie w celu ustalenia konkretnych kwot wyjściowych grzywien, w zależności od wielkości obrotu, jaki uzyskały one na każdym z krajowych rynków odnośnych produktów (motywy 673–685 zaskarżonej decyzji). Z wyjątkiem ustalenia konkretnej kwoty wyjściowej dla spółki Schindler z tytułu jej uczestnictwa w kartelu w Niemczech przy ustalaniu konkretnych kwot wyjściowych dla innych przedsiębiorstw Komisja oparła się, w odniesieniu do każdego naruszenia, na obrocie uzyskanym w 2003 r., który był według niej ostatnim rokiem, w trakcie którego przedsiębiorstwa te były aktywnymi członkami odpowiednich karteli (motyw 674, 676, 680 i 684 zaskarżonej decyzji).

260 Skarżące podnoszą jednak, że w przypadku naruszeń w Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach ustalenie konkretnych kwot wyjściowych grzywien nałożonych za uczestnictwo w danym naruszeniu stanowi wynik błędnego zastosowania wytycznych z 1998 r. i jest nieproporcjonalne. Skarżące twierdzą także, że zainteresowane przedsiębiorstwa nie zostały w wystarczającym stopniu rozróżnione.

261 Po pierwsze, co się tyczy naruszeń w Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach, skarżące twierdzą, że naruszono wytyczne z 1998 r. oraz zasadę proporcjonalności [*poufne*].

262 Tymczasem z jednej strony – jak wynika z pkt 244 powyżej – kwoty wyjściowe grzywien zostały ustalone przy uwzględnieniu charakteru naruszeń i rozmiaru właściwego rynku geograficznego, a drugiej strony Komisja uwzględniła obrót uzyskany przez zainteresowane przedsiębiorstwa na rynku niemieckim jedynie w ramach zastosowania odmiennego traktowania przedsiębiorstw, w celu wzięcia pod uwagę ich względnego znaczenia na badanym rynku oraz ich rzeczywistej zdolności ekonomicznej do

wyrządzenia istotnej szkody konkurencji (motyw 672 zaskarżonej decyzji), co jest zresztą zgodne z orzecznictwem przywołanym w pkt 255 i 258 powyżej. Nie można zatem brać pod uwagę dokonanego przez skarżące porównania między obrotem uzyskanym przez nie na badanych rynkach a kwotą wyjściową grzywien.

263 Ponieważ jednak prawo Unii nie zawiera w każdym razie ogólnej zasady, zgodnie z którą kara musiałaby być proporcjonalna do znaczenia przedsiębiorstwa na rynku produktów będących przedmiotem naruszenia (ww. w pkt 118 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, pkt 75), argument dotyczący nadmiernego charakteru konkretnych kwot wyjściowych grzywien nałożonych na Schindler za naruszenia popełnione w Niemczech, Luksemburgu i Niderlandach należy oddalić.

264 Po drugie, co się tyczy naruszenia w Luksemburgu, skarżące podkreślają, że spółka Schindler została ujęta w tej samej kategorii co Otis, mimo że wobec uzyskania w Luksemburgu obrotu w wysokości 9–13 mln EUR i wynoszącego 35–40% udziału w rynku druga z wymienionych spółek była znacznie silniejsza pod względem gospodarczym.

265 W tym względzie należy przypomnieć, że aby sprawdzić, czy podział członków kartelu na kategorie jest zgodny z zasadami równego traktowania oraz proporcjonalności, Sąd – w ramach kontroli legalności korzystania przez Komisję z przysługującego jej w tej dziedzinie swobodnego uznania – powinien ograniczyć się do sprawdzenia, czy podział ten jest spójny i obiektywnie uzasadniony (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 19 marca 2003 w sprawie T-213/00 CMA CGM i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-913, pkt 406, 416; ww. w pkt 243 wyrok w sprawie BASF przeciwko Komisji, pkt 157; ww. w pkt 83 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 184). Ponadto, jak przypomniano w pkt 258 powyżej, zgodnie z wytycznymi z 1998 r. zasada równej grzywny za takie samo postępowanie może prowadzić do

nakładania różnych grzywien na przedsiębiorstwa, bez potrzeby opierania tych różnic na rachunku arytmetycznym (pkt 1A akapit siódmy). Dlatego, jak wynika z pkt 258 powyżej, nie musi istnieć ściśle proporcjonalny stosunek między rozmiarem każdego z przedsiębiorstw a wysokością grzywny, jaka została na nie nałożona.

266 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że – jak wynika z motywu 680 zaskarżonej decyzji – w 2003 r. wielkości obrotu uzyskane na rynku luksemburskim przez Schindler i Otis były względnie podobne i obydwie były od trzech do czterech razy wyższe od wielkości obrotu uzyskanych na tym rynku przez Kone i ThyssenKrupp. Dlatego Komisja, nie przekraczając w oczywisty sposób przysługującego jej zakresu uznania, zaliczyła Schindler i Otis do pierwszej kategorii, zaś Kone i ThyssenKrupp do drugiej. Klasyfikacja taka wydaje się spójna i obiektywnie uzasadniona.

267 Po trzecie, co się tyczy naruszenia w Niderlandach, skarżące twierdzą, że ich niski udział w rynku tego państwa członkowskiego „nie został uwzględniony w wyraźny sposób". Kwota wyjściowa wyniosła [*poufne*], mimo że udział w rynku [*poufne*].

268 Należy stwierdzić, że wobec istnienia dużych różnic między wielkościami obrotu uzyskanego przez uczestników kartelu w Niderlandach Komisja nie przekroczyła w oczywisty sposób swego zakresu uznania, dokonując podziału tych przedsiębiorstw na cztery kategorie w celu ustalenia konkretnej kwoty wyjściowej grzywien i klasyfikując Schindler, jako trzeci podmiot gospodarczy na właściwym niderlandzkim rynku produktowym, w kategorii trzeciej.

269 W świetle wszystkich powyższych rozważań całość argumentów odnoszących się do ustalania konkretnych kwot wyjściowych grzywien nałożonych na skarżące należy oddalić.

270 Zarzut drugi należy zatem oddalić w całości.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia wytycznych z 1998 r., zasady współmierności kary do stopnia winy, zasady proporcjonalności i obowiązku uzasadnienia w zakresie uwzględnienia okoliczności łagodzących

271 Skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła wytyczne z 1998 r., zasadę współmierności kary do stopnia winy, zasadę proporcjonalności, a także obowiązek uzasadnienia, niesłusznie odmawiając uwzględnienia jako okoliczności łagodzących, po pierwsze, dobrowolnego wcześniejszego zaprzestania naruszenia w Niemczech w 2000 r., i po drugie, usilnych starań podejmowanych przez Schindler w celu uniknięcia jakiegokolwiek naruszenia art. 81 WE.

272 W pierwszej kolejności, jeśli chodzi o dobrowolne wcześniejsze zaprzestanie naruszenia, Komisja stwierdziła w zaskarżonej decyzji, że „Schindler wystąpiła z kartelu niemieckiego w 2000 r.", lecz uznała, iż „[o]koliczność, że przedsiębiorstwo dobrowolnie zaprzestało naruszenia przed wszczęciem dochodzenia przez Komisję, została w wystarczającym stopniu wzięta pod uwagę przy obliczaniu czasu trwania naruszenia i nie stanowi okoliczności łagodzącej" (motyw 742 zaskarżonej decyzji).

273 Skarżące przypominają, że wytyczne z 1998 r. przewidują w pkt 3 obniżenie kwoty wyjściowej w razie wystąpienia okoliczności łagodzących w szczególności takich jak zakończenie naruszenia bezzwłocznie po pierwszej interwencji Komisji. Wskazana okoliczność łagodząca winna być uwzględniana a fortiori, w sytuacji gdy zaprzestanie zachowania o znamionach naruszenia następuje przed taką interwencją, tak jak w niniejszej sprawie.

274 Takie rozumowanie nie może zostać uwzględnione. Trybunał niedawno potwierdził w tym względzie, że okoliczności łagodzącej nie można uwzględnić na podstawie pkt 3 tiret trzecie wytycznych, w przypadku gdy naruszenie zostało zakończone przed datą pierwszych interwencji Komisji (ww. w pkt 198 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 105). O okoliczności łagodzącej w rozumieniu pkt 3 wytycznych z 1998 r. można bowiem logicznie mówić tylko wtedy, gdy rzeczone interwencje skłoniły dane przedsiębiorstwa do zaprzestania antykonkurencyjnych zachowań. Celem tego przepisu jest zachęcenie przedsiębiorstw do zaprzestania antykonkurencyjnych zachowań niezwłocznie po wszczęciu przez Komisję dochodzenia w tym zakresie, tak że obniżenie grzywny z tego tytułu nie może być stosowane w wypadku, gdy naruszenie zostało już zakończone przed dniem, w którym miały miejsce pierwsze interwencje Komisji. Zastosowanie obniżenia w takich okolicznościach pokrywałoby się bowiem z uwzględnieniem czasu trwania naruszeń przy obliczaniu kwoty grzywien (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie T-50/00 Dalmine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2395, pkt 328–330; ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 227).

275 Należy ponadto stwierdzić, że przyznanie takiego obniżenia kwoty podstawowej grzywny jest bezwzględnie związane z okolicznościami konkretnej sprawy, które mogą prowadzić Komisję do odmowy przyznania obniżenia grzywny przedsiębiorstwu będącemu stroną niezgodnego z prawem porozumienia (wyrok Trybunału z dnia 9 lipca 2009 r. w sprawie C-511/06 P Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5843, pkt 104). Z tego względu zastosowanie tego przepisu wytycznych względem danego przedsiębiorstwa będzie szczególnie odpowiednie w sytuacji, gdy antykonkurencyjny charakter zaskarżonego zachowania nie jest oczywisty. Jednocześnie jego zastosowanie będzie co do zasady mniej stosowne w sytuacji, gdy zachowanie to będzie wyraźnie antykonkurencyjne, przy założeniu, że zostało to udowodnione (wyroki Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie T-44/00 Mannesmanröhren-Werke przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2223, pkt 281; z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych od T-259/02 do T-264/02 i T-271/02 Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji; ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 228). Tak więc uwzględnienie okoliczności łagodzącej, w sytuacji gdy przedsiębiorstwo jest stroną porozumienia ewidentnie niezgodnego z prawem, jeżeli przedsiębiorstwo to wiedziało lub nie mogło nie wiedzieć, że owo porozumienie stanowiło naruszenie, mogłoby być dla przedsiębiorstw zachętą do kontynuowania tajnego porozumienia tak długo jak to możliwe, z nadzieją, że ich zachowanie nigdy nie zostanie wykryte, wiedząc jednocześnie, że gdyby ich zachowanie zostało wykryte, mogłyby one skorzystać z obniżenia grzywny, przerywając naruszenie w tym właśnie

momencie. Takie uznanie pozbawiłoby nałożoną grzywnę wszelkiego skutku odstraszającego i godziłoby w skuteczność art. 81 ust. 1 WE (zob. ww. wyrok z dnia 9 lipca 2009 r. w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 105 i przytoczone tam orzecznictwo). W niniejszej sprawie nawet natychmiastowego zaprzestania naruszenia przez inne przedsiębiorstwo, a mianowicie Kone, po interwencji Komisji nie uznano w zaskarżonej decyzji za okoliczność łagodzącą ze względu na oczywisty i umyślny charakter naruszenia art. 81 WE (motyw 744 zaskarżonej decyzji).

276 Tak więc nawet przy założeniu, że wytyczne z 1998 r. przewidują, że dobrowolne zaprzestanie naruszenia przed pierwszą interwencją Komisji stanowi okoliczność łagodzącą, można było uznać, że oczywisty i umyślny charakter naruszenia, którego skarżące nie zakwestionowały, oraz fakt, że w świetle akt sprawy Schindler opuściła kartel jedynie ze względu na spór z pozostałymi jego uczestnikami wynikający z tego, że odmówili oni przyznania tej spółce większego udziału w rynku, również przemawia przeciwko zmniejszeniu kwoty podstawowej z tego tytułu. Wbrew twierdzeniom skarżących nie należy zatem podawać w wątpliwość orzecznictwa przywołanego w pkt 274 powyżej.

277 Skarżące powołują się wreszcie na dotychczasową praktykę decyzyjną Komisji, w ramach której dobrowolne zaprzestanie naruszenia przed pierwszą swą interwencją uznawała ona za okoliczność łagodzącą.

278 Z tego względu, jak przypomniano w pkt 225 powyżej, wcześniejsze decyzje Komisji przywoływane przez skarżące nie mają znaczenia, gdyż wcześniejsza praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji.

279 Pierwszy argument podniesiony w ramach rozpatrywanego zarzutu należy zatem oddalić.

280 W drugiej kolejności skarżące utrzymują, że Komisja nie uwzględniła, ani nawet nie zbadała jako okoliczności łagodzącej programu zgodności z regułami konkurencji spółki Schindler, co stanowi brak uzasadnienia. Ponadto skarżące twierdzą, że środki zmierzające do zapewnienia takiej zgodności winny być brane pod uwagę przy obliczaniu grzywien, ponieważ, po pierwsze, podejmując środki wewnętrzne, skarżące robiły wszystko co możliwe, by uniknąć naruszeń, a po drugie, wtórnym skutkiem takich środków było utrudnienie wykrycia naruszenia wewnątrz spółki, gdyż osoby współpracujące narażały się na sankcje. Skarżące powołują się także na pewne wcześniejsze decyzje Komisji, w których istnienie programu zgodności z regułami konkurencji uwzględniono jako okoliczność łagodzącą.

281 Co się tyczy zarzucanego Komisji naruszenia obowiązku uzasadnienia, należy stwierdzić, iż w motywie 754 zaskarżonej decyzji wskazano, że „[c]hociaż Komisja przychylnie postrzega środki podejmowane przez przedsiębiorstwa w celu uniknięcia późniejszych naruszeń związanych z kartelami, to środki takie nie mogą zmieniać faktu istnienia naruszeń ani konieczności wymierzenia za nie sankcji w niniejszej decyzji" i że „[s]am fakt, iż w niektórych wcześniejszych decyzjach Komisja uwzględniła takie środki jako okoliczności łagodzące, nie oznacza, że musi ona postąpić tak samo w każdej sprawie". Nawet jeśli motyw 754 zaskarżonej decyzji stanowi odpowiedź na argument Otis przywołany w motywie 753, to umożliwia on również skarżącym poznanie powodów, dla których program zgodności spółki Schindler, tak jak stosowny program spółki Otis, nie mógł także zostać uznany za okoliczność łagodzącą, a Sądowi – przeprowadzenie kontroli legalności grzywien nałożonych na spółki grupy Schindler. Argument dotyczący braku uzasadnienia należy zatem oddalić (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja przeciwko Sytraval i Brink's France, Rec. s. I-1719, pkt 63).

282 W odniesieniu do zasadności stanowiska Komisji orzeczono już, że przyjęcie programu zgodności przez dane przedsiębiorstwo nie zobowiązuje Komisji do obniżenia grzywny ze względu na tę okoliczność (ww. w pkt 143 wyrok w sprawie BASF i UCB przeciwko Komisji, pkt 52). Ponadto wprawdzie istotne jest, by przedsiębiorstwo podjęło kroki w celu zapobieżenia w przyszłości nowym naruszeniom prawa konkurencji Unii przez jego pracowników, jednak podjęcie takich kroków nie zmienia w żaden sposób faktu istnienia naruszenia, które zostało stwierdzone. Komisja nie jest zatem zobowiązana do uwzględnienia takiego czynnika jako okoliczności łagodzącej, tym bardziej jeśli rozpatrywane naruszenie stanowi – tak jak w niniejszym przypadku – oczywiste naruszenie art. 81 WE (ww. w pkt 88 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 373; ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 231). Oznacza to, że twierdzenie skarżących dotyczące okoliczności, że Komisja nie wzięła pod uwagę konieczności ustalenia kwoty grzywien w sposób indywidualny, nie przyznając Schindler obniżki grzywny z tytułu istnienia programu zgodności, nie może zostać uwzględnione.

283 Wreszcie twierdzenie dotyczące wcześniejszej praktyki Komisji należy oddalić ze względów przedstawionych w pkt 278 powyżej.

284 Wobec tego drugi argument podniesiony w ramach rozpatrywanego zarzutu także nie może zostać uwzględniony.

285 Ponieważ skarżące podniosły argumenty dotyczące braku współmierności kary do stopnia winy oraz naruszenia zasady proporcjonalności tylko wobec nieuwzględnienia wszystkich okoliczności łagodzących, w świetle rozważań przedstawionych w pkt 272–284 powyżej argumenty te należy oddalić.

286 Ze wszystkich powyższych rozważań wynika, że rozpatrywany zarzut należy oddalić całości.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., zasady równego traktowania i obowiązku uzasadnienia w odniesieniu do przyznawania obniżek kwot grzywien

287 Skarżące przypominają, że złożyły wnioski o udzielenie im zwolnienia z grzywny lub zmniejszenia kwoty grzywny na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r w odniesieniu do Belgii, Niemiec i Luksemburga. Jednakże Komisja naruszyła ich zdaniem przepisy tego obwieszczenia przy ocenie jakości i przydatności ich współpracy. Zdaniem skarżących Komisja naruszyła ponadto ich uzasadnione oczekiwania i ich prawo do obrony. Wreszcie skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła zasadę równego traktowania przy ocenie zmniejszenia grzywien mającego zastosowanie na podstawie wskazanego obwieszczenia. Skarżące twierdzą także, że zaskarżona decyzja dotknięta jest brakiem uzasadnienia.

W przedmiocie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

288 Należy wskazać, że w obwieszczeniu w sprawie współpracy z 2002 r. Komisja określiła warunki, na jakich przedsiębiorstwa współpracujące z nią celem wykazania kartelu mogą być zwolnione z grzywny lub mogą skorzystać ze zmniejszenia kwoty grzywny, którą w przeciwnym razie musiałyby uiścić.

289 Na wstępie należy wskazać, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w tytule A ust. 8, co następuje:

„Komisja przyzna przedsiębiorstwu zwolnienie z wszelkich grzywien, które w przeciwnym przypadku byłyby nałożone, jeżeli:

a) przedsiębiorstwo jako pierwsze przedłożyło dowody, które w opinii Komisji umożliwiają podjęcie decyzji o przeprowadzeniu postępowania w rozumieniu art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 w związku z zarzutem kartelu wpływającego na Wspólnotę; lub

b) przedsiębiorstwo jako pierwsze przedłożyło dowody, które w opinii Komisji mogą umożliwiać stwierdzenie naruszenia art. 81 [WE] w związku z zarzutem kartelu wpływającego na Wspólnotę".

290 Ponadto obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. przewiduje w tytule B ust. 20, że „przedsiębiorstwa, które nie spełniają warunków [zwolnienia z grzywny] określonych w sekcji A, mogą kwalifikować się do skorzystania ze zmniejszenia wszelkich grzywien, które w innym przypadku zostałyby nałożone", a w tytule B ust. 21, że „w celu zakwalifikowania się do zmniejszenia grzywien przedsiębiorstwo musi dostarczyć Komisji takie dowody domniemanego naruszenia, które przyczyniają się do zwiększenia wartości dowodów już będących w posiadaniu Komisji, oraz musi wycofać się z udziału w domniemanym naruszeniu najpóźniej z chwilą składania dowodów".

291 Co się tyczy pojęcia zwiększenia wartości, zostało ono wyjaśnione w ust. 22 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.:

„Pojęcie zwiększenia wartości odnosi się do zakresu, w którym dostarczone dowody zwiększają, poprzez swój charakter lub poziom szczegółowości, możliwość udowodnienia przez Komisję danego stanu faktycznego. Przy tej ocenie Komisja zasadniczo uzna pisemne dowody pochodzące z okresu, do którego odnosi się stan faktyczny, za mające większą wartość niż dowody ustalone później. Podobnie dowody bezpośrednio odnoszące się do danego stanu faktycznego zasadniczo zostaną uznane za posiadające większą wartość niż dowody odnoszące się tylko pośrednio".

292 Ustęp 23 lit. b) akapit pierwszy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. przewiduje klasyfikację zmniejszenia grzywien w trzech kategoriach:

— „[dla] pierwszego przedsiębiorstwa spełniającego warunki [ust.] 21: zmniejszenie o 30–50%;

— [dla] drugiego przedsiębiorstwa spełniającego warunki [ust.] 21: zmniejszenie o 20–30%;

— [dla] kolejnych przedsiębiorstw spełniających warunki [ust.] 21: zmniejszenie o wartość do 20%".

293 Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w ust. 23 lit. b) akapit drugi:

„W celu ustalenia poziomu zmniejszenia w ramach każdego przedziału Komisja uwzględni moment złożenia dowodów spełniających warunki określone w [ust.] 21 oraz zakres, w jakim zwiększają wartość dowodów już posiadanych. Może także uwzględnić zakres i ciągłość współpracy prowadzonej przez przedsiębiorstwo po dniu złożenia dowodów".

294 Wreszcie ust. 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi:

„Jeżeli przedsiębiorstwo przedstawi dowody odnoszące się do stanu faktycznego uprzednio nieznanego Komisji, mające bezpośredni wpływ na siłę lub czas trwania domniemanego kartelu, Komisja nie uwzględni tych elementów przy ustalaniu grzywien nakładanych na przedsiębiorstwo, które dostarczyło te dowody".

W przedmiocie zakresu swobodnego uznania Komisji i kontroli sądu Unii

295 Należy przypomnieć, że art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, stanowiący podstawę prawną dla nakładania grzywien w przypadku naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji, przyznaje Komisji swobodne uznanie w zakresie ustalania grzywien (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 21 października 1997 r. w sprawie Baon-229/94 Deutsche Bahn przeciwko Komisji, Rec. s. II-1689, pkt 127), od którego zależy w szczególności wykonywanie ogólnej polityki Komisji w dziedzinie konkurencji (ww. w pkt 54 wyrok w sprawach połączonych Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji,

pkt 105, 109). W ramach tego, w celu zapewnienia przejrzystości i bezstronności swoich decyzji w przedmiocie grzywien, Komisja przyjęła i opublikowała obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. Jest to dokument mający na celu uszczegółowienie – z poszanowaniem norm prawnych wyższej rangi – kryteriów, które zamierza ona stosować w ramach wykonywania swoich uprawnień dyskrecjonalnych; stąd wynika samoograniczenie jej uprawnień (zob. analogicznie wyrok Sądu z dnia 30 kwietnia 1998 r. w sprawie T-214/95 Vlaamse Gewest przeciwko Komisji, Rec. s. II-717, pkt 89), w zakresie w jakim Komisja jest zobowiązana zastosować się do reguł indykatywnych, które sama na siebie nałożyła (zob. analogicznie wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 1996 r. w sprawie T-380/94 AIUFFASS i AKT przeciwko Komisji, Rec. s. II-2169, pkt 57).

296 Samoograniczenie swobodnego uznania Komisji, wynikające z przyjęcia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., nie wyklucza jednak zachowania przez Komisję znaczącego zakresu swobodnego uznania (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie C-328/05 P SGL Carbon przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-3921, pkt 81; zob. analogicznie ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, pkt 224).

297 Obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. jest bowiem elastyczne i pozwala Komisji na wykonywanie prawa swobodnego uznania zgodnie z przepisami art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, tak jak zinterpretował je Trybunał (zob. analogicznie ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, pkt 224).

298 Należy wobec tego wskazać, że Komisji przysługuje szeroki zakres uznania w zakresie oceny, czy dowody przedstawione przez dane przedsiębiorstwo, które wyraziło chęć skorzystania z postanowień obwieszczenia o współpracy z 2002 r., zwiększają wartość dowodów w rozumieniu ust. 21 tego obwieszczenia (zob. podobnie ww. w pkt 296 wyrok w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 88). Co się tyczy ust. 8 lit. a) i b) wskazanego obwieszczenia, należy stwierdzić, że ów zakres swobodnego uznania wynika z samego brzmienia wskazanego przepisu, który odnosi się wyraźnie do

przedłożenia dowodów nadających się „w opinii Komisji" do umożliwienia jej podjęcia decyzji o przeprowadzeniu postępowania lub do umożliwienia jej stwierdzenia naruszenia. Określenie jakości i przydatności współpracy przedsiębiorstwa wymaga bowiem dokonania złożonej oceny okoliczności faktycznych (zob. podobnie ww. w pkt 296 wyrok w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81; ww. w pkt 200 wyrok w sprawie Carbone Lorraine przeciwko Komisji, pkt 271).

299 Podobnie po stwierdzeniu, że zwiększona została wartość dowodowa w rozumieniu ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., Komisja dysponuje zakresem swobodnego uznania przy określaniu dokładnego poziomu zmniejszenia kwoty grzywny przyznanego danemu przedsiębiorstwu. Ustęp 23 lit. b) akapit pierwszy wskazanego obwieszczenia przewiduje bowiem przedziały odnoszące się do zmniejszenia kwoty grzywny dla różnych wskazanych kategorii przedsiębiorstw, przy czym akapit drugi owego ustępu określa kryteria, które Komisja powinna uwzględnić celem określenia poziomu zmniejszenia grzywny w ramach tych przedziałów.

300 Z uwagi na zakres swobodnego uznania, którym dysponuje Komisja w zakresie oceny współpracy danego przedsiębiorstwa na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. tylko oczywiste przekroczenie tego zakresu swobodnego uznania może podlegać ocenie (zob. podobnie ww. w pkt 296 wyrok w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 81, 88, 89).

W przedmiocie współpracy Schindler przy wykazywaniu naruszenia w Belgii

301 Schindler, będąca czwartym przedsiębiorstwem, które złożyło wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy w odniesieniu do swego uczestnictwa

w naruszeniu w Belgii (motyw 775 zaskarżonej decyzji), nie skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywny nałożonej za to naruszenie (motyw 776 zaskarżonej decyzji). W motywie 776 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia w tym względzie, co następuje:

„776 Chociaż Schindler przekazała dowody na piśmie z okresu kartelu, w formie wykazów kartelu dotyczących okresu od 2000 r. do 2003 r., to nie pozwalają one na wsparcie akt Komisji, gdyż instytucja ta dysponowała już wykazami kartelu dotyczącymi tego samego okresu. Schindler złożyła swój wniosek [na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.] w dniu 21 stycznia 2005 r., czyli rok po przeprowadzeniu pierwszej kontroli w Belgii, w czasie gdy Komisja przeprowadziła już dwie serie kontroli w Belgii i otrzymała trzy wnioski potwierdzające [na podstawie rzeczonego obwieszczenia]. Ponadto bardzo ograniczony charakter informacji dostarczonych przez Schindler w odniesieniu do większości wykazów kartelu dotyczących okresu od 2000 r. do 2003 r. nie ułatwił w znaczącym stopniu Komisji udowodnienia stosownych faktów. Przesłanki określone w ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy nie zostały zatem spełnione. Po złożeniu wniosku […] Schindler kontynuowała współpracę z Komisją, nie przyczyniając się jednak do istotnego zwiększenia wartości dowodów".

302 W pierwszej kolejności skarżące podnoszą, że w zaskarżonej decyzji Komisja nie wzięła pod uwagę faktu, że wykazy projektów przekazane przez Schindler w trakcie postępowania administracyjnego rzeczywiście zwiększały wartość dowodów w rozumieniu obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Po pierwsze, wykazy te nie zawierały tych samych danych co wykazy przedstawione przez Kone i Otis. Po drugie, wykazy dostarczone przez Schindler uwzględniały szereg projektów, które nie figurowały w wykazach przedstawionych przez Kone i Otis. Po trzecie, w motywie 164 (przypis 176) zaskarżonej decyzji Komisja powołała się wyraźnie na wykazy projektów dostarczone przez Kone, Otis i Schindler. Po czwarte, Komisja wyciągnęła wnioski z porównania wykazów projektów, które zostały jej przekazane przez różne przedsiębiorstwa, co oznacza z jednej strony, że wszystkie przedłożone wykazy projektów stanowiły istotne dowody na okoliczność istnienia naruszenia, a z drugiej strony, że

wyłącznie dzięki wykazom projektów dostarczonym przez Kone, Otis i Schindler była ona w stanie udowodnić istnienie kartelu. Tymczasem zgodnie z ust. 23 lit. b) akapit pierwszy obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Schindler, jako czwarte przedsiębiorstwo, które podjęło współpracę, miała prawo do obniżenia kwoty grzywny nawet o 20%.

303 Należy zbadać – w świetle orzecznictwa przypomnianego w pkt 300 powyżej – czy Komisja w sposób oczywisty przekroczyła swój zakres uznania, stwierdzając, że dowody dostarczone przez Schindler nie zwiększały w istotny sposób wartości dowodów, które były już w posiadaniu Komisji w chwili, gdy przedsiębiorstwo to złożyło wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

304 W tym względzie należy przede wszystkim zaznaczyć, że skarżące, które nie zakwestionowały zwolnienia z grzywien spółki Kone, nie podważają zawartego w motywie 761 zaskarżonej decyzji twierdzenia, że „informacje dostarczone wcześniej przez Kone umożliwiły Komisji stwierdzenie naruszenia w Belgii". Komisja dysponowała zatem dowodami wystarczającymi do stwierdzenia naruszenia w Belgii już w chwili, kiedy Schindler złożyła swój wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

305 Należy dalej stwierdzić, że w celu wykazania znacznego zwiększenia wartości dowodów dzięki współpracy Schindler skarżące powołują się jedynie na wykazy projektów z okresu od 2000 r. do 2003 r., które spółka ta przekazała Komisji w ramach swego wniosku na podstawie tego obwieszczenia.

306 Jednakże nawet jeśli wykazy przekazane przez Schindler zawierały dane różniące się od danych dostarczonych przez Kone i Otis oraz nawet jeśli wspomniano w nich także o pewnych projektach, które nie figurowały w wykazach przekazanych przez Kone iOtis, to nie można uznać, że w sposób istotny ułatwiły one Komisji wykazanie naruszenia w Belgii.

307 Po pierwsze, należy bowiem podkreślić, że w zaskarżonej decyzji Komisja udowodniła powstanie kartelu dotyczącego nowych wind i schodów ruchomych w Belgii, nie tylko powołując się na wykazy projektów przekazane przez Kone, Otis i Schindler, ale także opierając się na treści uwag uczestników kartelu w Belgii przedstawionych w ramach wniosków złożonych przez nich na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. oraz odpowiedzi przedsiębiorstw na wystosowane przez Komisję żądania informacji (zob. przypisy odnoszące się do motywów 163–168 zaskarżonej decyzji). Wykazy projektów stanowiły zatem tylko jeden z dowodów powstania kartelu w Belgii.

308 Po drugie, nie zakwestionowano okoliczności, że w chwili gdy Schindler przekazała Komisji wykazy projektów dotyczące okresu od 2000 r. do 2003 r., Komisja była już w posiadaniu wykazów projektów obejmujących ten sam okres, które zostały jej przekazane wcześniej przez Kone i Otis (motywy 164, 776 zaskarżonej decyzji).

309 Jednakże oświadczenie ograniczające się do potwierdzenia w pewnym stopniu oświadczenia, którym Komisja już dysponowała, nie ułatwia Komisji zadania w znacznym stopniu, wobec czego nie wystarcza do uzasadnienia obniżenia grzywny ze względu na współpracę (zob. podobnie ww. w pkt 57 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 455).

310 W świetle stwierdzeń zawartych w punkcie poprzednim oraz faktu, że skarżące nie kwestionują, że już współpraca Kone umożliwiła Komisji stwierdzenie naruszenia w Belgii, skarżące nie mogą także utrzymywać, że tylko wszystkie wykazy projektów wspomniane w zaskarżonej decyzji, w tym wykazy dostarczone przez Schindler, umożliwiły Komisji udowodnienie istnienia kartelu w Belgii.

311 Komisja nie przekroczyła zatem w oczywisty sposób swego zakresu uznania, stwierdzając, że dowody dostarczone przez Schindler nie zwiększyły istotnie wartości innych dowodów znajdujących się w posiadaniu Komisji w rozumieniu ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Należy zatem oddalić argument dotyczący istotnego zwiększenia wartości dowodów poprzez przedłożenie Komisji przez Schindler, w ramach rzeczonego obwieszczenia, wykazów projektów.

312 W drugiej kolejności skarżące podnoszą, że porównanie z traktowaniem Otis i ThyssenKrupp świadczy o tym, że Komisja naruszyła zasadę równego traktowania, odmawiając przyznania Schindler obniżki kwoty grzywny na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Skarżące wyjaśniają w tym względzie, że Kone dostarczyła wystarczającą ilość dowodów pozwalających Komisji wykazać stwierdzenie naruszenia art. 81 WE. Otis dostarczyła jedynie dowody zawierające bardzo mało nowych informacji i skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywny o 40%. ThyssenKrupp przedstawiła tylko informacje uzupełniające na temat niewielkiej liczby projektów z dziedziny obsługi, zaś Komisja stwierdziła, że żaden z dostarczonych dowodów nie dotyczył faktów, których nie znałaby wcześniej, i że przedstawione informacje nie pochodziły z okresu funkcjonowania kartelu. Tymczasem ThyssenKrupp skorzystała ze zmniejszenia kwoty grzywny o 20%. Schindler natomiast przedstawiła wykazy dotyczące okresu od 2000 r. do 2003 r., na temat którego Komisja nie miała wcześniej żadnych danych, pochodzące z czasu, w którym zaistniało naruszenie. Schindler miała zatem prawo do uzyskania obniżki kwoty grzywny, która to obniżka powinna wynieść 20%.

313 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Komisja, dokonując oceny współpracy podjętej przez członków kartelu, musi przestrzegać zasady równego traktowania (zob. wyrok Sądu z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych T-236/01, T-239/01, od T-244/01 do T-246/01, T-251/01 i T-252/01 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1181, pkt 394 i przytoczone tam orzecznictwo).

314 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że współpraca podjęta przez Otis i ThyssenKrupp różni się bardzo istotnie od współpracy, którą nawiązała Schindler.

315 Po pierwsze, należy przypomnieć, iż ocena zwiększenia wartości dowodów wynikającego ze współpracy dokonywana jest na podstawie dowodów, jakie już znajdują się w posiadaniu Komisji. Ponieważ jednak współpraca podjęta przez Otis i ThyssenKrup miała miejsce wcześniej niż współpraca Schindler (motywy 96, 98, 103 zaskarżonej decyzji), Komisja dysponowała większą liczbą dowodów w chwili, gdy Schindler złożyła swój wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., niż w momencie, gdy wnioski takie zostały złożone przez Otis i ThyssenKrupp.

316 Po drugie, z zaskarżonej decyzji wynika, że współpraca ThyssenKrup i Otis znacznie zwiększyła wartość dowodów w rozumieniu ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

317 W odniesieniu do współpracy Otis należy bowiem wskazać, że przedsiębiorstwo to dostarczyło Komisji „dowody na piśmie z okresu kartelu" (motyw 766 zaskarżonej decyzji) i że dowody te zawierały informacje, choć ograniczone, „na temat faktów wcześniej pominiętych" (motyw 766 zaskarżonej decyzji). Jeśli chodzi o współpracę ThyssenKrup, to także i ona istotnie zwiększała wartość dowodów, gdyż „[w jej ramach] dostarcz[ono] uzupełniające informacje na temat projektów z dziedziny

obsługi i modernizacji, jak również szczegółowe wyjaśnienia dotyczące systemu wykorzystywanego do ustalania cen stosowanych w umowach dotyczących obsługi" (motyw 771 zaskarżonej decyzji).

318 Natomiast co się tyczy współpracy spółki Schindler z analizy dokonanej w pkt 303–311 wynika, iż Komisja mogła słusznie uznać, że współpraca ta nie spełniała wymogów określonych w ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

319 W tych okolicznościach, ponieważ sytuacja poszczególnych przedsiębiorstw nie była porównywalna, Komisja nie naruszyła zasady równego traktowania, przyznając obniżki kwoty grzywien spółkom Otis (40%) i ThyssenKrupp (20%) i odmawiając spółce Schindler obniżenia kwoty grzywny na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

320 Z powyższego wynika, że należy oddalić wszystkie zarzuty Schindler dotyczące zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. do jej współpracy przy wykazaniu naruszenia w Belgii.

W przedmiocie współpracy Schindler przy wykazaniu naruszenia w Niemczech

321 W motywie 805 zaskarżonej decyzji Komisja postanowiła „przyznać Schindler obniżkę grzywny o 15% w ramach widełek przewidzianych w [ust.] 23 [akapit pierwszy] [lit.] b) [tiret trzecie] obwieszczenia w sprawie współpracy [z 2002 r.]" ze względu na współpracę przy wykazywaniu naruszenia w Niemczech.

322 W motywie 803 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia, że przyznanie zwolnienia z grzywien na podstawie ust. 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. lub obniżenie o 100% kwoty grzywny na podstawie ust. 23 lit. b) akapit ostatni rzeczonego obwieszczenia było wykluczone, ponieważ w chwili gdy Schindler złożyła swój wniosek na podstawie tego obwieszczenia, „Komisja była już w posiadaniu szeregu dowodów umożliwiających jej stwierdzenie naruszenia art. 81 [WE], w szczególności w okresie od 1995 r. do 2000 r.".

323 W motywie 804 zaskarżonej decyzji Komisja dodaje:

„[…] Ponieważ Schindler spełniła całkowicie wymóg określony w ust. 21 dopiero po uzupełnieniu wniosku dokonanym w dniu 25 listopada 2004 r., czyli osiem miesięcy po złożeniu dwóch pierwszych wniosków [na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.], opóźnienie to winno zostać wzięte pod uwagę przy obliczaniu obniżki, w ramach przewidzianych widełek. Informacje przedstawione przez Schindler zwiększyły istotnie wartość dowodów, ułatwiając Komisji udowodnienie naruszenia. Jednakże dodatkowa wartość wniosku złożonego przez Schindler [na podstawie tego obwieszczenia] pozostaje ograniczona, gdyż wniosek ten oparty był zasadniczo na informacjach pochodzących od samej tej spółki, nie zawierał żadnego dowodu na piśmie i potwierdzał głównie dowody, które były już w posiadaniu Komisji".

324 Skarżące przypominają na wstępie, że Schindler uczestniczyła jedynie w naruszeniach dotyczących instalacji schodów ruchomych w latach 1995–2000, wobec czego tylko kartele, które istniały w trakcie tego okresu, mają decydujące znaczenie dla oceny współpracy Schindler. Naruszenie to było niezależnym naruszeniem, które winno być oceniane odrębnie od naruszeń dotyczących schodów ruchomych i wind, popełnionych przez inne przedsiębiorstwa po 2000 r. W naruszeniach tych Schindler nie uczestniczyła i nie miała na ich temat wiedzy.

325 Po pierwsze, Schindler utrzymuje, że należało ją uznać za pierwsze przedsiębiorstwo, które dostarczyło – zgodnie z ust. 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. – dowodów umożliwiających Komisji stwierdzenie naruszenia, a zatem spółka ta powinna była skorzystać z całkowitego zwolnienia z grzywny.

326 Wnioski dotyczące karteli w Niemczech złożone przez Kone i Otis na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Komisja otrzymała wprawdzie przed otrzymaniem wniosku spółki Schindler, jednakże wnioski te nie umożliwiały udowodnienia istnienia naruszenia art. 81 WE, w którym uczestniczyła Schindler, a mianowicie porozumień dotyczących schodów ruchomych, zawartych między 1995 r. a 2000 r. W braku dowodów dostarczonych przez Schindler Komisja nie byłaby w stanie stwierdzić naruszenia art. 81 WE. W swym wniosku oraz pismach stanowiących jego uzupełnienie Schindler dowiodła dojścia do skutku 33 spotkań, które miały miejsce w Niemczech miedzy dniem 29 kwietnia 1994 r. a dniem 6 grudnia 2000 r. Otis wspomniała jedynie o trzech spotkaniach w 1999 r. (w dniach 20 stycznia, 28 października i 22 grudnia 1999 r.) oraz o pięciu spotkaniach w 2000 r. (w dniach 20 stycznia, 18 lutego, 3 kwietnia, 16 czerwca i 6 grudnia 2000 r.) Oświadczenia Kone nie pozwalały także wykazać, że w latach 1995–2000 systematycznie odbywały się spotkania w przedmiocie realizowanych w Niemczech projektów dotyczących schodów ruchomych.

327 Po drugie, skarżące podnoszą posiłkowo, że w każdym wypadku, zgodnie z ust. 23 lit. b) ostatni akapit obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., Schindler nie powinna zostać obciążona grzywną, gdyż spółka ta była jedynym podmiotem, który dostarczył dowodów wystarczających do wykazania naruszenia w Niemczech w latach 1995–2000. Dowody dostarczone przez Kone i Otis obejmowały okres po 2000 r. Ponadto skarżące podnoszą, że w zakresie w jakim w motywie 803 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że była ona w posiadaniu stosownych dowodów już przed złożeniem wniosku spółki Schindler, nie wyjaśniwszy jednak, o jakie dowody chodziło, zaskarżona decyzja dotknięta jest brakiem uzasadnienia.

328 Przede wszystkim należy zaznaczyć, że – wbrew stanowisku Komisji – okoliczność, że skarżące nie kwestionują uznania kartelu w Niemczech za naruszenie jednolite, nie ma wpływu na dopuszczalność ich argumentacji.

329 Sama Komisja rozróżnia bowiem w zaskarżonej decyzji dwie części naruszenia w Niemczech, z których pierwsza obejmuje okres od sierpnia 1995 r. do grudnia 2000 r. i dotyczy jedynie schodów ruchomych, zaś druga obejmuje okres od grudnia 2000 r. do grudnia 2003 r. i dotyczy zarówno schodów ruchomych, jak i wind (motywy 213, 277, 278 zaskarżonej decyzji), przy czym rozróżnienie to nie podważa uznania omawianego kartelu za naruszenie jednolite, gdyż wszystkie porozumienia miały ten sam przedmiot i prowadziły do tego samego skutku (motyw 568 zaskarżonej decyzji). Bezsporna jest ponadto okoliczność, że Schindler uczestniczyła tylko w dotyczącej schodów ruchomych części naruszenia stwierdzonego w art. 1 ust. 2 zaskarżonej decyzji, ponieważ spółka ta wystąpiła z kartelu w 2000 r. (motyw 213 zaskarżonej decyzji).

330 Tymczasem, skoro – jak twierdzą skarżące – Schindler była pierwszym przedsiębiorstwem, które dostarczyło decydujących dowodów, umożliwiając Komisji stwierdzenie istnienia kartelu w Niemczech w okresie od sierpnia 1995 r. do grudnia 2000 r., to spółka ta miała prawo, zgodnie z ust. 23 lit. b) akapit ostatni obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i niezależnie od ewentualnego zastosowania ust. 8 lit. b) tego obwieszczenia, do skorzystania z wynoszącej 100% obniżki kwoty grzywny, gdyż jej współpraca miała bezpośredni wpływ na czas trwania domniemanego kartelu, odpowiadający całemu okresowi uczestnictwa w nim spółki Schindler.

331 Z motywów 214 i 803 zaskarżonej decyzji wynika jednak, że w momencie złożenia wniosku przez Schindler, czyli w dniu 25 listopada 2004 r., Komisja dysponowała dowodami wystarczającymi do stwierdzenia naruszenia w Niemczech w latach 1995–2000.

332 I tak we wniosku z dnia 12 lutego 2004 r., złożonym na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., Kone przedstawiła konkretne dane dotyczące kartelu w Niemczech, zarówno w odniesieniu do okresu poprzedzającego wystąpienie Schindler z kartelu, jak i okresu następującego po tym zdarzeniu. Co się tyczy pierwszej części naruszenia, w przedstawionym oświadczeniu Kone poinformowała zatem Komisję o tym, że kartel dotyczący podziału rynku schodów ruchomych istniał już w dniu 1 sierpnia 1995 r., przekazała wykaz jego uczestników oraz wyjaśniła zasady przydzielania projektów i inne elementy funkcjonowania kartelu. W swym wniosku Kone wyraźnie wskazała także, że Schindler opuściła kartel „[pod] koniec 2000 r.".

333 W uwagach przedstawionych w kwietniu 2004 r., uzupełniających wniosek z marca 2004 r., Otis potwierdziła informacje o istnieniu kartelu w Niemczech, wykaz uczestników kartelu, zasady przydzielania projektów i inne elementy dotyczące funkcjonowania kartelu, a także okoliczność, że Schindler wystąpiła z kartelu w 2000 r. W uwagach uzupełniających z kwietnia 2004 r. Otis wskazała ponadto, że kartel na rynku schodów ruchomych istniał od lat osiemdziesiątych.

334 W momencie złożenia przez Schindler wniosku na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., czyli w dniu 25 listopada 2004 r., Komisja dysponowała już zatem dwoma zgodnymi oświadczeniami, umożliwiającymi jej stwierdzenie tej części naruszenia w Niemczech, w której uczestniczyła spółka Schindler.

335 Wprawdzie we wniosku z dnia 25 listopada 2004 r. i w uzupełniającym go piśmie z dnia 7 grudnia 2004 r. Schindler dostarczyła Komisji informacji, którymi instytucja ta jeszcze nie dysponowała – chodzi tu w szczególności o daty niektórych spotkań uczestników kartelu, które miały miejsce między 29 kwietnia 1994 r. a 6 grudnia 2000 r. – jednakże Komisja mogła zasadnie uznać, że chodziło tu o informacje istotnie zwiększające wartość dowodów w rozumieniu ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., uzasadniające zmniejszenie grzywny, a nie całkowite zwolnienie z grzywny na podstawie ust. 8 lit. b) czy pełne obniżenie kwoty grzywny na podstawie

ust. 23 lit. b akapit ostatni rzeczonego obwieszczenia. Omawiane dowody nie miały bowiem decydującego znaczenia dla wykazana istnienia kartelu w Niemczech w odniesieniu do całego okresu, przez który uczestniczyła w nim Schindler, ale ułatwiły Komisji wykazanie naruszenia poprzez wzmocnienie dowodów, które były już w posiadaniu tej instytucji.

336 Ponadto wobec faktu, że Schindler była trzecim przedsiębiorstwem, które złożyło wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., zastosowanie miało zmniejszenie grzywny przewidziane w ust. 23 lit. b) akapit pierwszy ustęp trzeci tego obwieszczenia. Ponieważ jednak informacje istotnie zwiększające wartość dowodów zostały przekazane Komisji dopiero osiem miesięcy po dacie złożenia dwóch pierwszych wniosków na podstawie rzeczonego obwieszczenia i skoro nie zakwestionowano okoliczności, że Schindler nie przedstawiła dowodów na piśmie z okresu kartelu, Komisja nie przekroczyła w oczywisty sposób przysługującego jej zakresu uznania, ustalając wysokość obniżki grzywny nałożonej na Schindler na 15%.

337 Wreszcie w odniesieniu do argumentu dotyczącego naruszenia art. 253 WE należy stwierdzić, że w motywie 803 zaskarżonej decyzji w jasny i jednoznaczny sposób wyjaśniono, na jakiej podstawie Komisja uznała, że dowody przedstawione przez Schindler we wniosku złożonym na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. nie uprawniały do zwolnienia z grzywny. Komisja powołuje się w tym względzie na fakt, że „w chwili przedstawienia uwag przez Schindler [instytucja ta] była już w posiadaniu szeregu dowodów umożliwiających jej stwierdzenie naruszenia art. 81 [WE]" (motyw 803 zaskarżonej decyzji). Mając na względzie kontekst tych motywów, należy stwierdzić, że muszą one odnosić się do szeregu dowodów zawartych we wnioskach Kone i Otis, których wartość dowodowa została określona w motywach 792 i 799 zaskarżonej decyzji. Wyżej wymienione motywy umożliwiają zatem zainteresowanym zapoznanie się przyczynami odmowy przyznania Schindler przez Komisję zwolnienia z grzywien ze względu na współpracę przy wykazywaniu

naruszenia w Niemczech, zaś Sądowi – przeprowadzenie kontroli legalności. Argument dotyczący naruszenia art. 253 WE należy zatem oddalić.

338 Z całości powyższych rozważań wynika, że wszystkie argumenty Schindler dotyczące zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. do jej współpracy przy wykazywaniu istnienia kartelu w Niemczech należy oddalić.

W przedmiocie współpracy Schindler przy wykazywaniu naruszenia w Luksemburgu

339 Schindler, będąca czwartym przedsiębiorstwem, które złożyło wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w odniesieniu do kartelu w Luksemburgu (motyw 830 zaskarżonej decyzji), nie skorzystała ze zmniejszenia, na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., kwoty grzywny wymierzonej za to naruszenie (motyw 834 zaskarżonej decyzji). W motywach 831–833 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia w tym względzie:

„831 Wniosek Schindler [na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.] składa się zasadniczo z pisemnego oświadczenia przedsiębiorstwa oraz z dokumentów wewnętrznych sięgających 2002 r., które – według Schindler – zostały sporządzone w zwykłym toku działalności przedsiębiorstwa. Wniosek […] Schindler nie dostarczył Komisji żadnych nowych informacji, które zwiększałyby znacznie wartość dowodów. Nowe informacje obejmują w rzeczywistości opisy sytuacji panującej w sektorze w okresie naruszenia oraz inne szczegóły o mniejszym znaczeniu. Nie licząc tych informacji, wniosek […] Schindler potwierdza zasadniczo informacje, które Komisja znała już wcześniej.

832 Ponadto Schindler twierdzi, że porozumienia dotyczące nowych projektów w zakresie instalacji, modernizacji, naprawy oraz obsługi wind i schodów ruchomych funkcjonowały od 1993 r. i że opuściła kartel w 1994 r., by powrócić do niego dopiero w 1999 r. Komisja nie znalazła żadnych informacji, które potwierdzałoby to oświadczenie. Komisja nie może opierać się na jednostronnym i niepotwierdzonym oświadczeniu jednej ze stron, dotyczącym kwestii o zasadniczym znaczeniu, mogącym wywołać poważne konsekwencje prawne dla innych uczestników.

833 Komisja wywodzi stąd wniosek, że uwagi Schindler nie zawierają żadnej nowej informacji o istotnej wartości, ale potwierdzają zasadniczo okoliczności, które były jej już znane. Informacje dostarczone przez Schndler, w porównaniu z dowodami, którymi Komisja dysponowała już w chwili złożenia wniosku […] Schindler, nie ułatwiły Komisji w znaczący sposób udowodnienia kwestionowanych faktów. Oznacza to, że wymogi określone w [ust.] 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z [2002 r.] nie zostały spełnione. Po złożeniu wniosku […] Schindler nie okazała żadnej dodatkowej pomocy, z wyjątkiem informacji przekazanych na żądanie Komisji".

340 Skarżące utrzymują, że Schindler ma prawo skorzystać z obniżki kwoty grzywny od 20 do 30% na podstawie ust. 21 i 23 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Schindler dostarczyła bowiem dowodów o znacznej wartości, dotyczących porozumień w dziedzinie działalności z zakresu obsługi. Gdyby Schindler nie złożyła wniosku z dnia 4 listopada 2004 r., Komisja nie byłaby w stanie wykazać istnienia porozumień we wskazanej dziedzinie, na temat której wnioski spółek Kone i Thyssen-Krupp zawierają bardzo niewiele informacji. Ponadto Otis nie przyznała się wyraźnie do uczestnictwa w porozumieniach dotyczących tej dziedziny.

341 O dużym znaczeniu wniosku Schindler złożonego na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. dla postępowania dowodowego Komisji świadczy

także ilość odwołań do tego dokumentu, jakie zawiera zaskarżona decyzja, w porównaniu z ilością odwołań do wniosków Kone i ThyssenKrupp. W motywie 831 zaskarżonej decyzji Komisja oddaliła argumentację Schindler, nie ustosunkowawszy się jednak do twierdzeń Schindler podniesionych w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, co oznacza, że uzasadnienie zaskarżonej decyzji jest niewystarczające w rozumieniu art. 253 WE.

342 Mając na względzie orzecznictwo przypomniane w pkt 300 powyżej, należy zbadać, czy Komisja w oczywisty sposób przekroczyła swój zakres swobodnego uznania, stwierdzając, że dowody dostarczone przez Schindler nie zwiększyły istotnie wartości materiałów dowodowych będących już w posiadaniu Komisji w chwili, gdy przedsiębiorstwo to złożyło wniosek na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

343 W tym względzie należy zaznaczyć, po pierwsze, że skarżące, które nie kwestionują okoliczności zwolnienia Kone z grzywien na podstawie ust. 8 lit. b) obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., nie zaprzeczają temu, że same informacje dostarczone przez Kone umożliwiły Komisji stwierdzenie naruszenia w Luksemburgu (motyw 816 zaskarżonej decyzji). Komisja dysponowała już zatem dowodami wystarczającymi do stwierdzenia naruszenia w Luksemburgu w momencie, w którym Schindler złożyła swój wniosek na podstawie rzeczonego obwieszczenia. Ponadto zanim wniosek swój złożyła Schindler, Komisja dysponowała już wnioskiem Otis złożonym na podstawie tego obwieszczenia w marcu 2004 r., którego konsekwencją było obniżenie kwoty grzywny o 40% (motywy 118, 823 zaskarżonej decyzji).

344 Po drugie, co się tyczy kwestii, czy zgodnie z ust. 21 i 22 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. dowody dostarczone przez Schindler istotnie zwiększyły wartość zgromadzonego materiału dowodowego, znacznie ułatwiając Komisji wykazanie naruszenia w Luksemburgu, należy stwierdzić, że dowody, które zdaniem skarżących

istotnie zwiększyły wartość zgromadzonego materiału dowodowego, odnoszą się tylko do jednego z dwóch aspektów naruszenia stwierdzonego w art. 1 ust. 3 zaskarżonej decyzji, czyli do podziału rynków umów z zakresu obsługi i modernizacji (zob. także motywy 293, 830 zaskarżonej decyzji).

345 Tymczasem z wniosku Kone z dnia 5 lutego 2004 r., uzupełnionego informacjami dostarczonymi w dniu 19 lutego 2004 r., wynika, że już w tym dokumencie zawarty był jasny opis aspektu kartelu, którego dotyczyła późniejsza współpraca Schindler.

346 Po trzecie, skarżące nie mogą powoływać się na argument ilości odniesień w zaskarżonej decyzji do ich wniosku na podstawie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Okoliczność, że Komisja wykorzystała w zaskarżonej decyzji całość posiadanych dowodów, w tym również informacje przedstawione przez Schindler we wniosku z dnia 4 listopada 2004 r., nie wykazuje, że informacje te istotnie zwiększyły wartość dowodową względem dowodów posiadanych już uprzednio przez Komisję.

347 W świetle wszystkich powyższych rozważań Komisja nie przekroczyła w oczywisty sposób swego zakresu uznania, stwierdzając, że dowody dostarczone przez Schindler nie zwiększyły istotnie wartości zgromadzonych wcześniej dowodów, w rozumieniu ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r.

348 W odniesieniu do argumentu dotyczącego naruszenia art. 253 WE należy stwierdzić, iż Komisja nie musi zajmować stanowiska wobec wszystkich argumentów zainteresowanych stron, wystarczy bowiem przedstawienie faktów i względów prawnych o zasadniczym znaczeniu dla decyzji (zob. wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawie T-349/03 Corsica Ferries France przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2197,

pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo). W tym względzie należy wskazać, że w motywach 831–833 zaskarżonej decyzji Komisja w wystarczający sposób wyjaśniła, na jakiej podstawie uznała, że dowody przedstawione przez Schindler we wniosku z dnia 4 listopada 2004 r. nie zwiększyły istotnie wartości zgromadzonego materiału dowodowego w rozumieniu ust. 21 obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. Motywy te umożliwiają zainteresowanym stronom zapoznanie się z uzasadnieniem odmowy przez Komisję przyznania spółce Schindler obniżki kwoty grzywny ze względu na współpracę przy wykazywaniu naruszenia w Luksemburgu, a Sądowi przeprowadzenie kontroli zgodności z prawem. Dlatego argument dotyczący naruszenia art. 253 WE należy oddalić.

349 Z całości powyższych rozważań wynika, że wszystkie zarzuty Schindler dotyczące zastosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. w zakresie dotyczącym jej współpracy przy wykazaniu naruszenia w Luksemburgu powinny zostać oddalone.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i wytycznych z 1998 r. poprzez niewystarczające obniżenie kwoty grzywien ze względu na brak zakwestionowania okoliczności faktycznych

350 W pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja wskazała, że „zamierzała udzielić zmniejszenia grzywny za współpracę poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., w szczególności gdy spółka nie kwestionowała [okoliczności faktycznych] lub świadczyła dodatkową pomoc pozwalającą na wyjaśnienie lub uzupełnienie okoliczności stwierdzonych przez Komisję".

351 W motywie 758 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśniła, iż „w związku z tym, że pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów wzbudził w niniejszej sprawie oczekiwania,

Komisja zadecydowała o dokonywaniu interpretacji tego punktu na korzyść przedsiębiorstw, które na jego podstawie przyczyniły się do wykazania okoliczności faktycznych naruszenia wskazanego w zaskarżonej decyzji, nie kwestionując okoliczności faktycznych lub przedkładając inne informacje lub dodatkowe szczegóły".

352 W związku z tym Komisja przyznała wszystkim uczestnikom czterech naruszeń, z wyjątkiem z jednej strony przedsiębiorstw, które uzyskały zwolnienie z grzywien (motywy 762, 817, 839 zaskarżonej decyzji), oraz z drugiej strony spółki Kone w ramach kartelu w Niderlandach (motyw 851 zaskarżonej decyzji), obniżkę kwoty grzywien o 1% za ich współpracę poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. ze względu na brak zakwestionowania okoliczności faktycznych wskazanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów (motywy 768, 774, 777, 794, 801, 806, 813, 824, 829, 835, 845, 854, 855, 856 zaskarżonej decyzji).

353 Skarżące twierdzą, po pierwsze, że mogą domagać się obniżenia kwoty grzywny przynajmniej o 10% zamiast o 1% ze względu na współpracę poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., co pozostaje zgodne z praktyką decyzyjną Komisji w innych sprawach. Po drugie, pomimo otrzymania stosownego wniosku Komisja nie uwzględniła okoliczności, że skarżące współpracowały z nią w zakresie znacznie wykraczającym poza sam brak kwestionowania faktów, co powinno ich zdaniem prowadzić do obniżenia kwoty grzywny przynajmniej o 10%, zgodnie z obwieszczeniem w sprawie współpracy z 2002 r., bądź do obniżenia grzywny na podstawie tytułu 3 tiret szóste wytycznych z 1998 r.

354 Należy na wstępie przypomnieć, że obniżenie kwoty grzywny z tytułu współpracy w trakcie postępowania administracyjnego jest uzasadnione jedynie wtedy, gdy postępowanie danego przedsiębiorstwa umożliwiło Komisji łatwiejsze stwierdzenie

naruszenia oraz, w stosownym przypadku, spowodowanie zaniechania naruszenia (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-327/94 SCA Holding przeciwko Komisji, Rec. s. II-1373, pkt 156; ww. w pkt 222 wyrok Sądu w sprawach połączonych Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji, pkt 270; ww. w pkt 57 wyrok Sądu w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 449).

355 Ponadto z orzecznictwa wynika, że przedsiębiorstwo, które wyraźnie oświadczyło, że nie kwestionuje twierdzeń, na których Komisja oparła zarzuty, może być uznane za przyczyniające się do ułatwienia zadania Komisji polegającego na stwierdzeniu i ściganiu naruszeń przepisów Unii z dziedziny konkurencji (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-352/94 Mo och Domsjö przeciwko Komisji, Rec. s. II-1989, pkt 395; ww. 354 wyrok w sprawie SCA Holding przeciwko Komisji, pkt 157).

356 Prawdą jest, że obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r., odmiennie niż komunikat w sprawie współpracy z 1996 r., nie przewiduje żadnego zwolnienia z kwoty grzywny na rzecz przedsiębiorstw, które nie kwestionują okoliczności faktycznych, na których Komisja oparła swe podejrzenia w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów. Jednakże Komisja uznała w motywie 758 zaskarżonej decyzji, że pkt 614 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów wzbudził u przedsiębiorstw uzasadnione oczekiwania polegające na tym, że brak zakwestionowania okoliczności faktycznych będzie skutkował zmniejszeniem kwoty grzywien poza ramami obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. W tym samym motywie wskazano również, że „w ramach zakresu zmniejszenia należy uwzględnić, że współpraca zaproponowana po przedstawieniu zarzutów – gdy Komisja wykazała już wszystkie elementy naruszenia, w chwili gdy przedsiębiorstwo ma już wiedzę o wszystkich aspektach dochodzenia i uzyskało dostęp do akt – może w najlepszym przypadku marginalnie pomóc Komisji w dochodzeniu". Komisja wskazała również, że „generalnie przyznanie w tej sytuacji okoliczności faktycznych jest dodatkowo dowodem potwierdzającym okoliczności faktyczne, które Komisja uważała za wykazane w wystarczającym stopniu poprzez inne dowody przekazane do akt".

357 W pierwszej kolejności należy odrzucić argument skarżących, wedle którego Komisja odstąpiła od swej wcześniejszej praktyki, zgodnie z którą przedsiębiorstwo, które nie zakwestionowało okoliczności faktycznych zarzucanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, uzyskiwało zmniejszenie o 10% kwoty nałożonej na niego grzywny zgodnie z komunikatem w sprawie współpracy z 1996 r.

358 O ile prawdą jest, że komunikat w sprawie współpracy z 1996 r. stanowił w pkt D lit. 2 tiret drugie, że przedsiębiorstwo mogło uzyskać „[…] zmniejszenie o 10–50% kwoty grzywny, która zostałaby na nie nałożona w braku współpracy […], jeśli […] po otrzymaniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów oświadczyło ono Komisji, że nie kwestionuje okoliczności faktycznych, na których Komisja oparła swe zarzuty", to obwieszczenie w sprawie współpracy z 2002 r. nie przewiduje już zmniejszenia grzywny z tego względu. Tymczasem, jak wskazano już w pkt 142 i 143 powyżej, do żądań skarżących zastosowanie ma wyłącznie obwieszczenie o współpracy z 2002 r.; skarżące wyraźnie zresztą sformułowały te żądania na podstawie rzeczonego obwieszczenia.

359 W każdym wypadku, jak przypomniano w pkt 225 powyżej, wcześniejsza praktyka decyzyjna Komisji nie może stanowić ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji.

360 W drugiej kolejności, co się tyczy argumentów skarżących, w myśl których Schindler przez cały okres postępowania dostarczała Komisji informacji na temat naruszeń, które zostały przywołane w kluczowych fragmentach zaskarżonej decyzji, wystarczy stwierdzić, iż skarżące nie podnoszą, że współpraca ta wykraczała poza zakres współpracy wymaganej w ramach stosowania obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., wobec czego argument ten należy oddalić. To samo dotyczy podniesionego w replice zarzutu, wedle którego rzeczona współpraca winna zostać potraktowana jako okoliczność łagodząca wobec Schindler, zgodnie z wytycznymi z 1998 r.

361 Wynika z tego, że rozpatrywany zarzut należy oddalić w całości.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003

362 Skarżące podnoszą, że grzywny nałożone za każde naruszenie w art. 2 zaskarżonej decyzji są sprzeczne z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, gdyż przy ustalaniu wynoszącej 10% górnej granicy obrotu ukaranych przedsiębiorstw Komisja oparła się na wartościach obrotu spółek dominujących grup, do których należały poszczególne spółki, nie zaś na obrocie spółek zależnych, które bezpośrednio uczestniczyły w naruszeniu.

363 Skarżące utrzymują, iż nie można przypisywać spółkom dominującym naruszeń popełnionych przez ich spółki zależne i że wobec tego wynoszącą 10% górną granicę obrotu przewidzianą w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 należało obliczyć na podstawie obrotu rzeczonych spółek zależnych.

364 Mając jednak na uwadze fakt, że skarżące nie twierdzą, że grzywny nałożone w zaskarżonej decyzji przekraczają wynoszącą 10% górną granicę obrotu uzyskanego przez Schindler Holding w poprzednim roku gospodarczym, należy stwierdzić, że argument ten łączy się z twierdzeniami zbadanymi w pkt 63–91 powyżej, dotyczącymi przypisania Schindler Holding zachowania jej spółek zależnych. Tymczasem z rozważań przedstawionych w ramach analizy tych twierdzeń wynika, że Komisja postąpiła słusznie, przypisując Schindler Holding zachowania jej spółek zależnych, z którymi tworzy ona jednostkę gospodarczą. Argument ten należy zatem oddalić.

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności przy obliczaniu ostatecznej kwoty grzywien

365 Skarżące podnoszą, że ostateczna kwota nałożonych na nie grzywien jest nieproporcjonalna, gdyż nie jest ona ani niezbędna, ani właściwa do osiągnięcia zamierzonego celu, a mianowicie ukarania niezgodnych z prawem zachowań i zapobiegania powrotowi do naruszenia. W niniejszej sprawie chodzi o cztery odrębne naruszenia popełnione przez cztery różne spółki, wobec czego nałożone grzywny nie powinny przekroczyć 10% obrotu każdej z tych spółek. Skarżące utrzymują także, że jeśli przyjęty zostanie argument Komisji, zgodnie z którym grzywna nie jest nieproporcjonalna, o ile nie przekracza wynoszącej 10% górnej granicy obrotu danego przedsiębiorstwa, to zastosowanie zasady proporcjonalności zostanie praktycznie wyłączone. W niniejszej sprawie na Schindler w Belgii i Schindler w Luksemburgu nałożono grzywny odpowiadające [*poufne*]% średniego skonsolidowanego obrotu Schindler w Belgii i Schindler w Luksemburgu [*poufne*]. W wypadku Schindler w Niderlandach grzywna odpowiada [*poufne*].

366 W tym względzie należy na wstępie przypomnieć, że zasada proporcjonalności wymaga, by akty instytucji Unii nie wykraczały poza to, co odpowiednie i konieczne do realizacji uzasadnionych celów, którym mają służyć dane przepisy, przy czym w przypadku gdy istnieje możliwość wyboru spośród większej liczby odpowiednich rozwiązań, należy stosować to najmniej dotkliwe, a wynikające z tego niedogodności nie mogą być nadmierne w stosunku do zamierzonych celów (wyrok Trybunału z dnia 5 maja 1998 r. w sprawie C-180/96 Zjednoczone Królestwo przeciwko Komisji, Rec. s. I-2265, pkt 96; wyrok Sądu z dnia 12 września 2007 r. w sprawie T-30/05 Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 223).

367 Oznacza to, że grzywny nie powinny być nieproporcjonalne w stosunku do celów, których realizacji służą, czyli zapewnieniu poszanowania reguł konkurencji, i że kwota grzywny nałożonej na przedsiębiorstwo za naruszenie w dziedzinie konkurencji powinna być proporcjonalna do naruszenia ocenianego całościowo, biorąc pod uwagę

zwłaszcza wagę tego naruszenia (ww. w pkt 366 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 224). Ponadto przy ustalaniu kwoty grzywien Komisja może brać pod uwagę konieczność zapewnienia, aby grzywny wywierały wystarczająco odstraszający skutek (zob. podobnie ww. w pkt 54 wyrok w sprawach połączonych Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 108; ww. w pkt 125 wyrok w sprawie Europa Carton przeciwko Komisji, pkt 89).

368 Należy zaznaczyć, po pierwsze, że kartele polegały w tym wypadku głównie na niejawnych porozumieniach pomiędzy konkurującymi podmiotami podjętych w celu podziału rynku między sobą lub zamrożenia udziału rynkowego poprzez podział planów sprzedaży i instalacji nowych wind lub schodów ruchomych i w celu zaniechania konkurowania między sobą w zakresie obsługi i modernizacji wind i schodów ruchomych (poza Niemcami, gdzie działalność w zakresie obsługi i modernizacji nie stanowiła przedmiotu dyskusji między członkami kartelu). Naruszenia tego rodzaju należą, ze względu na swój charakter, do bardzo poważnych naruszeń art. 81 WE (motyw 658 zaskarżonej decyzji).

369 Po drugie, przy obliczaniu kwoty grzywien Komisja może wziąć pod uwagę w szczególności rozmiar i siłę gospodarczą jednostki stanowiącej przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE. Jednakże wbrew stanowisku skarżących przedsiębiorstwa, które należy wziąć pod uwagę w niniejszej sprawie, nie mogą być utożsamiane z każdą ze spółek zależnych, które uczestniczyły w naruszeniach stwierdzonych w art. 1 ust. 1, 3 i 4 zaskarżonej decyzji. Przeciwnie, z przedstawionej wyżej analizy wynika, że naruszenia zarzucane spółce Schindler zostały popełnione przez Schindler Holding i jej spółki zależne. W tych okolicznościach argumenty skarżących ograniczające się do wykazania dysproporcji między kwotą nałożonych przez Komisję grzywien a obrotem uzyskanym przez rzeczone spółki zależne, z wyłączeniem ich spółki dominującej, należy oddalić.

370 Po trzecie, co się tyczy proporcjonalności grzywien do rozmiaru i siły gospodarczej badanych jednostek gospodarczych, należy przypomnieć, że z powyższych

rozważań wynika, iż nie przekraczają one wynoszącej 10% górnej granicy przewidzianej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr1/2003, której ustanowienie miało na celu zapobieżenie sytuacji, w której grzywny byłyby nieproporcjonalne do rozmiaru przedsiębiorstwa (zob. podobnie ww. w pkt 54 wyrok w sprawach połączonych Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 119; ww. w pkt 366 wyrok z dnia 12 września 2007 r. w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 229). W tym względzie z akt sprawy wynika zresztą, że łączna kwota grzywien nałożonych na Schindler w zaskarżonej decyzji stanowi około 2% skonsolidowanego obrotu Schindler Holding uzyskanego w roku gospodarczym poprzedzającym wydanie zaskarżonej decyzji, a takiej wartości nie można uznać za nieproporcjonalną do rozmiaru przedsiębiorstwa.

371 W świetle powyższych rozważań zarzut dotyczący naruszenia zasady proporcjonalności przy obliczaniu ostatecznej kwoty grzywien należy oddalić.

372 Z powyższego wynika, że skargę należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

373 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponadto zgodnie z art. 87 § 4 akapit pierwszy regulaminu instytucje, które przystąpiły do sprawy w charakterze interwenienta, pokrywają własne koszty. Wreszcie zgodnie z art. 87 § 6 regulaminu Sądu w przypadku umorzenia postępowania rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów zależy od uznania Sądu.

374 Należy stwierdzić, że niniejsza skarga w zakresie, w jakim została wniesiona przez Schindler Management, stała się bezprzedmiotowa wobec sprostowania zaskarżonej decyzji przez Komisję. Ze względu na fakt, że wszystkie zarzuty skargi zostały podniesione w takim samym zakresie przez wszystkie skarżące oraz że Schindler Holding, Schindler w Belgii, Schindler w Niemczech, Schindler w Luksemburgu i Schindler w Niderlandach przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami poniesionymi przez Komisję. Rada pokrywa własne koszty.

Z powyższych względów

SĄD (ósma izba)

orzeka, co następuje:

1) Postępowanie w zakresie skargi wniesionej przez Schindler Management AG zostaje umorzone.

2) W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.

3) Schindler Holding Ltd, Schindler SA, Scindler Deutschland Holding GmbH, Schindler Sàrl i Schindler Liften BV zostają obciążone kosztami postępowania.

4) Schindler Management pokrywa własne koszty.

5) Rada Unii Europejskiej pokrywa własne koszty.

Martins Ribeiro Wahl Dittrich

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 13 lipca 2011 r.

Spis treści

Postępowanie administracyjne ..... II - 4846

1. Dochodzenie Komisji ..... II - 4846

Belgia ..... II - 4846

Niemcy ..... II - 4847

Luksemburg ..... II - 4848

Niderlandy ..... II - 4849

2. Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów ..... II - 4850

3. Zaskarżona decyzja ..... II - 4850

Przebieg postępowania i żądania stron ..... II - 4861

W przedmiocie żądania umorzenia postępowania w odniesieniu do Schindler Management II - 4863

Co do istoty ..... II - 4864

1. Uwagi wstępne ..... II - 4864

2. W przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji w całości .. II - 4866

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC ..... II - 4866

W przedmiocie zarzutu dotyczącego niezgodności z prawem zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim została ona skierowana do Schindler Holding, ze względu na brak ważnej notyfikacji ..... II - 4871

W przedmiocie zarzutu dotyczącego niezgodności z prawem zaskarżonej decyzji ze względu na obciążenie odpowiedzialnością solidarną Schindler Holding ..... II - 4871

3. W przedmiocie żądania stwierdzenia nieważności art. 2 zaskarżonej decyzji ..... II - 4881

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, polegającej na naruszeniu zasady legalności kar ..... II - 4881

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem wytycznych z 1998 r., polegającej na naruszeniu zasady niedziałania prawa wstecz ..... II - 4889

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem wytycznych z 1998 r., dotyczącego braku kompetencji Komisji oraz – posiłkowo – braku przejrzystości i przewidywalności ..... II - 4894

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., dotyczącego naruszenia zasady niedziałania prawa wstecz i zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań ..... II - 4896

W przedmiocie zarzutu niezgodności z prawem obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., dotyczącego naruszenia ogólnych zasad prawa nemo tenetur, in dubio pro reo i zasady proporcjonalności, a także nadużycia uprawnień dyskrecjonalnych ..... II - 4898

W przedmiocie argumentu dotyczącego naruszenia zasady nemo tenetur .... II - 4899

W przedmiocie argumentu drugiego, dotyczącego naruszenia zasady in dubio pro reo ..... II - 4902

W przedmiocie argumentu trzeciego, dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności ..... II - 4904

W przedmiocie argumentu czwartego, dotyczącego nadużycia uprawnień dyskrecjonalnych ..... II - 4906

W przedmiocie zarzutu dotyczącego konfiskacyjnego charakteru zaskarżonej decyzji, oznaczającego naruszenie prawa międzynarodowego ..... II - 4908

W przedmiocie dopuszczalności ..... II - 4908

Co do istoty ..... II - 4910

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia wytycznych z 1998 r. i obowiązku uzasadnienia przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywien ..... II - 4913

Uwagi wstępne ..... II - 4913

Zaskarżona decyzja ..... II - 4915

W przedmiocie uznania naruszeń za „bardzo poważne” ..... II - 4918

W przedmiocie podnoszonej niezgodności z prawem kwot wyjściowych grzywien ..... II - 4927

— W przedmiocie podnoszonego braku uzasadnienia ..... II - 4929

— W przedmiocie ogólnych kwot wyjściowych grzywien ..... II - 4930

— W przedmiocie konkretnych kwot wyjściowych grzywien ..... II - 4933

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia wytycznych z 1998 r., zasady współmierności kary do stopnia winy, zasady proporcjonalności i obowiązku uzasadnienia w zakresie uwzględnienia okoliczności łagodzących ..... II - 4938

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r., zasady równego traktowania i obowiązku uzasadnienia w odniesieniu do przyznawania obniżek kwot grzywien ..... II - 4943

W przedmiocie obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. ..... II - 4943

W przedmiocie zakresu swobodnego uznania Komisji i kontroli sądu Unii ... II - 4946

W przedmiocie współpracy Schindler przy wykazywaniu naruszenia w Belgii .. II - 4948

W przedmiocie współpracy Schindler przy wykazaniu naruszenia w Niemczech ..... II - 4954

W przedmiocie współpracy Schindler przy wykazywaniu naruszenia w Luksemburgu ..... II - 4960

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia obwieszczenia w sprawie współpracy z 2002 r. i wytycznych z 1998 r. poprzez niewystarczające obniżenie kwoty grzywien ze względu na brak zakwestionowania okoliczności faktycznych ..... II - 4964

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 ..... II - 4968

W przedmiocie zarzutu dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności przy obliczaniu ostatecznej kwoty grzywien ..... II - 4969

W przedmiocie kosztów ..... II - 4971